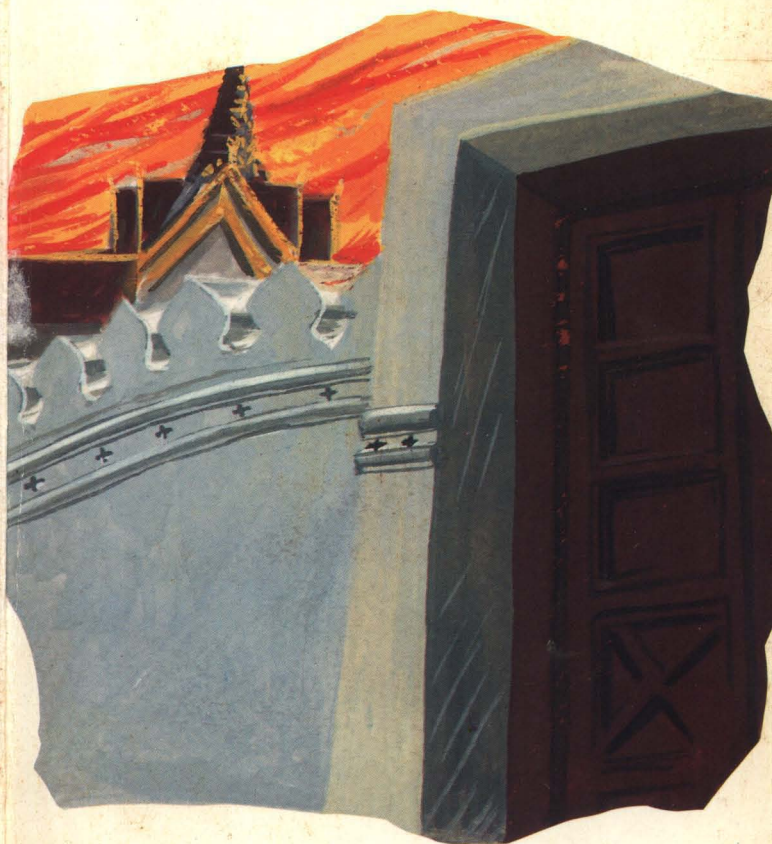

กบฏวังหลวงกับสถานะ
ของปรีดี พนมยงค์

กบฏวังหลวง

กับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ประทีป สายเสน

แต่ทุกดวงวิญญานกบฏ
ในขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

PRIDI-PHOONSUK
ปริดี - พูนสุข พูนยอดดี

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

**กบฏวังหลวงกับสถานะของ
ปรีดี พนมยงค์**

ISBN 974-7248-22-7

กฎวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์
ประทีป สายเสน

พิมพ์ครั้งแรก เมษายน ๒๕๓๒

โดย สำนักพิมพ์อักษรศาสตร์

สถาบันสันติประชาธรรม

๓๐๓/๗ ถนนนเรศ เขตบางรัก กทม. ๑๐๕๐๐

โทรศัพท์ ๒๓๓-๒๓๘๒, และ ๒๓๓-๒๓๘๒

ปก พิบูลย์ หัตถกิจโกศล

จัดจำหน่ายโดยสายส่งศัภษิต บริษัทเคสดีไทย จำกัด

๑๑๑ ถนนเฟื่องนคร (ตรงข้ามวัดราชบพิธ)

เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๒๒๒-๕๖๕๖-๘

พิมพ์ รุ่งแสงการพิมพ์

๑๒๓๐/๗๐ ซ. วัดสุทธาราม บางลำพู เขตคลองสาน กทม. ๑๐๖๐๐

นายประทีป สิทธิจินดาโชค ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๓๒

โทรศัพท์ ๔๓๗-๒๘๔๗ และ ๔๓๘-๓๓๘๕

สารบาญ

บทที่ ๑	บทนำ	•
บทที่ ๒	สภาพการณ์ทางการเมืองก่อนเกิดเหตุการณ์กบฏ	๕
	ความขัดแย้งระหว่างทหารเรือกับทหารบก	๕
	ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม	
	กับนายปรีดี พนมยงค์	๒๘
บทที่ ๓	การดำเนินการกบฏวังหลวง	๖๒
	การเตรียมการกบฏ	๖๒
	ปฏิบัติการยึดอำนาจ	๘๐
	ความเสียหายที่เกิดจากการกบฏ	๑๑๑
บทที่ ๔	ผลกระทบทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์กบฏ	๑๑๔
	๑. ผลกระทบที่มีต่อกลุ่มนักการเมืองฝ่ายพลเรือน	๑๑๔
	๒. ผลกระทบที่มีต่อกลุ่มทหารเรือ	๑๒๘
	๓. ผลกระทบที่มีต่อคณะรัฐประหาร	๑๓๖
บทที่ ๕	บทสรุปที่ยังมีคำถาม	๑๔๑

คำนำของผู้เขียน

กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์ เป็นงานเขียนที่คัด
แปลงมาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “กบฏวังหลวงกับปรีดี พนมยงค์”
อันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตร
มหาบัณฑิต (อ.ม.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียง
ใต้ บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องราวของนายปรีดี พนมยงค์ โดยเฉพาะที่
เกี่ยวข้องกับกรณี “กบฏวังหลวง (๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒)”
สมควรที่จะได้รับการเผยแพร่สู่ปัญญาชนและประชาชนโดยทั่วไป
เพราะเราต้องยอมรับว่าเหตุการณ์กบฏวังหลวงที่นายปรีดี พนม
ยงค์ เป็นผู้นำกบฏนั้น เป็น “ปัญหาประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่”
ที่ยังคลุมเครืออยู่ แม้ว่าเหตุการณ์นั้นจะผ่านพ้นไปเป็นเวลาถึง
๔๐ ปีแล้วก็ตาม ทั้งนี้ เนื่องมาจากยังขาดการมองเหตุการณ์ใน
ลักษณะที่เป็นกระบวนการทางการเมืองนั่นเอง

ถึงแม้ว่าจะมีงานเขียนที่เกี่ยวกับปรีดี พนมยงค์อยู่มากมายก็
ตาม แต่ส่วนใหญ่มักจะไม่ค่อยกล่าวถึงเหตุการณ์กบฏวังหลวงมาก
ที่นัก ถึงจะมีบ้างแต่ก็ไม่ให้รายละเอียดที่สำคัญ ทั้ง ๆ เหตุการณ์

กบฏวังหลวง หรือที่นายปรีดี พนมยงค์ เรียกว่า “ขบวนการ
ประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์” เป็นพฤติกรรมทางการเมืองที่
สำคัญตอนหนึ่งของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้เขียนหวังว่าหนังสือ
เรื่อง กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์ จะสามารถคลาย
ปมปริศนาที่คลุมเครือมาเป็นเวลากว่า ๔๐ ปีให้กระจ่างได้ตาม
สมควร

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณวิศิษฎ์ สิมานนท์ ผู้พิพากษา
ศาลฎีกา คุณวรพจน์ วิไลชนม์ เลขานุการศาลอาญา ที่เอื้อเพื่อ
ข้อมูล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แดมสุข นุ่มนนท์ ที่กรุณาให้คำ
แนะนำปรึกษาตลอดเวลาที่ทำการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ที่ให้เกียรติวิจารณ์งานชิ้นนี้ คุณอรรถจักร์
สัตยานุรักษ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณ
คุณสันติสุข โสภณสิริ แห่งสถาบันสันติประชาธรรม ที่กรุณาจัด
พิมพ์เผยแพร่เพื่อยังประโยชน์ต่อวงวิชาการต่อไป

ประทีป สายแสน

๑๐ เมษายน ๒๕๓๒

เกี่ยวกับผู้เขียน

นายประทีป สายเสน เกิดเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๔๙๘
ที่อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ สำเร็จปริญญาการศึกษา
บัณฑิต (กศ.บ.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสาน
มิตร เมื่อปีการศึกษา ๒๕๒๐ และปริญญาอักษรศาสตรมหา
บัณฑิต (อ.ม.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ตะวันออกเฉียงใต้ จาก
มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปีการศึกษา ๒๕๓๑

ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งอาจารย์ ๒ ระดับ ๕ โรงเรียนสวน
ศรีวิทยา อ. หลังสวน จ. ชุมพร

บทที่ ๑

บทนำ

มีปมปริศนาในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่อยู่กรณีหนึ่ง ซึ่งยังคงความไม่แจ่มชัดมาจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ เหตุการณ์ในกรณีกบฏวังหลวง

ความไม่แจ่มชัดของเหตุการณ์ ไม่เพียงแต่ปรากฏในผลงานการศึกษาที่ได้เคยมีผู้ทำไว้บ้างเท่านั้น หากแม้แต่ตัวนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้โดยตรงในฐานะผู้นำการก่อกบฏ ก็แทบจะไม่ได้ทิ้งรายละเอียดอะไรไว้ให้ศึกษาได้มากนัก ยังไม่ต้องพูดถึงบุคคลผู้ใกล้ชิดกับเขา ซึ่งก็เป็นเงาเช่นเดียวกัน

ผลงานการศึกษาเท่าที่ผ่านมา จึงต้องใช้ความพยายามอย่างมากที่จะทำความเข้าใจในตัวเหตุการณ์ แต่การขาดหลักฐานชั้นต้นที่มากพอและเชื่อถือได้ มีผลทำให้งานศึกษานั้น ๆ ขาดแคลนความลึกซึ้งหนักแน่นลงไปถนัดใจ และที่สำคัญคือ จะมองเหตุการณ์ทางการเมืองกรณีนี้ในลักษณะใด จึงจะช่วยให้เข้าใจเหตุการณ์ได้อย่างแจ่มชัดกว่าที่ผ่านมา หนทางที่ดีที่สุดจึงมีอยู่ว่า จะต้องศึกษาให้เห็นถึงที่มาและลำดับการ คลี่คลายตัวของเหตุการณ์

๒ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ก่อนหน้าเหตุการณ์ก่อกบฏ โดยมุ่งให้เห็นลักษณะที่เป็นกระบวนการเมืองไล่เลียงกันมาแต่ต้นนั่นเอง

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึงแม้การปกครองประเทศจะเปลี่ยนไปเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด มีสภาผู้แทนราษฎร แต่ปรากฏว่า ในช่วงระยะเวลาที่คณะราษฎรผูกขาดอำนาจการปกครองไว้ได้นั้น ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแต่เพียงรูปแบบภายนอกเท่านั้น ประชาชนมิได้มีส่วนร่วมในการปกครองอย่างแท้จริงเลย การเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในวงการเมือง ล้วนมีสาเหตุสำคัญมาจากความขัดแย้งในระหว่างผู้นำด้วยกันทั้งสิ้น^{๕๕} เพราะผู้นำแต่ละคนก็มีพื้นฐานความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองต่างกัน

สภาพการณ์ทางการเมืองภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ กลุ่มที่มีเสถียรภาพทางการเมืองและสามารถกุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้คือ กลุ่มที่มีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำ กล่าวคือ สามารถกำจัดบทบาทของกลุ่มที่มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ ออกจากศูนย์อำนาจทางการเมืองได้ ภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๘๕ นอกจากนี้ กลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ ยังสามารถ

๑. วิภา มโนพิโมกษ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘ หน้า ๑

เข้าควบคุมกลไกทางรัฐสภาได้ ก็จะเห็นได้จากสัดส่วนจำนวนสมาชิกวุฒิสภาและจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ มีถึง ๘๗% และ ๖๖% ตามลำดับ ในสภาวะทางการเมืองที่ดำรงอยู่เช่นนี้ กลุ่มที่มีนายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้นำ จึงต้องเผชิญกับศัตรูสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นกลุ่มพรรคประชาธิปไตย และอีกด้านหนึ่งเป็นกลุ่มทหารบก สภาพความขัดแย้งทางการเมืองที่ดำรงอยู่ในลักษณะนี้ ได้พัฒนาไปสู่การประสานแนวร่วมของกลุ่มที่ขัดแย้งกับกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ และจะนำไปสู่เหตุการณ์ที่เรียกกันว่า “รัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐”^๒

การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของคณะรัฐประหารครั้งนี้ มีผลทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ที่สิงคโปร์ และสาธารณรัฐจีนตามลำดับ ขณะเดียวกัน ก็ก่อให้เกิดสภาวะความขัดแย้งทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

ปรากฏการณ์ดังกล่าว มีสาเหตุมาจากการที่อำนาจในการปกครองประเทศส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของบุคคลเพียงบางกลุ่ม ที่ต่างผลัดกันเข้าทำการปกครอง กลุ่มทหารบกจะเป็นกลุ่มที่มีบทบาท

๒. สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, “รายงานฉบับข้อเสนอต่อการประชุมสัมมนา ระหว่างผู้วิจัยและผู้ใช้งานวิจัยเรื่อง ขบวนการเสรีไทย” ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้า ๔๐ (เอกสารอัดสำเนา)

๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

บาทมากที่สุด จึงทำให้การปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย ไม่ค่อยเจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มทหารบกมักจะใช้วิธีการ ใช้กำลังเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง และพยายามที่จะรักษาอำนาจนั้นไว้ด้วยวิธีการต่างๆ ทำให้การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลไม่อาจจะทำได้โดยวิถีทางประชาธิปไตย จึงเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้นกับกลุ่มพลเรือน ซึ่งหมายรวมถึงกลุ่มทหารเรือที่ให้การสนับสนุนแก่กลุ่มพลเรือนด้วย

“กบฏวังหลวง” เป็นผลมาจากความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นมาอย่างเด่นชัด พร้อมๆ กับสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้น หลังสงครามยุติ กลุ่มทหารบกหมดบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองลงไป กลุ่มพลเรือนขึ้นมามีอำนาจแทนชั่วคราว แต่ไม่นานนักกลุ่มทหารบกได้รวมตัวก่อรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นผลสำเร็จ คณะรัฐประหารได้ทำลายฐานสนับสนุนกลุ่มพลเรือนที่มีนายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้นำอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่การเผชิญหน้ากันโดยตรงของทั้งสองกลุ่ม เมื่อวันที่ ๒๖-๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ในเหตุการณ์ที่เรียกกันว่า “กบฏวังหลวง” ที่มีนายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้นำ แต่การต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจกลับคืน จบลงด้วยความพ่ายแพ้ จากนั้นได้นำไปสู่การปราบปรามศัตรูทางการเมืองในเวลาต่อมา

บทที่ ๒

สภาพการณ์ทางการเมืองก่อนเกิดเหตุการณ์กบฏ

การที่จะเข้าใจเหตุการณ์ทางการเมืองที่เรียกว่า “กบฏวังหลวง” หรือที่ นายปรีดี พนมยงค์ เรียกว่า “ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒”^๑ นั้น ปัญหาประการแรกที่จะต้องทำความเข้าใจก็คือ สภาพการณ์ทางการเมืองก่อนเกิดเหตุการณ์กบฏ โดยเฉพาะประเด็นของความขัดแย้งระหว่างทหารเรือกับทหารบก และความขัดแย้งระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งจะดำเนินต่อเนื่องมาตลอดในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ก่อนจะนำไปสู่การก่อกบฏวังหลวงในท้ายที่สุด

ความขัดแย้งระหว่างทหารเรือกับทหารบก

ราชนาวีไทยเป็นสถาบันทหารที่เก่าแก่และทรงเกียรติ ซึ่ง เป็นคู่แข่งที่สำคัญของกองทัพบกมาช้านาน^๒ กิจการทหารเรือได้

๑. ปรีดี พนมยงค์, *ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์* (กรุงเทพมหานคร: โครงการปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๖๘

๒. ทักษ์ เฉลิมเกียรติ, *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๖๔

๖ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ยึดถือเอาแบบอย่างมาจากทหารเรือต่างประเทศ ส่วนใหญ่ลอกเลียนแบบมาจากราชนาวีอังกฤษในยุครุ่งเรือง และมีกำลังทางนาวีที่เข้มแข็งกว่าชาติใดในโลก จะเห็นได้ว่า กองทัพเรือเป็นที่โปรดปรานของพระมหากษัตริย์ไทยมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งแล้ว โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหพระกลาโหมต่อเรือรบ เรือพาหนะ และจัดตั้งเป็นกองทหารเรือขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒^๓ และต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดตั้งขึ้นเป็นกรมทหารเรือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยมีพลเรือโท พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ดำรงตำแหน่ง “เจ้าพนักงานใหญ่ผู้ช่วยบัญชาการทหารเรือ” เมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๐^๔ ส่วนผู้บังคับบัญชาระดับรองลงมาก็ล้วนแล้วแต่เป็นเจ้านายระดับสูงทั้งสิ้น

กิจการกองทัพเรือเริ่มพัฒนาก้าวหน้าเป็นลำดับในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อได้ทรงก่อตั้งโรง

๓. เจริญ ไชยชนะ, *ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์จนถึงปัจจุบัน*, (พระนคร เกษมบรรณกิจ, ๒๕๒๓), หน้า ๖๘๔

๔. พลเรือตรี แชน บัจจุสานนท์ *ประวัติการทหารเรือไทย*, (พระนคร กรมสารบรรณทหารเรือ, ๒๕๐๘), หน้า ๔๐๘.

เรียนนายเรือขึ้นที่ “นันทอุทยาน”^๕ ต่อมา พระราชวังเดิมว่างลง เนื่องจากสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ สิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชวังเดิมให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนนายเรือในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ เพราะอยู่ใกล้กับกรมทหารเรือ และได้เสด็จพระราชดำเนินไปเปิดโรงเรียนนายเรือในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๔ ตั้งพระราชหัตถเลขาปรากฏในสมุดเยี่ยมโรงเรียนนายเรือสมัยพระราชวังเดิม ธนบุรี ความว่า

“วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๕ เราจุฬาลงกรณ์ พร. ได้มาเปิดโรงเรียนนี้ มีความปลื้มใจ ซึ่งได้เห็นทหารเรือมีรากหยั่งลง แล้วจะเป็นที่มั่นสืบไปในภายหน้า”^๖

จึงถือได้ว่า การเสด็จพระราชดำเนินไปเปิดโรงเรียนนายเรือในครั้งนั้น เป็นวันกำเนิด “กองทัพเรือสมัยใหม่” ต่อมา ภายใต้การปฏิรูปของนายพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวง

๕. ตั้งอยู่ที่ถนนนิสรภาพ แขวงบ้านช่างหล่อ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ คนทั่วไปเรียกว่า “สวนอนันต์” เคยเป็นที่ตั้งของกองพันนาวิกโยธินที่ ๔ และ ๕ (น.ย. ๔-๕) หลังจากเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตันแล้ว น.ย. ๔-๕ ถูกยุบ และให้เป็นที่ตั้งกองพันทหารช่างที่ ๑ รักษาพระองค์

๖. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๒, วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๕, หน้า

๘ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ชุมพรเขตรอดุมศักดิ์ พระบิดาของทหารเรือไทย กิจการทหารเรือไทยยิ่งทันสมัยทั้งในวิชาเดินเรือ อาวุธ และยุทธวิธีการรบทางเรือ ตลอดจนการปลูกฝังความมีสปิริตของเหล่าทหารเรือให้มีความสมัครสมานสามัคคีอันดีตลอดมา การที่กองทัพเรือเป็นที่นิยม ประกอบกับมีอาวุธยุทธโศปกรณ์ที่ทันสมัย ทำให้บุตรเจ้าขุนมูลนายพากันสนใจในกองทัพเรือเป็นพิเศษ ดังนั้น บรรดานายทหารเรือ จึงมีความภาคภูมิใจในเกียรติประวัติอันสูงส่ง และความดีเด่นทางด้านเทคนิคของตนว่าเหนือกว่ากองทัพบก

ทหารเรือได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นครั้งแรก โดยร่วมมือกับทหารบกและพลเรือนรวมตัวกันเป็น “คณะราษฎร” ซึ่งประกอบด้วยทหารบกจำนวน ๓๔ นาย ทหารเรือ ๑๙ นาย และพลเรือน ๔๕ นาย ยึดอำนาจการปกครองประเทศ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เฉพาะทหารเรือจำนวน ๑๙ นาย มี น.ต. หลวงสินธุ์สงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) เป็นหัวหน้า ส่วนบุคคลอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ น.ต. หลวงศุภชลาศัย (บุง) ร.อ. หลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ) ร.อ. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์) ร.อ. หลวงนาวาวิจิตร (ผัน อำไภวัลย์) ร.อ. ชลิต กุลกำมัธรร ร.อ. ชลิต สินธุ์โสภณ ร.ท. ทองหล่อ (ทหาร) ข้าหิรัญ เป็นที่น่าสังเกตว่า คณะผู้ก่อการ

ฝ่ายทหารเรือ ล้วนเป็นนายทหารเรือระดับกลาง ซึ่งไม่ค่อยมีความผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์มากนัก โดยไม่มีนายทหารชั้นผู้ใหญ่แม้แต่ท่านเดียว^๗

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ น.ต. หลวงสินธุ์สงครามชัย ได้รับตำแหน่งผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือ น.ต. หลวงศุภชลาศัย ได้รับตำแหน่งเป็นผู้บังคับหมวดเรือบิน โดยมี พลเรือตรีพระยาปริชาชลยุทธ เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ น.อ. พระยาวิชิตรลลณี เป็นเสนาธิการทหารเรือ และพลเรือตรีพระยาศรยุทธเสนี เป็นผู้บัญชาการกองทัพอากาศ (กองเรือรบ)^๘ การจัดสรรตำแหน่งต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นการดำเนินการของกลุ่มทหารบก ซึ่งกุมอำนาจรัฐในขณะนั้น ดังนั้น จึงทำให้กลุ่มแห่งอำนาจไปตกอยู่กับกลุ่มทหารบก

๗. นายทหารชั้นผู้ใหญ่หมายถึงนายทหารที่มียศตั้งแต่นาวาโทขึ้นไป นายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่มียศนายพลเรือในขณะนั้น มีอยู่เพียง ๓ ท่าน คือ พลเรือโทพระยาราชวังสัน (พี่ชายของ น.ต. หลวงสินธุ์สงครามชัย) พลเรือตรีพระยาปริชาชลยุทธ (วัน จารุภา-บิดาของ น.ต. มนัส จารุภา หัวหน้ากบฏแมนฮัตตัน) และพลเรือตรีพระยาศรยุทธเสนี

๘. คณะนายทหารที่เข้าศึกษาในโรงเรียนนายทหารเรือ รุ่นที่ ๑, “บันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับกองทัพอากาศ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๔๗๖, ใน *อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวิน* (กรุงเทพมหานคร กรมสารบรรณทหารเรือ, ๒๕๒๐), หน้า ๑๖๘

๑๐ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ การดำเนินการปกครองประเทศก็ดำเนินไปด้วยดี ต่อมาไม่นาน ก็เริ่มแตกแยกทางด้านความคิดเห็นกันในหมู่ผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นครั้งแรก ทั้งนี้เกิดจากการนำเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ ตามที่ได้ประกาศไว้ในหลัก ๖ ประการของคณะราษฎร เค้าโครงการเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองติดตามมาหลายประการ จนถึงกับมีการบีบคั้นและดัดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา ตลอดจนมีพระราชบัญญัติการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งส่งผลให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องเดินทางออกนอกประเทศ ความขัดแย้งทางการเมืองช่วงนี้ ได้นำไปสู่การยึดอำนาจการปกครองจากพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีคนแรก ในวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า และได้รับการสนับสนุนจากหลวงพิบูลสงครามฝ่ายทหารบก และ น.ต. หลวงศุภชลาศัยฝ่ายทหารเรือ

หลังการรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๗๖ อิทธิพลในกองทัพเรือของ น.ต. หลวงศุภชลาศัยมีมากกว่า น.ต. หลวงสินธุ์สงครามชัย เพราะ น.ต. หลวงศุภชลาศัยได้ร่วมมือกระทำรัฐประหารครั้งนี้ โดยที่ น.ต. หลวงสินธุ์สงครามชัยมิได้ร่วมรับรู้ด้วย คงจะเป็น

เพราะพลเรือโทพระยาราชวังสัน พี่ชายของ น.ต. หลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในคณะรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดาตนเอง

การจัดตำแหน่งต่าง ๆ ในกองทัพเรือของคณะนายทหารที่กุมอำนาจในรัฐบาลขณะนั้น ได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายในกองทัพเรือ กล่าวคือ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ มีข่าวลือว่าผู้ก่อการฝ่ายทหารเรือ ต้องการจะให้พลเรือตรีพระยาปรีชาชลยุทธพ้นตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ และให้ น.ต. หลวงศุภชลาศัย ดำรงตำแหน่งแทน แต่ภายหลังจากที่มีการประชุมนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ที่วังปารุสกวันแล้ว ปรากฏว่า ที่ประชุมมีมติให้พลเรือตรีพระยาปรีชาชลยุทธพ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ โดยย้ายไปรับราชการที่กระทรวงมหาดไทย และแต่งตั้งให้ น.อ. พระยาวิชิตชลธี (ทองดี สุวรรณพฤกษ์) เสนาธิการทหารเรือ เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ น.ท. หลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นเสนาธิการทหารเรือ ส่วน น.ท. หลวงศุภชลาศัย เพียงแค่ดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารเรือเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงผู้บัญชาการทหารเรือในครั้งนี กระทบความรู้สึกของนายทหารเรือทั่ว ๆ ไป เพราะการเมืองเริ่มแทรกแซง

๑๒ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

เข้าไปในวงข้าราชการประจำเสียแล้ว ทำให้ทหารเรือเกิดการแตก
แยกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของ น.ท. หลวง
ศุภชลาศัย ซึ่งถือว่าเป็นทหารการเมือง กับกลุ่มของ น.อ. พระ
ยาวิชิตชลธี ผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งยังคงเป็นทหารอาชีพ ความ
กินแหนงแคลงใจระหว่างทหารเรือ ๒ กลุ่มดังกล่าว เริ่มปรากฏ
ชัดเจเนียงขึ้นเมื่อเกิดความพยายามทำการปฏิวัติของคณะกู้บ้านกู้
เมือง หรือกบฏบวรเดช เมื่อวันที่ ๑๑-๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖
ทหารบกจากหัวเมือง ยกกำลังมาจากจังหวัดนครราชสีมาและ
อยุธยา เข้ามายึดพระนคร โดยมีพลเอกพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระ
องค์เจ้าบวรเดช กฤดากร ทรงเป็นหัวหน้า ได้ยึดกรมอากาศยาน
คอนเมือง แล้วให้นายทหารถือสาส์นเข้ามาเจรจากับฝ่ายรัฐบาล
ของพระยาพหลพลพยุหเสนา ให้ยอมจำนน ฝ่ายรัฐบาลเห็นว่าไม่
สมควรเจรจา จึงจัดเตรียมทหารในพระนครออกต่อสู้กับฝ่ายกบฏ
มี พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธ
การ เป็นผู้บังคับกองผสมปราบกบฏ^๕

มาตรการในการปราบปรามกบฏในส่วนของกองทัพเรือนั้น
รัฐบาลได้มอบหมายให้ น.ท. หลวงศุภชลาศัย นำคำสั่งของพระ

๕. นิยม สุจริตวงศ์, ทหารเรือกบฏแมนฮัตตัน (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์
ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๕), หน้า ๑

ยาพหลพลพยุหเสนา ให้ทหารเรือนำเรือสุโขทัยไปที่สะพานพระ
รามหก และให้ทำการระดมยิงดอนเมือง ซึ่งเป็นกองบัญชาการ
ของฝ่ายกบฏ^{๑๐} แต่ น.อ. พระยาวิชิตชลธีผู้บัญชาการทหารเรือ
ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งนั้น จึงประกาศวางตัวเป็นกลาง ปฏิเสธที่จะ
ใช้เป็นเรือระดมยิงที่มั่นฝ่ายกบฏ และได้ออกคำสั่งให้เรือรบทุกลำ
ที่จอดทอดสมอในลำน้ำเจ้าพระยา ถอนสมอเคลื่อนลำล่องออกไป
จากพระนคร ไปชุมนุมกันอยู่ที่กรมสรรพาวุธ บางนา เมื่อวันที่
๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ยกเว้นเรือรบหลวงพาลีรังทวีป ซึ่งมี
ร.อ. หลวงสังวรยุทธกิจ เป็นผู้บังคับการเรือ และเรือรบหลวง
สุริยะมณฑลเท่านั้น ที่ยังอยู่ในพระนคร และได้ทำการช่วยเหลือ
ฝ่ายรัฐบาลปราบกบฏจนได้ชัยชนะ

หลังจากนั้น น.อ. พระยาวิชิตชลธี ก็นำเรือรบหลวงสุโขทัย
และเรือรบหลวงเจ้าพระยา เดินทางไปเข้าเฝ้าและถวายความอา-
รักราชพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุ-
วงศ์ ซึ่งได้เสด็จไปประทับอยู่ที่จังหวัดสงขลา ความแตกแยก
ในวงการทหารเรือได้ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัด เมื่อมีการยุ้งให้
ทหารเรือในเรือรบหลวงสุโขทัยและเรือรบหลวงเจ้าพระยาทำการ

๑๐. คำสั่งยุทธการที่ ๑/๒๖ เรื่อง การเข้าตี, ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

๑๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

แข็งข้อต่อ น.อ. พระยาวิชิตรัตน์ ผู้บัญชาการทหารเรือ มีการติดต่อกับกรุงเทพฯ ให้ทหารในเรือก่อการกบฏและให้นำเรือกลับกรุงเทพฯ โดยกล่าวหาว่า น.อ. พระยาวิชิตรัตน์เป็นกบฏต่อรัฐบาล แต่ น.อ. พระยาวิชิตรัตน์ก็สามารถระงับเหตุการณ์ได้ทันทั่วทั้งที่ เมื่อได้ทำการสอบสวนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ปรากฏว่ามีหลักฐานที่จะเอาความผิดได้เฉพาะพันจ่าโทจาร์รัส บุญณะสุต พนักงานวิทย์เท่านั้น จึงถูกส่งตัวกลับเข้ากรุงเทพฯ และถูกขังไว้ในเรือนจำทหารเรือ หลังจากที่เรือรบหลวงสุโขทัยและเรือรบหลวงเจ้าพระยากลับกรุงเทพฯ แล้ว ได้เกิดความเคลื่อนไหวภายในกองทัพเรือจากทหารเรือกลุ่มของ น.ท. หลวงศุภชลาศัย รองผู้บัญชาการทหารเรือ ที่จะเอาความผิดแก่ น.อ. พระยาวิชิตรัตน์และพวก กรณีชัดขึ้นและไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลในเหตุการณ์กบฏบวรเดช แต่ยังไม่ทันที่รัฐบาลจะดำเนินการสอบสวน น.อ. พระยาวิชิตรัตน์ก็ชิงลาออกจากราชการเสียก่อน เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ทั้งๆที่ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือได้เพียง ๔ เดือนเศษเท่านั้น รัฐบาลได้แต่งตั้งให้ น.อ. พระยาวิจารณ์จักรกิจ รักษาการทหารเรือไปพลางๆก่อน

จากกรณีที่พันจ่าโทจาร์รัส บุญณะสุต พนักงานวิทย์ ถูกขังในข้อหากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงนั้น ได้สร้างความไม่พอใจ

แก้ทหารเรือกลุ่มของ น.ท. หลวงศุภชลาศัยเป็นอย่างมาก ร.อ. ประเสริฐ สุขสมัย ผู้บังคับกองร้อยสังกัดกองพันนาวิกโยธิน เกิดความรู้สึกว่าพวกทหารเรือที่เป็นฝ่ายรัฐบาลต้องถูกขัง ส่วนพวก นายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่มีจิตใจเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายกบฏกลับไม่มีโทษแต่อย่างใด ร.อ. ประเสริฐ สุขสมัย จึงได้ยึดและปิดที่ทำการกองทัพเรือเมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๗ นายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่จึงได้มีการประชุมกันที่เรือรบหลวงสุโขทัย และพิจารณาถึงการกระทำในครั้งนั้นว่าเป็นการกระทำที่ออกอาจมาก ลำพัง ร.อ. ประเสริฐ สุขสมัย ซึ่งเป็นนายทหารเรือชั้นผู้น้อย คงจะไม่กล้ากระทำถึงขนาดนี้ หลังจากที่มีการสอบสวนหาข้อเท็จจริงแล้ว ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่า น.ท. หลวงศุภชลาศัย เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการปิดที่ทำการกองทัพเรือ ในที่สุด พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงมีคำสั่งย้าย น.ท. หลวงศุภชลาศัยไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ๐๐

รัฐบาลได้แต่งตั้งให้ น.ท. หลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๔๗๗ และโยกย้ายนายทหารบก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทหารในหัวเมืองที่มีส่วนพัวพันกับการกบฏ รัฐบาลได้ประกาศใช้พระ

๑๖ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ราชบัญญัติการจัการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๖^{๑๒}
และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๗๖ จากพระราช
บัญญัติดังกล่าว มีผลทำให้ น.อ. พระยาวิชิตชลธี ถูกจับกุมใน
ข้อหากบฏ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ และถูกควบคุม
ตัวอยู่ในเรือนจำบางขวาง เป็นเวลานานถึง ๘ เดือนเศษ แต่มี
การบิ่คสำนวนคดีก่อนที่ศาลจะพิพากษา โดยศาลสั่งยกฟ้องและ
ปล่อยตัวให้พ้นข้อหาไป เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ผล
กระทบจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาได้สร้างความขุ่นเคืองใจแก่บรรดา
นายทหารเรือโดยทั่วไป เพราะถูกกล่าวหาว่ามีจิตใจเอนเอียงเข้า
ข้างฝ่ายกบฏบวรเดชนั่นเอง

วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ พระยาพหลพลพยุหเสนา
ได้เรียกประชุมคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และขอลา
ออกจากตำแหน่งนายกรััฐมนตรี โดยเสนอให้ พ.อ. หลวงพิบูล
สงครามดำรงตำแหน่งนายกรััฐมนตรีสืบต่อไป และในวันเดีย
วันนั้นเอง พ.อ. หลวงพิบูลสงคราม ก็ได้รับพระบรมราชโองการ

๑๒. มาตรา ๓ ระบุว่า “ผู้ใดกระทำการด้วยประการใด ๆ เป็นปฏิปักษ์ต่อ หรือ
เพื่อให้ประชาชนเสื่อมความนิยมหรือหวาดหวั่นต่อการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรสยาม แม้การกระทำดังกล่าวมาแล้วจะเป็นเพียงการคบคิดหรือทำ
ความตกลง หรือจะเตรียมการก็ตาม ท่านผู้นั้นมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่
สามปีจนถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่ ๕๐๐ บาทจนถึง ๕,๐๐๐ บาท หรือทั้งปรับทั้งจำ”

เลื่อนยศเป็นพลตรีและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีน^{๑๑}
 การที่พลตรีหลวงพิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐ-
 มนตรีอันเป็นตำแหน่งสูงสุดในทางการเมือง และยังคงดำรง
 ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ตลอดจนรัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ควบคุมกิจการด้าน
 พลเรือนและทหารไว้แน่น นับว่าเป็นโอกาสสำคัญในการกวาดล้าง
 ศัตรูทางการเมืองให้สิ้นซากไป รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติ
 จัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๘๑ ต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาได้
 มีมติอนุมัติพระราชบัญญัติฉบับนี้และได้ประกาศใช้ต่อไป หลัง
 จากนั้น การกวาดล้างศัตรูทางการเมืองก็ได้เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔
 มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ทำให้มีผู้ต้องถูกจับกุมในข้อหากบฏ
 จำนวน ๕๑ คน ผลของการสอบสวนโดยศาลพิเศษ ซึ่งสิ้นสุดลง
 เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้ลงโทษตัดสินประหาร
 ชีวิต ๑๘ คน จำคุกตลอดชีวิต ๒๖ คน และส่งปล่อยพ้นจำหา
 ไป ๗ คน นอกจากนี้ ยังได้เนรเทศผู้นำคณะราษฎรฝ่ายนาย
 ทหารอาวุโส ๓ คน คือ พระยาฤทธิอัคเนย์ พระยาทรงสุรเดช
 และพระประศาสน์พิทยายุทธออกนอกประเทศ ในข้อหาพยายาม

๑๑. รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ(กรุงเทพ
 มหานครไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๑.

๑๘ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ทำร้ายบุคคลสำคัญของรัฐบาล เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบประชาธิปไตยกลับไปสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยจะอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับมาเป็นประมุขของประเทศ และให้พระยาทรงสุรเดชเป็นนายกรัฐมนตรี ถึงแม้ว่าการกระทำครั้งนี้ จะทำให้ชื่อเสียงของพลตรีหลวงพิบูลสงครามในหมู่ประชาชนมัวหมองไปบ้าง แต่ก็เป็นผลทำให้พลตรีหลวงพิบูลสงครามมีอำนาจทางการเมืองและการทหารแต่เพียงผู้เดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสามารถกำจัดพระยาทรงสุรเดช คู่แข่งที่สำคัญออกไปจากวงการเมืองได้โดยเด็ดขาด

อย่างไรก็ตาม การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของพลตรีหลวงพิบูลสงคราม ก็เป็นโอกาสที่ทำให้รัฐบาลหันมาสนับสนุนในด้านงบประมาณต่อกองทัพเรือที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ น.ท. หลวงสินธุ์สงครามชัย ผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งถือว่าเป็นพรรคพวกของพลตรีหลวงพิบูลสงคราม ที่ส่งมากุมกองทัพเรือ รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณสำหรับปรับปรุงกองทัพเรือประมาณ ๑๐๐ ล้านบาท จึงอาจกล่าวได้ว่า “ยุคทอง” ของกองทัพเรือได้เริ่มขึ้นในระยะนี้ เพราะรัฐบาลได้สั่งต่อเรือรบประเภทต่าง ๆ จากประเทศอิตาลี จำนวน ๔ ลำ และจากประเทศญี่ปุ่น จำนวน ๑๕ ลำ เรือรบ

ที่ ๒๔ ลำนี้ ได้ทยอยกันเดินทางมาสู่ประเทศไทยในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๙-๒๔๘๑^{๑๔}

การที่พลตรีหลวงพิบูลสงครามหันมาสนับสนุนทหารเรือนั้นก็เพราะว่า มีความต้องการที่จะหาคะแนนนิยมจากกองทัพเรือ และการที่ส่งต่อเรือจากประเทศญี่ปุ่นจำนวนหลายลำนั้นก็พอจะสันนิษฐานได้ว่าพลตรีหลวงพิบูลสงครามมีความนิยมญี่ปุ่นกันนั้น พอเกิดสงครามแปซิฟิก และญี่ปุ่นขอเดินทัพผ่านไทยไปยังประเทศพม่าและมลายู จอมพล ป. พิบูลสงคราม^{๑๕} จึงสามารถตัดสินใจได้โดยง่ายที่จะยอมทำตามคำขอร้องของญี่ปุ่นซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งกับนายปรีดี พนมยงค์ ในเวลาต่อมา

ทหารเรือเริ่มขัดอำนาจกับทหารบก ในระยะปลายสงครามมหาเอเชียบูรพา โดยเริ่มมาจากความไม่พอใจจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ใช้อำนาจเผด็จการบางอย่างขัดกับชนบประเพณีสากลของทหารเรือ กล่าวคือ ทหารเรือจะประกอบพิธีชักธงขึ้นเอง โดย

๑๔. นิยม สุขรองแพ่ง, เรื่องเดิม, หน้า ๑๐-๑๑

๑๕. คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ปูนบำเหน็จความชอบแก่พลตรีหลวงพิบูลสงคราม เพราะว่าเป็นหัวหน้ารัฐบาลที่ได้ดำเนินการอย่างเด็ดเดี่ยวในการที่ได้คืนแดนบางส่วนกลับคืนมาจากอินโดจีนของฝรั่งเศส จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานยศจอมพล จอมพลเรือ และจอมพลอากาศ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม

๒๐ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

มีสัญญาณนัยหมายให้กระทำโดยพร้อมเพรียงกันทุกหน่วย กำหนดให้ชักธงขึ้นเวลา ๐๘.๐๐ น. ในตอนเช้า และชักธงลงตามเวลาที่พระอาทิตย์ตกในตอนเย็น แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีคำสั่งให้ใช้เวลา ๐๗.๐๐ น. เป็นเวลาชักธงขึ้นในตอนเช้า และชักธงลงในเวลา ๑๘.๐๐ น. ในตอนเย็น ปฏิบัติการแสดง ความไม่พอใจดังกล่าว พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ได้กล่าวว่า

“...การแสดงอำนาจที่ชักขึ้นจิตใจให้ผ้าผืนประเพณี ฟังดู เหมือนจะเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ความรู้สึกไม่พอใจของทหาร เรือทั้งกองทัพย่อมเป็นเรื่องใหญ่ ความเสื่อมศรัทธาในตัว คุณหลวงพิบูลสงคราม เพิ่มคะแนนนิยมในตัวคุณหลวงประ กฤษณ์มุนรธรรมให้ทวีขึ้น”^{๑๖}

และพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ได้ให้ความเห็นว่า

“...เสียงพวกทหารเรือบอกว่าจอมพลเล่นงานกอดหัวพวก ทหารเรือมาก แล้วประณามทหารเรือทางวิทยุกระจายเสียง เป็นเชิงกระทบกระเทียบในทำนองเรื่องเงินสามก๊ก คุณทหาร คุมนาวิกโยธินจ้องญี่ปุ่นอยู่ปากน้ำ และต่อมาก็ถูกหัวว่าจ้อง

๑๖. พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ “แต่คุณหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ), ใน”อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเรือตรีหลวงสังวรยุทธกิจ(สังวร สุวรรณ-ชีพ) ณ เมรุวัดธาตุทอง วันพฤหัสบดีที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖, หน้า (๓๐)

จอมพล...”๑๑

ความพยายามที่จะใช้อำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มทหารบก ทำให้ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มทหารเรือมีมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่า นายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ เช่น หลวงเจริญราชนาวา พลเรือตรีผั่น นาวาวิจิตร พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ นาวาเอกชลิต กุลกำมัธว พลเรือตรีเชน บัจจุ-
 สานนท์ นาวาเอกชลี สินธุโสภณ และนาวาเอกทหาร ขำหิรัญ ได้พร้อมใจกันประท้วงการเสด็จอำนาจอันไม่มีเหตุผลของจอมพล
 ป. พิบูลสงคราม ที่แสดงต่อพลเรือตรีผั่น นาวาวิจิตรและพล
 เรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยสั่งให้นาย
 ทหารทั้งสองคนนั้นไปพบที่วังสวนกุหลาบ พลเรือตรีผั่น นาวา
 วิจิตร พร้อมด้วยพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ จึงเดินทางไปพบ
 ทามคำสั่ง แต่งเครื่องแบบปกติขาว ภาคกระบี่ตามธรรมเนียม
 ของทหารเรือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สั่งให้ทหารคนสนิท
 ห้ามนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ทั้งสอง ไม่ให้เข้าพบตนในเครื่อง
 แบบขาวปกติภาคกระบี่ เพราะมีความหวาดระแวงว่าจะถูกทำร้าย

๑๑. พลเรือตรีหลวงสังวรยุทธกิจ, “เกิดมาแล้วต้องเป็นไปตามกรรมคือกฎแห่ง
 กรรม,” ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเรือตรีหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร
 สุวรรณชีพ) ณ เมรุวัดธาตุทอง วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖, หน้า

๒๒ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ด้วยกระบี่ และสั่งให้เปลี่ยนเครื่องแบบแต่งกายเสียใหม่ก่อนเข้าไปรายงานตัว แต่พลเรือตรีผ้น นาวาวิจิตรและพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ไม่ยอมกระทำตามคำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อประท้วงคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยเหตุผลดังกล่าว พลเรือตรีผ้น นาวาวิจิตร ในฐานะผู้บัญชาการกองเรือรบ จึงสั่งให้เรือรบทุกลำเคลื่อนออกจากกรุงเทพฯ ไปรวมพลกันที่สตั๊มป์ เพื่อรักษาศักดิ์ศรีบางอย่างของทหารเรือเอาไว้ เนื่องจากถูกบีบบังคับทางด้านจิตใจ โดยชี้แจงว่าทางรัฐบาลจะเอาอย่างไรก็ให้เดินทางไปเจรจากันที่สตั๊มป์ อีก ๒ เดือนต่อมา จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ส่งตัวแทนไปเจรจาเพื่อปรับความเข้าใจกัน เหตุการณ์นี้เรียกจึงคือคลายลง^{๑๘}

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับฝ่ายทหารเรือ เป็นผลทำให้พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพและพลเรือตรีผ้น นาวาวิจิตร ถูกปลดเป็นนายทหารกองหนุน ไม่มีเบี้ยหวัดบำนาญ โดยคำสั่งกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

ผลจากความขัดแย้งดังกล่าว ทำให้ทหารเรือมีความใกล้ชิดกับฝ่ายพลเรือน เสียงคัดค้านของราษฎรในการที่รัฐบาลให้ความ

๑๘. สัมภาษณ์พลเรือตรีบุรินทร์ พงศ์สุพัฒน์, วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๘

ร่วมมือกับญี่ปุ่นก็เริ่มจะมีมากขึ้น เป็นผลทำให้งานเสรีไทยภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขยายตัวมากขึ้น และจำเป็นต้องได้รับความร่วมมืออย่างใกล้ชิดจากทหารเรือ ฝ่ายทหารบกจึงไม่อาจจะรวบรวมอำนาจได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากกลุ่มผู้นำฝ่ายพลเรือนพยายามที่จะฟังฟังอำนาจของทหารเรือ คงจะเห็นได้จากเมื่อครั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ โดยคาดไม่ถึงว่า คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะอนุมัติการลาออกอย่างรวดเร็วเช่นนั้น พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พร้อมพระชายาฯ ได้หนีภัยจากการคุกคามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปอาศัยอยู่ที่ทำเนียบท่าช้างของนายปรีดี พนมยงค์ ดังข้อเขียนของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“...ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้เพื่อนทหารเรือ โดยเฉพาะคุณหลวงนาวาวิจิตร ส่งเรือยามฝั่งมาจอดหน้าทำเนียบ เพื่อช่วยอารักขา และคุณสังวรกับเพื่อนทหารเรือได้สนับสนุนให้คณะผู้สำเร็จราชการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ต้องเกรงการคุก

คามใด ๆ”^{๑๕}

เมื่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลงนามให้จอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกแล้ว นายควง อภัยวงศ์ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายทหารเรือเป็นอย่างดี ในจำนวนคณะรัฐมนตรี ๒๓ คน มีรัฐมนตรีที่มาจากฝ่ายทหารเรือถึง ๕ คน ซึ่งนับว่ามากกว่าทุกชุดตั้งนี้

๑. พลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราชการ
๒. พลเรือตรีผั่น นาวาวิจิตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๓. นาวาเอกบุง ศุภชลาศัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๔. นาวาเอกทหาร ขำหิรัญ รัฐมนตรี
๕. นาวาเอกชลิต กุลกำมัธร รัฐมนตรี

หลังจากนั้นได้มีคำสั่งกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ ๒๘ สิงหาคม

๑๕. ปรีดี พนมยงค์ “ระลึกถึงคุณหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ),” ในอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเรือตรีหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ) ณ เมรุวัดธาตุทอง วันพฤหัสบดีที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖, หน้า ๑๐

พ.ศ. ๒๔๘๗ แต่งตั้งให้พลเรือตรีผ้น นาวาวิจิตรกับพลเรือตรี
สังวร สุวรรณชีพ กลับเข้าประจำการ โดยพลเรือตรีผ้น
นาวาวิจิตร กลับคืนสู่ตำแหน่งผู้บังคับกองเรือ พลเรือตรีสังวร
สุวรรณชีพ ดำรงตำแหน่งสารวัตรใหญ่ทหาร

แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะได้ลาออกจากตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงมีตำแหน่งทางทหารอยู่คือ
ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก และ
แม่ทัพบก ซึ่งสร้างความลำบากใจแก่นายควง อภัยวงศ์ ในการ
บริหารประเทศอย่างมาก ด้วยหวัหระแวงว่าจอมพล ป. พิบูล-
สงคราม อาจใช้กำลังทหารบกยึดอำนาจคืน รัฐบาลนายควง
อภัยวงศ์ จึงตัดสินใจออกคำสั่งปลดจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม
พ.ศ. ๒๔๘๗ และแต่งตั้งให้พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา
เป็นแม่ทัพใหญ่ การดำเนินครั้งนี้ กระทำการแบบลับและด่วน
ที่สุด โดยรัฐบาลได้เตรียมป้องกันเหตุร้ายด้วยการอาศัยกำลังจาก
กองทัพเรือ ซึ่งเตรียมพร้อมเต็มอัตราศึก ถึงกับตัวนายกรัฐมนตรี
และแม่ทัพใหญ่ต้องอพยพไปนอนที่กองทัพเรือ

ในระยะปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ งานของขบวนการเสรี
ไทยได้ขยายตัวมากขึ้น ฝ่ายทหารเรือได้เข้าร่วมและสนับสนุน

ขบวนการเสรีไทยด้วย เช่น พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ สาร-
 วัตรใหญ่ทหาร ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยสายตะวันออก
 ออก นาวาเอกหลวงศุภชลาศัย เป็นหัวหน้าอาสาพลเรือน^{๒๐}
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีไทยในสายของพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ
 ซึ่งตั้งค่ายฝึกอยู่ข้างวัดเขาบางทราย จังหวัดชลบุรี นับว่ามีบทบาท
 เป็นอย่างสูงในการรับสมัครนักเรียนนายทหารสารวัตรจากนิสิต
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีครูฝึกเป็นทหารอเมริกันที่แอบ
 โดคร่วมลงมาเป็นผู้ฝึกสอนให้ งานเสรีไทยสายของพลเรือตรี
 สังวร สุวรรณชีพ จึงมีความสำคัญยิ่งในค่านประสานงานติดต่อกับ
 ต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ จึงต้องดำเนินการอย่างปิดลับ และ
 ได้รับความคุ้มครองโดยอาศัยบารมีของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จ
 ราชการแทนพระองค์ กับอำนาจและหน้าที่ของพลเรือตรีสังวร
 สุวรรณชีพ สารวัตรใหญ่ทหาร ซึ่งช่วยให้การปฏิบัติงานของ
 ขบวนการเสรีไทยดำเนินไปได้ด้วยดี

ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง โดยญี่ปุ่นเป็นฝ่าย
 ยอมแพ้อย่างไม่มีเงื่อนไข เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘
 รัฐบาลพลเรือนได้เข้ามาบริหารประเทศ โดยได้รับการสนับสนุน
 จากทหารเรือ จนกระทั่งเกิดการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘

๒๐. พูนศักดิ์ สักดานวัฒน์, *ขบวนการเสรีไทย* (พระนคร พิมพ์สาส์น ๒๕๑๖)
 หน้า ๑๖๔

พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ทหารเรือได้ให้ความช่วยเหลือในการหลบหนีของผู้นำฝ่ายพลเรือน เช่น นายปรีดี พนมยงค์ พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นต้น โดยได้ให้ที่พักพิงในพระราชวังเดิม ธนบุรี และได้จัดเรือคุ้มกันให้เดินทางไปผ่านกักที่สถานีทหารเรือสตึกหีบ ดังนั้น เขตทหารเรือจึงกลายเป็นที่ลี้ภัยของนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาล โดยที่คณะรัฐประหารไม่กล้าค้นหา จากการให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายพลเรือนดังกล่าว ทำให้คณะรัฐประหารเริ่มหวาดระแวงพฤติกรรมของฝ่ายทหารเรือ ที่อาจจะให้ความสนับสนุนฝ่ายพลเรือนในการต่อต้านรัฐบาล เนื่องจากความผูกพันที่มีมาแต่เดิมระหว่างฝ่ายทหารเรือกับฝ่ายพลเรือน ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำ

นอกจากนี้แล้ว มีข้อสังเกตว่า เมื่อเกิดกบฏเสนาธิการหรือกบฏนายพล (๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๑)^{๒๑} ฝ่ายทหารเรือได้

๒๑. ผู้ก่อการกบฏส่วนใหญ่ เป็นนายทหารในกรมเสนาธิการ เหตุการณ์อันเป็นชนวนนำไปสู่การกบฏ คือ การได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของพลเอกผิน ชุณหะวัณ และตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกของพลโทถาด ถางสงคราม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกองทัพบกครั้งใหญ่ เช่น การจัดอัตรากำลังของกองทัพเสียใหม่ ทำให้นายทหารบางคนไม่พอใจ เพราะเกิดความรู้สึกว่า นโยบายของคณะรัฐประหาร ทำให้กองทัพบกตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคณะรัฐประหาร ความไม่พอใจดังกล่าว ทำให้นายทหารในกรมเสนาธิการ ซึ่งนำโดยพลตรีสมบุรณ์ ศรีานชิต พลตรีมนตรี เชมะโยธิน และพลตรีหลวงรณกรรรมโกวิท วางแผนที่จะล้มล้างรัฐบาลของ

เปิดประชุมด่วน และพลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ผู้บัญชาการกอง
 พลนาวิกโยธิน ได้มอบหมายให้นาวาโทประสิทธิ์ พูลเกษ ผู้
 บังคับกองพันนาวิกโยธินชลบุรี ไปชี้แจงแก่คณะรัฐประหารเมื่อ
 วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ว่า ทหารเรือไม่ต้องการเป็นเครื่องมือ
 มือทางการเมืองของกลุ่มบุคคลใด นอกจากจะเป็นของชาติ ทหาร
 เรือไม่ประสงค์จะยกทัพเข้ามาประหารคนไทยด้วยกันเอง
 ทหารเรือมิได้มีส่วนร่วมในการกบฏ

คำชี้แจงของฝ่ายทหารเรือดังกล่าว มีลักษณะเป็นการออก
 ตัวไว้ก่อน และน่าจะพิจารณาได้ว่าฝ่ายคณะรัฐประหารกับฝ่าย
 ทหารเรือ มีเรื่องกินแหนงแคลงใจกันอยู่มาก ยิ่งการที่ทหารบก
 ภายใต้การนำของคณะรัฐประหาร สามารถคุมอำนาจทางการเมือง
 ไว้ได้ โดยไม่เปิดโอกาสให้แก่ฝ่ายทหารเรือมีส่วนร่วม อีก

คณะรัฐประหาร โดยอ้างว่า ต้องการปรับปรุงกองทัพบกซึ่งเสื่อมโทรมอยู่ในขณะ
 นั้น และไม่ต้องการให้ทหารประจำการเข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง แผนการกบฏคือ
 การวางแผนจับกุมและสังหารบุคคลสำคัญในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ในงาน
 มงคลสมรสของพลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับนางสาววิจิตรรา ชลทรัพย์ แต่ปรากฏ
 ว่าไม่ทันที่พวกกบฏจะลงมือ ฝ่ายรัฐบาลก็สับทราบเสียก่อน และลงมือจับกุมโดย
 กำลังทหารภายใต้การบัญชาของพลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกำลังตำรวจภายใต้การ
 การบังคับบัญชาของพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ ฝ่ายปราบปรามได้จับกุมตัวพลตรี
 สมบูรณ์ ศรีานุชิต พ.อ. กิตติ ทัดตานนท์ พ.ท. ไสว ทัดตานนท์ และนายทหาร
 คนอื่น ๆ อีก ๘ นาย

ทั้งสภาพการณ์ทางการเมืองและความแตกแยกภายในคณะรัฐบาล
ขณะนั้น ย่อมเป็นปัจจัยที่สร้างความไม่พึงพอใจแก่ทหารเรืออยู่
ด้วย ขณะเดียวกัน ทหารเรือก็จับตามองพฤติกรรมของบุคคล
ในคณะรัฐประหาร ซึ่งแย่งชิงอำนาจกันเองอยู่ตลอดเวลา^{๒๒} การ
ควบคุมอำนาจทางการเมืองไว้โดยไม่เปิดโอกาสให้แก่ทหารเรือ
สร้างความไม่พึงพอใจแก่ทหารเรือเป็นธรรมดา และนำไปสู่การ
สู้รบช่วงชิงอำนาจกันในเหตุการณ์กบฏวังหลวง

ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับนาย
ปรีดี พนมยงค์

การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ เป็น
ผู้มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๔
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ในฐานะสมาชิกประเภทก่อตั้งและผู้นำ
คณะราษฎร ทำให้บุคคลทั้งสองสร้างฐานอำนาจทางการเมืองได้
อย่างทัดเทียมกัน ถึงแม้ว่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
นายปรีดี พนมยงค์ จะได้รับการยกย่องว่าเป็น “มันสมอง” ของ
คณะราษฎร เนื่องจากเป็นผู้รอบรู้ในหลักวิชาการอย่างกว้างขวาง
ซึ่งถือว่าเป็นตัวจักรสำคัญในการวางหลักการปกครองประเทศ

๒๒. ระหว่างพลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ พลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์

๓๐ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ตามระบอบประชาธิปไตยก็ตาม แต่การที่นายปรีดี พนมยงค์ ต้องประสบกับความยุ่งยาก อันเนื่องมาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจ ของตนจนต้องเดินทางออกนอกประเทศ เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ก็เป็นเหตุให้บทบาททางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ ในช่วงเวลาดังกล่าวลดน้อยลง ในขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำชั้นแนวหน้า ด้วยการทำรัฐประหารรัฐบาลชุดพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ และเป็นแม่ทัพฝ่ายรัฐบาลในการปราบปรามกบฏบวรเดชในระหว่างวันที่ ๑๑-๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

ภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ นายปรีดี พนมยงค์ ได้เดินทางกลับประเทศไทย และเมื่อมีการสอบสวนว่า นายปรีดี พนมยงค์ มิได้มีความเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ จึงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖^{๒๓} และได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ในรัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนา ตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีทั้งสองตำแหน่งนี้ มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

๒๓. นบศักราชแบบเก่า ถ้านับแบบใหม่ จะเป็น ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

สงคราม ได้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้แต่งตั้งนายทหาร เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดและนายอำเภอชายแดนที่ติดต่อกับ อาณานิคมของฝรั่งเศส จำนวน ๒๐๐ คน โดยอ้างว่า เพื่อประโยชน์ในการหาข่าว ตลอดจนการต้านทานข้าศึกในภาวะสงคราม^{๒๔} ข้อเสนอ^{๒๕}นี้ นายปรีดี พนมยงค์ ไม่อาจจะยินยอมได้ เพราะเป็นการก้าวก้าวอำนาจและหน้าที่ของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กรณีดังกล่าวสร้างความไม่พอใจแก่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก จนเป็นเหตุให้นายปรีดี พนมยงค์ จำต้องเสนอตัวเองเดินทางไปต่างประเทศเพื่อเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับต่างประเทศ และเจรจาขอลดดอกเบี้ยเงินกู้กับธนาคารอังกฤษ^{๒๕} คณะรัฐมนตรีมีมติให้นายปรีดี พนมยงค์ไปปฏิบัติราชการในต่างประ-

๒๔. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๗/๒๔๗๘, ๒๒ เมษายน พ.ศ.

๒๔๗๘

๒๕. ภาวะความกดดันดังกล่าว ทำให้นายปรีดี พนมยงค์ มีความต้องการที่จะเดินทางไปต่างประเทศ ประจวบเหมาะกับการประชุมคณะรัฐมนตรีคราวต่อมา ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องเงินกู้ต่างประเทศ ซึ่งรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กู้มาจากรัฐบาลอังกฤษ เพื่อนำมาใช้ก่อสร้างสาธารณูปโภค ต้องเสียดอกเบี้ยแพงถึงร้อยละ ๖ ต่อปี นายปรีดี พนมยงค์ จึงอาสาที่จะไปเจรจาและสามารถเจรจาเป็นผลสำเร็จ โดยธนาคารลดดอกเบี้ยเงินกู้ลงเหลือร้อยละ ๔ ต่อปี

เทศ เป็นเวลา ๖ เดือน โดยออกเดินทางในเดือนกันยายน พ.ศ.
๒๔๗๘

วิธีการสร้างฐานอำนาจระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง นายปรีดี พนมยงค์ ได้ใช้วิธีการสร้างอำนาจทางการเมืองจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ ๑ ซึ่งได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนโดยตรง เป็นการสร้างอิทธิพลทางรัฐสภา โดยใช้อำนาจทางรัฐสภาตัดทอนอำนาจฝ่ายตรงกันข้าม ดังกรณีที่น่าสนับสนุนให้นายเลียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี เปิดเผยแพร่มติทุจริตเกี่ยวกับการซื้อขายที่ดินพระคลังข้างที่ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีส่วนพัวพันด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบการขึ้นสู่อำนาจของบุคคลทั้งสองแล้ว จะเห็นได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นฝ่ายได้เปรียบ เพราะมีกลุ่มทหาร บกให้การสนับสนุน ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองในระหว่างนั้น ยังเอื้ออำนวยให้ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง เพราะอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ประเทศชาติย่อมต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง เพื่อควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย ทั้งระยะกาลดังกล่าวสถานการณ์ของโลกกำลังอยู่ในภาวะตึงเครียด มีการแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่ายคือ ฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งประกอบด้วยอังกฤษ

๓๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

และฝรั่งเศส กับค่ายมหาอำนาจอักษะ ประกอบด้วยเยอรมนีและ
อิตาลี ความขัดแย้งระหว่าง ๒ ค่ายนี้ มีที่ท่าว่าจะลุกลามกลายเป็น
สงครามโลก ภาวะการณ์ของโลกดังกล่าว ทำให้สมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร เห็นถึงความสำคัญของความเข้มแข็งเด็ดขาดในตัว
ผู้นำประเทศ จึงทำให้บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูล
สงคราม ก้าวรุดหน้าไปอย่างมาก จนถึงกับได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ภายหลังจากการ
ลาออกของพระยาพหลพลพยุหเสนา เนื่องจากแพ้มติในสภาผู้
แทนราษฎร เรื่องให้มีรายละเอียดงบประมาณโดยแจ่มแจ้ง ตาม
ข้อเสนอของนายถวิล อุดล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด
ร้อยเอ็ด

จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ เริ่มมี
ความคิดเห็นแตกต่างกันในเหตุการณ์อินโดจีน ซึ่งเป็นกรณี
พิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นแตกหัก จะมาถึง
ขั้นแตกหักก็ต่อเมื่อญี่ปุ่นบุกประเทศไทย และยื่นคำขาดขอเดิน
ทัพผ่านประเทศไทยไปพม่าและมลายูในวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ.
๒๔๘๔ ในตอนต้นของวันเดียวกัน ได้มีการประชุมคณะรัฐ-
มนตรีเป็นกรณีฉุกเฉิน ที่ประชุมแตกความคิดเห็นออกเป็น ๓
พวกคือ พวกสนับสนุนฝ่ายสัมพันธมิตร ที่มีนายปรีดี พนมยงค์

เป็นหัวหน้า โดยมีนายคิเรก ชัยนาม เป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญ
 พวกที่สอง วางตัวเป็นกลาง ส่วนพวกที่สาม สนับสนุนฝ่าย
 อักษะ ประกอบไปด้วยกลุ่มคนสนิทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
 เช่น นาวาเอกถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 ยุติธรรม และหลวงวิจิตรวาทการเป็นแกนสำคัญ^{๒๖}

อย่างไรก็ตาม ทั้งสามฝ่ายยังตกลงกันได้ด้วยการตัดสินใจยิน
 ยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่าน เพราะเห็นว่าญี่ปุ่นจู่โจมอย่าง
 กะทันหัน และกองทัพไทยก็ต้านญี่ปุ่นไม่ได้จริง ๆ ชี้นำเมือง
 ไทยคงต้องแหลกลาญแน่ แต่ความขัดแย้งได้ระเบิดขึ้นอีกเพียง
 สองวันต่อมา ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เมื่อจอมพล
 ป. พิบูลสงคราม เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อขอความเห็น
 เกี่ยวกับการเลิกนโยบายความเป็นกลางของไทยและจะลงนามเป็น
 พันธมิตรกับญี่ปุ่น นายปรีดี พนมยงค์ ได้คัดค้านอย่างเปิดเผย
 โดยให้เหตุผลว่า ไม่ต้องการให้ทำสนธิสัญญากับญี่ปุ่นในลักษณะ
 ที่เป็นการผูกมัดให้ไทยต้องเป็นศัตรูกับฝ่ายพันธมิตร เพราะเมื่อ
 ไทยตกลงว่าจะไม่รบกับญี่ปุ่นแล้ว ก็ไม่ควรรบกับฝ่ายสัมพันธ-
 มิตรเช่นกัน และการตกลงร่วมมือกับญี่ปุ่นนั้น ควรจำกัดเพียง

^{๒๖}. แดมสุข นุ่มนนท์ “ไทยกับญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒,” ใน *ฟื้นอดีต*
 (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์), หน้า ๑๘๖

แต่ความร่วมมือทางทหารเท่านั้น ไม่ควรเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจและการคลัง

การที่นายปรีดี พนมยงค์ มีนโยบายที่จะไม่ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่น และดำเนินการชักชวนมิให้ญี่ปุ่นตักตวงผลประโยชน์ด้านการคลังจากไทย เป็นเหตุให้ญี่ปุ่นไม่พอใจนายปรีดี พนมยงค์ ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงเสนอให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ย้ายนายปรีดี พนมยงค์ ไปดำรงตำแหน่งที่ไม่มีอำนาจทางการบริหาร ประจวบกับเวลานั้น ตำแหน่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ว่างลง สภาผู้แทนราษฎรยังมีได้แต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดแทนในตำแหน่งนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติแต่งตั้งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ด้วยคะแนนเสียง ๗๑ ต่อ ๑^{๒๑}

ความไม่พอใจที่มีต่อนายปรีดี พนมยงค์ จนทำให้นายปรีดี หลุดไปดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น นับว่าเป็นประโยชน์ต่อตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ นอกจากจะเป็นการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้ว ยังเป็นการกำจัดนายปรีดี

๒๑. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๓/๒๔๘๔, ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ หน้า ๔๖-๔๘,

พนมยงค์ ออกจากวงการเมืองอีกด้วย แต่ก็ยังเป็นโอกาสอันดีให้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับ ๆ ในรูปของ ขบวนการเสรีไทย

การดำเนินงานของเสรีไทยภายในประเทศนั้น อาจกล่าวได้ว่า มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศ ในระยะต่อมา เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการประสานแนวร่วมการต่อต้านรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างเป็นขบวนการ แต่ นายปรีดี พนมยงค์ ก็ตระหนักดีว่า การที่จะล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ควรใช้วิถีทางตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการดำเนินงานในแนวนี้ นายปรีดี พนมยงค์ มีฐานสนับสนุน เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ส่วนหนึ่งแล้ว ได้แก่ นายเตียง ศิริขันธ์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล และนายจำลอง กาวเรือง

การวางแผนโค่นล้มรัฐบาลนั้น เริ่มด้วยการปล่อยข่าวลือว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนโตที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะถูกจับข้อหาอาชญากรรมสงคราม วิทยุของฝ่ายสัมพันธมิตรจากเดลี ประเทศอินเดียและจากแคนดี ประเทศศรีลังกา ก็ช่วยกระพือข่าวในทำนองเดียวกัน บางครั้งถึงกับเอ่ยนามผู้สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเชิงให้ระวังตัว พร้อมกับ

เตือนว่าอย่าไปยุ่งเกี่ยวกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะชะตากรรมของประเทศชาติกำลังเข้าขั้นวิกฤต เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไปคบค้ากับญี่ปุ่น และถ้าจะช่วยประเทศชาติให้อยู่รอด ต้องรีบกำจัดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เสนอพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๘๗ และพระราชบัญญัติพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พ.ศ. ๒๔๘๗ ก็ถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ คัดค้านทั้ง ๒ ฉบับ เป็นผลทำให้พระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยมีนายควง อภัยวงศ์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง เนื่องจากญี่ปุ่นได้ยอมแพ้ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างไม่มีเงื่อนไขเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ อีก ๑ วันต่อมา ฝ่ายไทยได้ประกาศสันติภาพมีส่วนสาระสำคัญว่า การประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริการวมทั้งการกระทำทั้งหลายอันเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรที่แล้มาแล้ว เป็นการกระทำผิดจากเจตจำนงของคนไทยและขัดต่อรัฐ

ธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประกาศสงครามนั้นเป็นโมฆะ และไม่ผูกพันกับประชาชนชาวไทย^{๒๔}

อย่างไรก็ตาม บัญญัติกำลังเผชิญหน้าผู้นำไทยในขณะนั้นก็ คือ บัญญัติทางค้ำฐานระหว่างประเทศ มากกว่าบัญญัติทางค้ำ การเมืองภายในประเทศ เมื่อเป็นเช่นนี้ นายควง อภัยวงศ์ จึงได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ (เข้ารับตำแหน่งเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗) โดยอ้างเหตุผลว่า เป็นรัฐบาลที่ร่วมรบกับญี่ปุ่น เมื่อแพ้สงคราม ก็ต้องลาออก เพื่อให้บุคคลที่มีคุณสมบัติดีกว่าเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร ผู้ที่เหมาะสมที่สุดคือ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ซึ่งเป็นผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการเสรีไทย อีกผู้หนึ่ง

ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายปรีดี พนมยงค์ จึงเชิญ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชให้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี ในขณะที่รอการเดินทางกลับจากสหรัฐอเมริกา นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้แต่งตั้งให้นายทวี บุญยเกตุ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แทนเป็นการชั่วคราวเพียง ๑๗ วัน

๒๔. ทวี บุญยเกตุ, "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทย ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง", ใน *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒*, ดิเรก ชัยนาม บรรณาธิการ, (พระนคร แพร่พิทยา, ๒๕๐๘), หน้า ๑๒๕.

เมื่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เดินทางกลับมาถึงเมืองไทย และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี ตามประกาศพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ แล้ว ภาวะอันสำคัญยิ่งของรัฐบาลชุดนี้คือ การเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร ให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากการยึดครองของทหารอังกฤษและจีน ที่เดินทางเข้ามาปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศแพ้สงครามด้วย ในการนี้ รัฐบาลได้พยายามผ่อนสั้นผ่อนยาวกับฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างที่สุด โดยยึดนโยบายสำคัญของรัฐบาล ในอันที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามประกาศพระบรมราชโองการสันติภาพ และจะร่วมมือกับฝ่ายสหประชาชาติทุกวิถีทาง

ส่วนในทำนองอาชญากรรมสงคราม ซึ่งกำลังเป็นที่ขังใจกันอยู่ว่า จะจัดการกันอย่างไรนั้น รัฐบาลก็ได้ร่างพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ. ๒๔๘๘ เพื่อหลีกเลี่ยงการพิจารณาคดี โดยศาลพิเศษของฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อให้อำนาจศาลไทยพิจารณาการกระทำของบรรดาผู้นำไทยยามสงคราม^{๒๕} จอมพล ป. พิบูลสงคราม และบุคคลอื่นอีก ๑๔ คน จึงถูกจับกุมและดำเนินคดีอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ภายใต้กฎหมายใหม่ อย่างไรก็ตาม

๒๕. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๑, ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘, หน้า ๕๕๑.

อาชญากรรมสงครามเหล่านี้ ก็ได้รับการปล่อยตัว เมื่อศาลได้พิจารณาว่า กฎหมายนี้ไม่สามารถนำไปใช้ย้อนหลังได้^{๑๐}

การออกพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงครามนี้ อาจเข้าใจได้ว่า รัฐบาลพลเรือนภายใต้การสนับสนุนของนายปรีดี พนมยงค์ มุ่งที่จะทำลายล้างจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ถ้าพิจารณาตามข้อเท็จจริงแล้ว จะเห็นว่ารัฐบาลพลเรือนต้องการที่จะเลี่ยงข้อเสนอของฝ่ายสัมพันธมิตร ที่ให้รัฐบาลไทยส่งตัวอาชญากรรมสงครามไปให้ เพื่อนำตัวไปพิจารณาคดีที่สิงคโปร์หรือที่กรุงโตเกียว ซึ่งบรรดาอาชญากรรมสงครามเหล่านี้ อาจจะถูกตัดสินให้ต้องโทษอย่างหนักถึงขั้นประหารชีวิต ทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีเอกราชอธิปไตยโดยสมบูรณ์ มิได้อยู่ภายใต้การยึดครองของกองทัพฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อพิจารณาจากผู้นำรัฐบาลในยุคนั้น จะเห็นว่า ทั้งนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และบุคคลอื่นๆ ล้วนแต่เป็นผู้รอบรู้ในวิชากฎหมาย ย่อมทราบดีว่า การออกกฎหมายใช้บังคับย้อนหลังนั้น ย่อมกระทำมิได้ ถึงแม้รัฐบาลจะมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรจนสามารถผ่านกฎหมายฉบับนี้ได้ก็ตาม แต่เมื่อคดีถึงศาลก็ย่อมตัดสินยกฟ้องได้ทันที เนื่อง

๑๐. ศาลฎีกา, คำพิพากษาศาลฎีกาอาชญากรรมสงคราม, คดีหมายเลขคำที่ ๑/๒๔๘๘, ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๘.

๔๒ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

จากการใช้กฎหมายย้อนหลังจะต้องถือว่าเป็นโมฆะ หากรัฐบาลพลเรือนตั้งใจที่จะมุ่งร้ายต่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็อาจกระทำได้โดยการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ ดังเช่น จอมพล ป. พิบูลสงครามเคยกระทำมาแล้วกับคดีผู้ต้องหากบฏในอดีต

เมื่อสถานะสงครามได้สิ้นสุดลง นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้อัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จกลับประเทศไทย ถึงพระนครเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ และในวันที่ ๘ ธันวาคม ปีเดียวกันนี้ ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐบุรุษอาวุโส

ต่อมา ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็ลาออกและยุบสภาให้มีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ จะเห็นได้ว่าในระยะนั้น ทหารบกไม่มีบทบาททางการเมืองอย่างแท้จริงเนื่องมาจากผลของสงคราม ดังนั้น พลเรือนจึงเข้ามามีบทบาทอย่างเต็มที่โดยมีทหารเรือให้การสนับสนุน แต่ในที่สุดพลเรือนก็เกิดแตกแยกกันจนได้ ระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับนายควง อภัยวงศ์ เนื่องจากหลังการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๘๙ ผ่านพ้นไป นายปรีดี พนมยงค์ ให้การสนับสนุนนายดิเรก ชัยนาม เป็นนายกรัฐมนตรี แต่นายควง อภัยวงศ์ ก็สามารถรวบรวมเสียงสนับสนุนจากสมา-

ชิกสภาผู้แทนราษฎรจนเพียงพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ นายควง
อภัยวงศ์ จึงเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓๑
มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ไม่พอใจเป็น
อย่างมาก นายควง อภัยวงศ์ ได้แสดงให้เห็นว่า ตนดำเนิน
นโยบายอย่างอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ด้วยการไม่แต่งตั้งพรรค
พวกของนายปรีดี พนมยงค์ เข้าร่วมในคณะรัฐบาลแม้แต่คน
เดียว จึงแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า นายควง อภัยวงศ์กับ
นายปรีดี เริ่มแยกทางเดินกันเสียแล้ว

รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ บริหารราชการแผ่นดินอยู่ได้เพียง
๔๕ วัน ก็ต้องลาออกเนื่องจากแพ้เสียงโหวตในสภาผู้แทนราษฎร
เมื่อนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
จังหวัดอุบลราชธานี ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่าย
ของประชาชนในภาวะคับขันให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา
รัฐบาลเห็นว่า ไม่ควรรับหลักการร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ แต่
สภาฯ ลงมติรับหลักการด้วยคะแนนเสียง ๖๕ ต่อ ๖๓ นายควง
อภัยวงศ์ จึงต้องลาออกเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

ภายหลังการปรึกษากันในบรรดาหัวหน้าผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง
การปกครอง และการทาบทามสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ได้
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์

๔๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ โดยมี นายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ผลงานที่สำคัญเรื่องหนึ่งของนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีก็คือ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙ ซึ่งได้เริ่มร่างมาตั้งแต่สมัยที่นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ทำให้มีการก่อตั้งพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรก^{๓๑}

หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ^๕ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญตามบทเฉพาะกาล มาตรา ๙๕ ในวันรุ่งขึ้น ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ยังไม่ทันแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลก็เสด็จสวรรคตเสียก่อน เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ นายปรีดี พนมยงค์ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง แต่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรมีมติให้นายปรีดี พนมยงค์ ดำรงตำแหน่ง

๓๑. พรรคการเมืองที่สำคัญได้แก่ พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคประชาธิปไตย

แห่งนายกรัฐมนตรีอีกโดยได้จัดตั้งรัฐบาลเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙

การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทำให้รัฐบาลตกที่นั่งลำบากที่สุด แม้รัฐบาลจะใช้มาตรการใด ๆ ก็ตาม ก็ไม่อาจที่จะขจัดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลายได้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในตอนค่ำของวันที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ โดยให้เหตุผลว่า

“ได้ทราบข่าวทำงานฉลองคุณประเทศชาติมาเป็นเวลาพอสมควร รู้สึกว่าอนามัยเสื่อมโทรมลง ไม่สามารถปฏิบัติภารกิจของรัฐบาลได้อย่างเต็มที่”^{๓๒}

หลังจากที่นายปรีดี พนมยงค์ ลาออกแล้ว พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาลเมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ สถานการณ์กลับเสื่อมโทรมลงไปอย่างน่าวิตก บุคคลในคณะรัฐบาลและบรรดานายทุน ลักลอบนำข้าวออกนอกประเทศกันทั้งโดยปกปิดและเปิดเผย จนแทบจะไม่มีข้าวส่งให้อังกฤษตามความตกลงสมบูรณแบบ ประการสำคัญที่สุดก็คือ เกิดภาวะขาดแคลนข้าวสำหรับ

๓๒. ปรีดี พนมยงค์, *เรื่องเดิม*, หน้า ๖๓-๖๔

บริโศกภายในประเทศ นับว่าเป็น “ยุคข้าวยากหมากแพง” อย่างแท้จริง

สภาพการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ทำให้รัฐบาลเสื่อมความนิยมในหมู่ประชาชนลงตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาวะค่าครองชีพของประชาชนที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ส่วนกรณีสวรรคตก็ยังไม่คลี่คลาย พรรคประชาธิปไตยได้ฉวยโอกาสหาเสียงกับประชาชน โดยการรับบริจาคเงินจากประชาชน เพื่อซื้อข้าวสารส่งไปช่วยผู้อดอยาก ปรากฏว่า มีผู้บริจาคเป็นจำนวนมาก พรรคประชาธิปไตยอ้างว่า ทำเพื่อประชาชน แต่ในทางการเมืองถือว่าเป็นการทำลายรัฐบาลให้เสื่อมความนิยมจากประชาชนนั่นเอง และในระหว่างที่พรรคประชาธิปไตยกำลังดำเนินการหาเสียงให้กับตนเองอยู่นั้น ก็มีข่าวลือว่า จะมีการรัฐประหารโดยคณะทหารกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาล ข่าวลือการรัฐประหารนี้ รัฐบาลก็ได้เตรียมการรับมือโดยการแต่งตั้งพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ และพลเอกอดุล อดุลยเดชจรัส เป็นผู้บัญชาการทหารบก

ในขณะเดียวกัน ก็มีข่าวการจะกลับมาแสวงหาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงท่าทีดังกล่าวโดยการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ในทำนอง

ว่า อาจจะกลับมาพิสูจน์ตัวเอง นอกจากนั้นยังมีข่าวในทำนองว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม กำลังร่วมมือกับพรรคประชาธิปไตยของ นายควง อภัยวงศ์ หาทางโค่นล้มรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลก็ได้แต่จับตาดูอยู่อย่างใกล้ชิด

ถึงแม้ว่าบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะตกต่ำจนดูเหมือนว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกตัดขาดจากวงการเมืองไปโดยสิ้นเชิงแล้วก็ตาม แต่การที่ยังมีอิทธิพลในวงการทหารบกอยู่มาก ก็เป็นหนทางที่จะ หวนกลับมาเข้ามามีอำนาจได้อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้โดยอาศัยเงื่อนไขที่สำคัญคือ ความเดือดร้อนของประชาชนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้ แต่เมื่อพิจารณาตามข้อเท็จจริงแล้ว ข่าวการที่จะหวนกลับมาสู่วงการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเพราะต้องการที่จะกู้ศักดิ์ศรีและอำนาจของทหารบก กลับคืนมา ภายหลังจากที่ต้องสูญเสียไปพร้อมกับการลาออกของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจในกลุ่มทหารบก ทหารบกมีความรู้สึก ว่า พวกตนถูกปล่อยปละละเลย มิได้รับความเอาใจใส่จากรัฐบาลเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ รัฐบาลได้ปล่อยให้ทหารที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่งไปรบในภาคเหนือ เดินทางกลับ

ภูมิลำเนาด้วยความยากลำบาก โดยไม่ช่วยเหลือเท่าที่ควรในก้า
ยานพาหนะ นอกจากนี้ ประชาชนยังหันไปนิยมยกย่องขบวนการ
เสรีไทย ในฐานะที่ทำการกู้ชาติให้รอดพ้นจากการเป็นฝ่ายพ่าย
แพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒

ในก้าการเมืองนั้น กลุ่มทหารบกไม่พอใจที่ต้องถูกรีดรอน
อำนาจทางการเมืองซึ่งเคยเฟื่องฟูเป็นอย่างมากในสมัยที่จอมพล
ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากรัฐบาลพลเรือน
มุ่งให้การสนับสนุนเฉพาะทหารเรือ เพื่อคานอำนาจกับทหารบก
ดังปรากฏว่า ในช่วงระยะที่รัฐบาลพลเรือนภายใต้การนำของพล
เรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ปกครองประเทศ ทหารเรือมีศักดิ์
ศรีเหนือกว่าทหารบก ทหารเรือมักจะได้รับแต่งตั้งให้เป็น
รัฐมนตรีร่วมรัฐบาล เช่น รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ (๑ สิงหาคม
พ.ศ. ๒๔๘๗-๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘) ก็มีนายทหารเรือ
เป็นรัฐมนตรีจำนวนถึง ๕ คน โดยเฉพาะพลเรือโทสินธุ์ กมล
นาวิน ก็ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หลัง
จากที่ทหารบกผูกขาดมาโดยตลอด ยิ่งกว่านั้น ภายหลังจากที่มี
การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ทหารประจำ
การก็ไม่อาจเข้ายุ่งเกี่ยวในทางการเมืองได้อีกต่อไป การกำหนด
ทิศทางการเมืองดังกล่าว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตระหนักดี

ว่าเป็นฝีมือของ นายปรีดี พนมยงค์ นั้นเอง

ท่ามกลางกระแสข่าวลือรัฐประหาร ในราวต้นเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ตำรวจสันติบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท. เชาวน์ คล้ายประสิทธิ์ ผู้กำกับกอง ๒ ร.ต.อ. เฉียบ ชัยสงค์ แห่งกอง ๒ สันติบาล ได้ทำการสืบสวนและไต่ความอย่างแน่ชัดว่า จะมีการรัฐประหารเกิดขึ้นอย่างแน่นอน จึงได้รายงานเรื่องนี้ให้ผู้รับผิดชอบชั้นสูงทราบ พร้อมกับส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาล นอกเครื่องแบบ ออกติดตามความเคลื่อนไหวของบุคคลสำคัญ ที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐบาล เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลส่วนหนึ่ง เข้าไปคลุกคลีในกรมทหารบกบางแห่ง จากปฏิบัติการของตำรวจสันติบาลดังกล่าว สร้างความไม่พอใจให้กับฝ่ายถูกติดตามและฝ่ายทหารบกเป็นอย่างยิ่ง

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถือว่าพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ในเรื่องที่เขาเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลคอยติดตามความเคลื่อนไหว และแม้แต่พลเอกอดุล อดุลยเดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบก ก็ได้ถือว่าพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ที่ส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาล เข้าไปยุ่งย่ามในกองทหารว่า เป็นการไม่ให้

๕๐ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

เกียรติและไม่เชื่อเกียรติของทหาร ซึ่งทำให้ฝ่ายทหารไม่พอใจ

ในที่สุดการรัฐประหารก็เกิดขึ้นในตอนตึกของวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ คณะรัฐประหารส่วนใหญ่เป็นทหารนอกประจำการ ซึ่งนำโดยพลโทผิน ชุณหะวัณ น.อ. กาจ กาจสงคราม พ.ท. ก้าน จ้านงภูมิเวช และ พ.อ. สวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ โดยมอบหมายให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้า เพราะทหารกลุ่มนี้มีความเชื่อว่า ทหารส่วนใหญ่และประชาชนยังคงให้ความนิยมและร่วมมือมากกว่าผู้นำคนอื่น ๆ โดยมีผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารในกรุงเทพฯ ให้ความร่วมมือ^{๓๓}

ตามแผนการรัฐประหาร กองพันทหารราบที่ ๑ จะจับกุมตัวนายปรีดี พนมยงค์ พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ และ พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ แต่บุคคลทั้งสามก็สามารถหลบหนีเงื้อมมือของคณะรัฐประหารไปได้

สำหรับพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ รู้ตัวว่าถูกกระทำรัฐประหารในตอนตึกของคืนวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ในขณะที่กำลังเดินร่ายอยู่บนฟลอร์ลีลาศสวนอัมพร ในงานการกุศล โดยมีลูกน้องเขียนข้อความแจ้งให้ทราบว่ามี การรัฐประหารเกิดขึ้น จึงได้รับหลบออกทางด้านหลังเวทีลีลาศ ไปพักตาม

๓๓. สุชิน ตันติกุล, รัฐประหาร ๒๔๙๐ (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมนักศาสตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๘๕-๑๓๑.

บ้านคนที่รู้จักชอบพอกัน และไปถึงพระราชวังเดิม กองบัญชาการกองทัพเรือ เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ เวลา ๒๓.๐๐ น.^{๓๔}

ส่วนพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพได้หลบหนีจากบ้านในซอยสุภางค์ เดินทางไปพบกับพลเรือตรีหลวงคัสกรกำจาย (ศักดิ์บุญนาถ) ที่กรมสรรพาวุธทหารเรือ บางนา และขอพักอยู่ที่นั่น และได้พบกับพลเรือตรีทหาร ข้าหรือผู้บัญชาการกองพลนาวิกโยธิน สัตหีบ ซึ่งได้เดินทางมาจากสัตหีบในตอนสายของวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ จึงเดินทางไปพบพลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวิน ที่พระราชวังเดิม กองบัญชาการกองทัพเรือ โดยรถยนต์ของเรือรบหลวงโพธิ์สามต้น ซึ่งมี ร.ท. บุรินทร์ พงศ์สุพัฒน์ เป็นผู้บังคับการเรือ ไปถึงพระราชวังเดิมเวลา ๒๐.๐๐ น.

สำหรับนายปรีดี พนมยงค์ นั้น ได้หลบภัยคณะรัฐประหารออกจากทำเนียบท่าช้างอย่างฉุกฉลิวในตอนดึกของคืนวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ กองกำลังส่วนหนึ่งของฝ่ายคณะรัฐประหารพร้อมด้วยรถถัง และรถบรรทุกทหารจากหน่วย ป.ต.อ.

^{๓๔}. พลเรือตรีบุรินทร์ พงศ์สุพัฒน์, "บันทึกความทรงจำ เรื่องหลวงประดิษฐ์มนูธรรม และบุคคลสำคัญบางคนเกี่ยวกับการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐," *วารสารธรรมศาสตร์*, ปีที่ ๑๓, ฉบับที่ ๔ (ธันวาคม ๒๕๒๓), หน้า ๔๔

๕๒ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

และจาก ร. ๑ พัน ๒ ภายใต้การนำของ พ.ท. ละม้าย อุทยานานนท์ พ.ท. ก้าน จำนงภูมิเวช พ.ท. เฉลิม พงศ์สวัสดิ์ และ พ.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้มาถึงทำเนียบท่าช้าง และโจมตีด้วยปืนกลทันที กองกำลังที่ขึ้นไปค้นบนตัวตึก ได้แยกย้ายกันตรวจค้นหาตัวนายปรีดี พนมยงค์ แต่ไม่พบเพราะก่อนหน้านี้ไม่กี่นาที ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย (ตำรวจติดตามอารักขาประจำตัวนายปรีดี พนมยงค์) ได้ยินเสียงรถถังแล่นมาทางบ่อมพระสุเมรุ หัวถนนพระอาทิตย์ จึงรีบรายงานนายปรีดี พนมยงค์ ดังนั้น นายปรีดี พนมยงค์ พร้อมด้วย ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย นายบัวทองการ พลฯ จุล แสงจักร์ กิริบลองเรือจ้าง เล่นทวนกระแสน้ำไปทางทิศเหนือ

เหตุการณ์ตอนนั้น ท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ ได้เล่าว่า “ในวันที่ ๘ พฤศจิกายนนั้น คณะรัฐประหารได้นำรถถังเข้ามาบุกทำลายที่พัก (ทำเนียบท่าช้าง) โดยไม่คำนึงถึงผู้หญิงและเด็กที่อาศัยอยู่ ได้ยิงปืนกลกราดที่พักอย่างนับไม่ถ้วน ขณะนั้นลูกอายุเพียง ๑๖ ปี มีความห่วงใยแม่ ได้บอกให้แม่และน้อง ๆ หลบไปรวมอยู่ในห้องค้ำน้ำ แล้วสั่งให้นอนราบกับพื้น อีกทั้งยังคอยถามว่า แม่เป็นอย่างไรบ้าง เพราะเราปิดไฟอยู่ในความมืด... ปรากฏว่ากระสุนได้ยิงตรงมายัง

ห้องนอนพ่อแม่เจาะกำแพงแต่ไม่ทะลุ เพราะกำแพงหนา หรือจะเป็นเพราะเศษระเบิดที่ช่วยให้ครอบครัวเรามีชีวิตรอดมาได้ จากการกระทำอันเหี้ยมโหดของคณะรัฐประหาร"^{๑๕}

เรือจ้างเข้าคลองบางกอกน้อย แวะบ้านขุนลิขิตสุรการ ออกจากบ้านขุนลิขิตสุรการเมื่อเวลา ๐๔.๐๐ น. ของวันที่ ๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึงสถานีตำรวจบางกรวย เวลา ๐๗.๐๐ น. พักหลังวัดนางชี เวลา ๑๘.๐๐ น. ก็ลงเรือยนต์ตรงไปที่พระราชวังเดิม กองบัญชาการกองทัพเรือ และได้พบกับพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ พร้อมด้วยผู้ติดตาม คือ ร.ต.อ. ประวัติ ชนุนทอง และพลฯ หวล ณ บางช้าง ที่กองบัญชาการกองทัพเรือนี้เอง นายปรีดี พนมยงค์ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยพลเรือโทผั่น นาวาวิจิตร พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ พลเรือตรีชลิต กุลกำมัธร์ พลเรือตรีชลิ สินธุโสภณ พลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ และพลเรือตรีเชน บัจจุสานนท์ ในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ และคณะอยู่ในความคุ้มครองของทหารเรือ ก็ได้มีแถลงการณ์ของคณะรัฐประหารทางวิทยุ

๑๕. ท่านผู้หญิงพูนศุข พนมยงค์, "ชีวิตของลูกปลา", ใน *อนุสรณ์นายปลาพนมยงค์* (กรุงเทพมหานคร อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๗.

๕๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

กระจายเสียงให้นายปรีดี พนมยงค์ พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ไปรายงานตัวที่กองบัญชาการของคณะรัฐประหารภายใน ๒๔ ชั่วโมง เป็นระยะ ๆ

รุ่งเช้าของวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ คณะผู้ลี้ภัยซึ่งประกอบด้วย นายปรีดี พนมยงค์ พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ พร้อมด้วยผู้ติดตาม รวมทั้งสิ้น ๑๗ คน ได้ลงเรือยนต์จากพระราชวังเดิม เวลา ๑๐.๐๐ น. มุ่งไปที่กรมสรรพาวุธทหารเรือบางนา ถึงเมื่อเวลา ๑๗.๐๐ น. และได้ค้างคืนที่นั่น เข้าของวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ประมาณ ๑๐.๐๐ น. คณะของนายปรีดี พนมยงค์ จึงมุ่งตรงไปยังsstหีบ โดยเรือ กร. ๑๐๑ ภายใต้อความช่วยเหลือของพลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวิน ผู้บัญชาการทหารเรือ มี ร.อ. จริง จุลละสุขุม เป็นผู้บังคับการเรือ ได้นำนายปรีดี พนมยงค์และผู้ติดตามไปถึงสถานีทหารเรือsstหีบเมื่อเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ พร้อมด้วย ร.ต.อ. ประวัติ ชนุนทอง และพลฯ หวล ณ บางช้าง ขอแยกตัวกลับกรุงเทพฯ เมื่อคณะของนายปรีดี พนมยงค์ ได้มาถึงสถานีทหารเรือsstหีบแล้ว พลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวินได้สั่ง

การให้พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ผู้บัญชาการกองพลนาวิกโยธิน
 จัดให้นายปรีดี พนมยงค์ พักที่บ้านของผู้บัญชาการในค่ายตงตาล
 พร้อมด้วยมาตรการรักษาความปลอดภัยอย่างเข้มแข็ง มีการ
 เตรียมพร้อมภายในตลอด ๒๔ ชั่วโมง ตลอดระยะเวลาที่นาย
 ปรีดี พนมยงค์ พักอยู่ที่สตัดท์ทีบก็ได้มีอดีตสมาชิกเสรีไทยไปพบ
 เช่น หลวงนฤเบศร์มานิต นายถวิล อุดล นายจำลอง ดาวเรือง
 นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายทองเปลว ชลภูมิ
 พันตรีไผ่น อินทรทัต ร.ต.อ. เจียบ ชัยสงค์ และนายเข้ม
 พรหมยงค์^{๓๖}

ฝ่ายคณะรัฐประหารก็ได้พยายามที่จะสืบเสาะแหล่งกบดาน
 ของคณะผู้ลี้ภัย โดยส่งกำลังกระจายออกตั้งด่านตรวจค้น ทั้ง
 กรุงเทพฯ และธนบุรี ตลอดจนถนนสายกรุงเทพฯ-ชลบุรี โดย
 เฉพาะที่บางปะกง ทหารบกได้ไปตั้งด่านตรวจพร้อมด้วยหน่วย
 รบจำนวนหนึ่ง ในที่สุดก็สืบทราบชื่อนายปรีดี พนมยงค์ ได้พัก
 พิงอยู่ที่สถานทหารเรือสตัดท์ทีบ ภายใต้ความรับผิดชอบของทหาร
 เรือ ขณะเดียวกัน คณะรัฐประหารก็มีนโยบายที่จะหลีกเลี่ยงการ

๓๖. คำให้การของ ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย พยานโจทก์, วันที่ ๒๘ มิถุนายน

๕๘๒
 พ.ศ. ๒๔๘๒ คดีหมายเลขคดีที่ ๘๕๑/๒๔๘๒ ระหว่างพนักงานอัยการ โจทก์ กับ

๕๖ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

กระทบกระทั่งกองทัพเรือให้ให้มากที่สุด เพราะทราบดีว่า กองทัพเรือในขณะนั้นมีสมรรถภาพและอาวุธยุทโธปกรณ์เหนือกว่ากองทัพบก โดยเฉพาะกองพลนาวิกโยธิน ภายใต้การบัญชาการของพลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย จึงได้มีหนังสือไปถึงผู้บัญชาการทหารเรือ ให้ส่งตัวนายปรีดี พนมยงค์ไปให้คณะรัฐประหาร หนังสือขอตัวนายปรีดี พนมยงค์ดังกล่าวสร้างความหนักใจให้กับพลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวิน ผู้บัญชาการทหารเรือเป็นอย่างมาก พลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวินได้แจ้งให้นายปรีดี พนมยงค์ทราบถึงหนังสือดังกล่าว นายปรีดี พนมยงค์พิจารณาแล้วเห็นว่า ถ้าหากยังขึ้นพักอยู่ที่สถานีทหารเรือสตัด์ทึบต่อไป ก็ย่อมจะทำความลำบากใจให้กับผู้บัญชาการทหารเรือ และจะทำให้คณะรัฐประหารมองกองทัพเรือด้วยสายตาที่ไม่เป็นมิตร อีกทั้งยังมีข้อยุติจากการปรึกษาหารือในหมู่มิตรสหายแล้วว่า จะไม่ต่อต้านคณะรัฐประหารในขณะนี้ นายปรีดี พนมยงค์จึงตัดสินใจที่จะเดินทางออกนอกประเทศ โดยแจ้งการตัดสินใจให้ผู้บัญชาการทหารเรือทราบในตอนบ่ายของวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐

การเดินทางออกนอกประเทศของนายปรีดี พนมยงค์และ

ขณะ เริ่มขึ้นในตอนเย็นของวันเดียวกันนั้น โดยพาหนะรถเซฟโรเล็ต ซึ่งเป็นรถประจำตำแหน่งของพลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ผู้บัญชาการกองพลนาวิกโยธิน นายปรีดี พนมยงค์ พร้อมด้วยผู้ติดตาม ๔ คน คือ นายแฉ่ม พรหมยงค์ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.อ. ชลิต ชัยสิทธิเวช และ ส.ต.ท. สิงห์โต ไทร้อยย เดินทางออกจากสถานีทหารเรือสัดหีบ ไปพักค้างคืนที่กองพันนาวิกโยธิน ซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ น.ท. ประดิษฐ์ พูลเกษ พอเช้ามีคของวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ จึงออกเดินทางมุ่งตรงเข้ากรุงเทพฯ ฯ แวะพักที่บ้านพัก น.อ. สเตรทฟอร์ด เฮอ-คิวลิส เคนนิส ผู้ช่วยทูตทหารเรืออังกฤษ นายปรีดี พนมยงค์ ได้แจ้งความประสงค์ว่า ต้องการจะขอความช่วยเหลือในการลี้ภัย คณะรัฐประหารออกนอกประเทศ น.อ. สเตรทฟอร์ด เฮอคิวลิส เคนนิส ก็ได้ปรึกษากับเซอร์ จอฟฟรี ทอมสัน เอกอัครราชทูตอังกฤษถึงหนทางช่วยเหลือ โดยมีความเห็นว่าควรจะให้ นายเอควิน สแตนตัน เอกอัครราชทูตอเมริกา ประจำประเทศไทย ร่วมรับรู้และปรึกษาหารือด้วย เพราะทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ต่างก็ให้การยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ และมีความสัมพันธ์กัน อย่างใกล้ชิดในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ การเดินทางออกนอกประเทศครั้งนี้ คณะของนายปรีดี พนมยงค์ ได้เดินทางโดย

๕๘ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

เรือของสถานทูตอเมริกันไปขึ้นเรือน้ำมัน "เอ็มวี" ของบริษัท เซลล์ประจำประเทศไทย มุ่งตรงไปยังสิงคโปร์ในตอนเช้าของวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐

ส่วนทางบ้านสถานทูตอังกฤษในกรุงเทพฯ นั้น หลังจากให้การช่วยเหลือนายปรีดี พนมยงค์และคณะผ่านพ้นไปแล้ว ก็ได้รายงานไปให้รัฐบาลอังกฤษทราบ ในเวลาต่อมา สถานทูตอังกฤษก็ได้รับหนังสือให้ความเห็นชอบจากนายเออร์เนสต์ เบวิน รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศอังกฤษ ซึ่งทำให้เอกอัครราชทูตอังกฤษหายกังวลในการพิจารณาขอร้องทางการทูตครั้งนี้ ต่อมาเอกอัครราชทูตอังกฤษและอเมริกัน ได้มีหนังสือถึงนายควง อภัยวงศ์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีที่ยังไม่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากรัฐบาลทั้งสองว่า เอกอัครราชทูตอังกฤษและอเมริกันแสดงความรู้สึกว่าจะปฏิเสธคำขอร้องของนายปรีดี พนมยงค์ได้ เพราะเห็นแก่ความผูกพันที่มีต่อกันในฐานะเพื่อนร่วมสงคราม การช่วยเหลือนายปรีดี พนมยงค์ครั้งนี้ ยังช่วยสร้างความมั่นคงภายในให้แก่ประเทศไทยด้วย

ในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ นายปรีดี พนมยงค์ปราศรัยผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งสิงคโปร์ว่า ในขณะที่กำลังเดินทางออกจากประเทศไทย ได้สั่งห้ามไม่ให้พรรคพวก

เพื่อนฝูง ใช้กำลังรุนแรงใด ๆ อันอาจเกิดการปะทะนองเลือด โดยเฉพาจะกองกำลังเสรีไทยนั้น ได้สร้างขึ้นมาเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น ในระหว่างสงคราม ไม่ใช่เพื่อประหัตประหารคนไทยด้วยกันเอง ดังนั้น จึงได้ขอร้องคณะรัฐประหารว่า ไม่ให้กระทำการใด ๆ อันอาจจะเป็นการทำลายบรรดาอดีตสมาชิกเสรีไทยเหล่านั้น

ภายหลังจากการรัฐประหาร ถึงแม้ว่า นายควง อภัยวงศ์ จะได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่แท้จริงแล้ว การบริหารประเทศกลับขึ้นอยู่กับคณะรัฐประหาร อาจกล่าวได้ว่า การที่ คณะรัฐประหารยินยอมให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล ขึ้น ก็ด้วยสาเหตุคล้ายคลึงกับการที่คณะราษฎรเชื้อเชิญให้พระยามโนปกรณนิติธาดา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจว่าคณะรัฐประหารมิได้ต้องการอำนาจทางการเมืองแต่อย่างใด แต่เมื่อบรรลุล่วงวัตถุประสงค์ของคณะรัฐประหาร แล้ว คณะรัฐประหารจึงพยายามหาหนทางที่จะกำจัดนายควง อภัยวงศ์ ด้วยการแจกใบปลิวโจมตีรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ และเรียกร้องให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเข้ามาบริหารประเทศ อีกครั้งหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ ในวันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ ผู้แทนคณะ

รัฐประหาร ๔ นาย ประกอบด้วย พ.ท. กำนัน จำนงภูมิเวท พ.อ. ศิลป์ ศิลปศรชัย-รัตนวราหะ พลตรีสวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ และ พ.ท. ละม้าย อุทยานานนท์ ได้แจ้งแก่นายควง อภัยวงศ์ ว่า คณะรัฐประหารไม่พอใจการบริหารงานของคณะรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ลงมติให้นายควง อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง

การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก่อให้เกิดสภาวะความขัดแย้งทางการเมืองมากยิ่งขึ้น กลุ่มที่ได้รับผลกระทบกระเทือนมากที่สุดคือ กลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ เพราะคณะรัฐประหารได้ทำลายบทบาททางการเมืองและอิทธิพลทางรัฐสภาของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ นอกจากนี้ คณะรัฐประหารยังได้เปิดฉากทำลายฐานสนับสนุนทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ อันประกอบด้วยอดีตสมาชิกเสรีไทย รวมทั้งได้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อสืบสวน เก็บอาวุธ วัตถุระเบิด และเครื่องวิทย์ที่กระจัดกระจายอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ โดยชี้แจงว่า อาจเป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง^{๗๗}

๗๗. หจช., มท. ๐๒๐๑.๒.๑๘/๒๒ (สำเนา) คำสั่งทหารแห่งประเทศไทย ที่ ๒๖/๕๐ เรื่องตั้งกรรมการสืบสวน เก็บอาวุธ เครื่องวิทย์ที่เป็นภัยแก่ความสงบ, ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐.

สิ่งที่แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลของคณะรัฐประหารได้พยายามที่จะจัดนักการเมืองฝ่ายพลเรือนกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ ก็คือในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ รัฐบาลได้กล่าวหาว่าอดีตสมาชิกเสรีไทยภาคอีสาน ประกอบด้วยนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายฟอง สิทธิธรรม นายถวิล อตุล และนายเตียง ศิริขันธ์ พยายามที่จะดำเนินการแบ่งแยกดินแดนภาคอีสานบางส่วนออกเป็นอิสระ เพื่อสถาปนาเป็น "สมาพันธ์รัฐแหลมทอง"^{๓๘} โดยชักชวนชายฉกรรจ์จำนวนหนึ่ง ลอบส่งออกไปศึกษาวิชาทหารที่คุนหมิง ประเทศจีน ยุ้งประชาชนในภาคอีสาน ให้เกลียดชังรัฐบาลไทย รัฐบาลจับกุมผู้ต้องหา ๒ ครั้ง แต่การพิจารณาในชั้นศาล ได้ปล่อยให้พ้นข้อหาไปทั้ง ๒ ครั้ง เพราะไม่มีหลักฐานในการกระทำผิด

ภาวะความตึงเครียดที่กลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ก่อให้เกิดขึ้น เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มนักการเมืองฝ่ายพลเรือนซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า พยายามที่จะใช้กำลังอาวุธเข้าทำการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อทวงอำนาจทางการเมืองที่สูญเสียไปเมื่อครั้งรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ ให้กลับคืนมา

๓๘. วิชัย สุวรรณรัตน์, "การปฏิวัติ รัฐประหาร และกบฏ ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕, "ใน สัตว์การเมือง, ชัยอนันต์ สมุทวนิช, บรรณาธิการ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๓) หน้า ๑๐๔

บทที่ ๓

การดำเนินการกบฏวังหลวง

การเตรียมการกบฏ

การลี้ภัยรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ ของนายปรีดี พนมยงค์ มิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะลี้ภัยอย่างถาวร หากแต่เป็นการลี้ภัยเพื่อหลีกเลี่ยงเหตุการณ์รุนแรง และรอโอกาสที่เหมาะสมที่จะกลับมาดำเนินการทางการเมือง ดังที่ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ให้เหตุผลในการเดินทางออกนอกประเทศ ว่า

“...เพื่อหลีกเลี่ยงการสู้รบระหว่างคนไทยด้วยกันเอง ข้าพเจ้าจึงตัดสินใจเดินทางออกจากเมืองไทยเพื่อลี้ภัยไปอยู่ในสิงคโปร์ก่อน โดยรอคอยเวลาที่เหมาะสมในการเดินทางกลับสู่บ้านเกิดเมืองนอน...”

นายปรีดี พนมยงค์ พร้อมด้วยนายเข้ม พรหมยงค์ นายสงวน ตุลารักษ์ เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช และ ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย ได้เดินทางออกจากสิงคโปร์ ในราวปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ไปยังฮ่องกง และไปถึงเชียงใหม่

๑. ปรีดี พนมยงค์, ชีวิตผืนผวนของข้าพเจ้าและ ๒๐ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐราษฎรจีน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๖

เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๑^๒ เหตุผลที่นายปรีดี พนม-
 ยงค์ ตัดสินใจเดินทางออกจากสิงคโปร์ เนื่องจากเมื่อรัฐบาล
 อังกฤษได้ให้การรับรองรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์แล้ว บุคคลกลุ่ม
 หนึ่งในคณะรัฐประหาร ได้กล่าวหานายปรีดี พนมยงค์ ว่า
 มีส่วนพัวพันกรณีสวรรคต ดังนั้น การพักอยู่ในสิงคโปร์ ซึ่งอยู่
 ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ย่อมสร้างความลำบากใจแก่รัฐ-
 บาลอังกฤษ จึงตัดสินใจเดินทางออกจากสิงคโปร์

จะเห็นได้ว่าความเงื่อนไขและความตั้งใจเดิมของนายปรีดี
 พนมยงค์นี้เอง จึงทำให้ในเวลาต่อมาไม่นานนัก แผนการเดินทาง
 ทางกลับและการเตรียมการกบฏจึงเกิดขึ้น

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ คณะของนายปรีดี พนมยงค์
 ได้ย้ายไปพักที่เมืองกวางตุ้ง และในเดือนนี้เอง จุดเริ่มต้นของ
 การเตรียมการเดินทางกลับเมืองไทยจึงเริ่มขึ้น เมื่อเรือเอกชลิต
 ชัยสิทธิเวช พี่ชายของเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ได้ไปเยี่ยม
 นายปรีดี พนมยงค์ การเดินทางไปเยี่ยมของเรือเอกชลิต ชัยสิทธิ
 เวชครั้งนี้ ส.ท.ท. สิงห์โต ไทรย้อย ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ได้ยื่น

๒. ไสว สุทธิพิทักษ์, *ด.ร. ปรีดี พนมยงค์* (กรุงเทพมหานคร เล็ตต์ไทย,
 ๒๕๒๖), หน้า ๑๙๑-๑๙๒

๖๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ย่นว่า เป็นการพบกันเพื่อปรึกษาหารือในการเตรียมการกลับประเทศไทย^๓

การเดินทางเข้าประเทศไทยของนายปรีดี พนมยงค์ เริ่มขึ้นในวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๒ นายปรีดี พนมยงค์ พร้อมด้วยเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.ต.ต. สุกจิตร (ไม่ทราบนามสกุล) นายลี (ไม่ทราบนามสกุล) ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย และชาวจีนอีก ๓ คน เดินทางโดยเรือรบอเมริกัน ประมาณ ๑๐ วัน ก็เข้าเขตประเทศไทย และได้ทอดสมออยู่นอกเขตเกาะเสม็ด เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒^๔

การที่เรือรบอเมริกันได้ให้ความช่วยเหลือในการเดินทางกลับเมืองไทยของนายปรีดี พนมยงค์ครั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะภาพพจน์ของจอมพล ป. พิบูลสงครามในสายตาของรัฐบาลอเมริกันไม่สู้จะดีนัก เนื่องมาจากการที่เคยประกาศสงครามกับอเมริกาเมื่อครั้ง

๓. ศาลอาญา, คำให้การของ ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย พยานโจทก์, วันที่

๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒, กดีหมายเลขคำที่ ^{๕๘๑} ๑๑๓๑/๒๔๙๒ ระหว่างพนักงานอัย-
๕๔๒

การ กรมอัยการโจทก์ กับ พลตรีสมบุรณ์ สุรานุกิตกับพวก จำเลย ฐานความผิด
ขบถภายในราชอาณาจักร

๔. อ้างแล้ว ใน^๓

สงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้งนี้ จึงให้ความช่วยเหลือนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถือว่าเป็นมิตรที่ดีของอเมริกา

ต่อมา เรือเอกชลิต ชัยสิทธิเวช ในฐานะตัวแทนของนาย ปรีดี พนมยงค์ ได้ไปเยี่ยมพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ที่บ้านพักวัดเขาบางทราย จังหวัดชลบุรี และได้แจ้งข่าวเดินทางกลับเมืองไทยของนายปรีดี พนมยงค์ ว่า

“นำส่งสารท่านปรีดีที่อยู่เมืองจีนไม่ได้ อยากกลับเมืองไทย ถึงแม้จะต้องต่อสู้กรณีสวรรคตก็ยอม แต่ขออยู่ในความคุ้มครองของนายกปิบลสงคราม... และการมาของท่าน คิดว่าจะมาทางเรือ และขอความคุ้มครองจากคุณทหาร (พลเรือตรีทหาร ข้าบริหาร)”^๕

จะเห็นได้ว่าแผนขั้นแรกของนายปรีดี พนมยงค์ น่าจะได้แก่การเดินทางกลับมาต่อสู้คดีกรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ดังที่เรือเอกชลิต ชัยสิทธิเวช ได้กล่าวข้างต้น

อย่างไรก็ดี การติดต่อขอต่อสู้คดีกรณีสวรรคตไม่ประสบผลสำเร็จ ดังที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามติดต่อกับบุคคลใน

๕. พลเรือตรีสังวรยุทธกิจ, “เกิดมาแล้วต้องเป็นไปตามกรรมคือกฎแห่งกรรม,” อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเรือตรีสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ) ณ เมรุวัดธาตุทอง วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๐๖, หน้า ๑๗.

คณะรัฐประหาร คือพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งมีอำนาจมากในขณะนั้นและ พ.ท. ละม้าย อุทยานานนท์ โดยผ่านทางนาย ทวี ตะเวทิกุล ผู้จัดการบริษัทยูไนเท็คเวอร์ค เพื่อขอหลักประกันในความปลอดภัยในการอยู่ในประเทศไทย แต่การเจรจาก็ประสบกับความล้มเหลว แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะได้แสดงท่าทีที่เป็นมิตรต่อข่าวการเดินทางกลับของนายปรีดี พนมยงค์ ถึงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ว่า

“หลวงประดิษฐไพเราะจะต้องเปิดประตูตัวเองเข้ามา ซึ่งหมายความว่า ระหว่างนี้ หลวงประดิษฐไพเราะยังมีปัญหาเกี่ยวกับการเมืองอยู่ หลวงประดิษฐไพเราะจะต้องแก้ปัญหานี้เสียก่อน คือแก้ที่ศาล ไม่ใช่แก้ที่ผม ผมสั่งยุบศาลไม่ได้”^๖

เมื่อบางส่วนของคณะรัฐประหารที่ทรงอำนาจและอิทธิพล ไม่ยินยอมก็ยอมทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ไม่สามารถที่จะไว้วางใจในสถานการณ์ได้ เมื่อแนวทางที่จะกลับมาต่อสู้อีกก็ ไม่ได้รับการรับรองจากผู้มีอำนาจในขณะนั้น จึงต้องดำเนินการตามแนวทางของตนเอง โดยตัดสินใจที่จะใช้กำลังเข้าโค่นล้มรัฐบาลพร้อม ๆ กับแสวงหากลุ่มพันธมิตรหลายกลุ่มด้วยกัน คือบางส่วน

๖. สยามนิกร, ๖๕, วันศุกร์ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒, หน้า ๑.

ของคณะรัฐประหาร ทหารเรือ และอดีตสมาชิกเสรีไทย

การติดต่อกับบุคคลในคณะรัฐประหาร นายปรีดี พนมยงค์ ได้มอบหมายให้นายทวี ตะเวทิกุลเป็นผู้ประสานงาน โดยให้ติดต่อผ่านพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ และ พ.ท. ละม้าย อุทยานานนท์ ขณะเดียวกันก็เจรจาหาบาทมพลตรีสุฤษดิ์ ธนะรัชต์ อีกทางหนึ่ง แต่ได้รับการปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือ นายทวี ตะเวทิกุล เอง ได้ห้ามปรามนายปรีดี พนมยงค์ ให้เลิกล้มความคิดที่จะใช้กำลังกับคณะรัฐประหาร และขอให้เดินทางกลับเมืองจีน ว่า

“...ผมขอห้ามว่าอย่าคิดทำอะไรเลย มันไม่ไหว... หลวงนาวา กนก เจ้าฝัน และฝ่ายรัฐประหาร เผ่า ละม้าย ผมกินเหล้ากับพวกนี้ทั้งนั้น เขาไม่เอาแน่กับอาจารย์ ปล่อยให้เขาว่ากันไป กลับเมืองจีนดีกว่า...”^๑

สำหรับกลุ่มทหารเรือนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ได้ส่งเรือเอกชลิต ชัยสิทธิเวช ไปแจ้งข่าวการเดินทางกลับของตนเอง ต่อพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ พร้อมกับนำเรือยนต์ไปรับเพื่อไปพบ นายปรีดี พนมยงค์ที่เรือรบอเมริกันซึ่งจอดอยู่นอกเกาะเสม็ด เมื่อเวลา ๒๒.๐๐ น. ของวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ พลเรือ

๑. พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ, *เรื่องเดิม*, หน้า ๑๙๐.

ตรีสังวร สุวรรณชีพ กล่าวว่านายปรีดี พนมยงค์ พูดว่า

“คุณหลวงชอบพระองค์ อุทิศให้มากัน คลื่นลมก็จัด...

ผมอยู่เมืองจีนก็ได้อ่านหนังสือพิมพ์และจดหมายจากพวกลูกศิษย์ เขาคิดต่ออยู่เสมอเหมือนกัน... ผมต้องลำบากลำบาก เพราะถูกใส่ความเรื่องของคุณบุคคล...”^๘

เหตุผลที่นายปรีดี พนมยงค์ ติดต่อกับพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ นั้น เป็นเพราะพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ เป็นบุคคลที่พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ผู้บัญชาการมณฑลทหารเรือที่ ๒ และรักษาราชการผู้บังคับกองพลนาวิกโยธินให้ความเคารพนับถือ ตลอดจนทหารเรือส่วนใหญ่ต่างก็ให้ความเคารพนับถือ และคณะรัฐประหารก็ให้ความยำเกรง

หลังจากที่เป็นที่แน่ใจแล้วว่าการเจรจากับคณะรัฐประหาร ประสบผลล้มเหลว นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ติดต่อกับอดีตสมาชิกเสรีไทย เพื่อวางแผนการยึดอำนาจคืนจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมอบหมายให้นายทวี ตะเวทิกุล เป็นผู้ประสานงาน ดังนั้น นายทวี ตะเวทิกุล จึงได้นัดพบกับพรรคพวกที่โรงแรมสิริวัฒนา ซึ่งตั้งอยู่ที่ชายทะเล อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี จากนั้นก็ของนายทองมน สุวรรณกุล ผู้จัดการโรงแรม ทำให้

๘. เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๔-๑๗๖.

ทราบว่านายทวี ตะเวทิกุล ได้เข้าพักที่โรงแรมสิริวัฒนา เมื่อเวลา
๐๘.๐๐ น. ของวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒^๕

จากการที่ได้ติดต่อกับกลุ่มผู้ที่จะให้กำลังสนับสนุนทั้งจาก
ทหารเรือและอดีตสมาชิกเสรีไทย ทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ตัด
สินใจย้ายที่อำนาจจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวัน
เสาร์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยได้นัดหมายกับบรรดา
อดีตสมาชิกเสรีไทยให้ไปพร้อมกันเวลา ๑๙.๐๐ น. ณ มหา
วิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยมีขั้นตอนปฏิบัติดังนี้

๑. การย้ายอำนาจครั้งนี้ ใช้แผนการย้ายอำนาจแบบใต้ดิน
ซึ่งเป็นการรบบระหว่างพลพรรคเสรีไทยกับกองทหาร
ประจำการ
๒. ใช้วิธีการแบบ "สายฟ้าแลบ" ยึดสถานที่สำคัญ จับกุม
บุคคลสำคัญของทางราชการ ปิดล้อมกองพันต่างๆ และ
ทำการปลดอาวุธ
๓. ล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศแต่งตั้งรัฐ
บาลใหม่

๕. คำให้การของนายทองมน สุวรรณกุล พยานโจทก์, วันที่ ๑ กันยายน
๒๔๙๒, คดีหมายเลขคำที่ ๑๑๓๑/๒๔๙๒, ระหว่างพนักงานอัยการ โจทก์ กับพลตรี
สมบูรณ ธรรมานูชิต กับพวก จำเลย, เรื่องขมถกภายในราชอาณาจักร

๑๐ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

๔. ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๙๒ แล้วนำรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มาใช้^{๑๐}

เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ตกลงที่จะดำเนินการตามแผนแล้ว ในเวลา ๒๒.๐๐ น. ของวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ นายปรีดี พนมยงค์ พร้อมคณะ ซึ่งประกอบด้วยเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช เรือตรีสุริยะ (ไม่ทราบนามสกุล) ร.ต.ต. สุกจิตร์ (ไม่ทราบนามสกุล) ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย และคนจีนอีก ๓ คน ก็ขึ้นที่บ่อบำรุงจากเรือรบอเมริกันลงเรือยนต์ แล่นผ่านเกาะลอยไปขึ้นฝั่งศรีราชา โดยมีพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ และหลวงอรรถกิตติกำจรน้องชายนายปรีดี พนมยงค์ คอยรับที่ชายฝั่ง เมื่อเวลา ๐๔.๐๐ น. ของวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ จากนั้น ทั้งหมดก็ขึ้นรถยนต์ไปพักที่บ้านของพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ที่วัดเขาบางทราย จังหวัดชลบุรี และได้เจรจาเพื่อขอกำลังสนับสนุนจากพลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ จากบันทึกของพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ได้ระบุว่า พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ได้

๑๐. โปรดดูรายละเอียดในคำสารภาพของนายประสิทธิ์ ลulitanนท์ ต่อพนักงานสอบสวน เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๔๙๒. ในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่, ปีที่ ๑๕, ฉบับที่ ๑๐๖, วันเสาร์ที่ ๘ เมษายน ๒๔๙๒. และ เอกรัตน์ เหมรัตน์, “เผยแผนนองเลือดของแม่ทัพปรีดี,” เกียรติศักดิ์รายสัปดาห์, ฉบับที่ ๔๒ วันจันทร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๙๒, หน้า ๑๐.

เดือนนายปรีดี พนมยงค์ ว่า ขณะนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ยังไม่
 พันมลทินกรณีสวรรคต และในวงการทั่วไปยังไม่เป็นที่นิยม แม้
 แต่ทหารเรือส่วนมากก็ยังไม่เลื่อมใสในตัวนายปรีดี พนมยงค์ พล
 เรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ได้ยืนยันในเรื่องนี้ว่า

“เมื่อครั้งรับราชการอยู่เหมือนกัน ผมฟังเรื่องจากเด็ก ส.ท.
 (สารวัตรทหาร) ซึ่งเจ้าลูกชายของผมมันเล่าให้ฟังว่า สงสาร
 พ่อที่ต้องลำบาก ด้วยการที่ต้องร่วมกับท่านปรีดี พนมยงค์
 ซึ่งเขาทั้งหลายยอมตายให้สำหรับพ่อ แต่สำหรับท่านปรีดี
 พนมยงค์แล้ว ก็ขอถอนตัว...”^{๑๑}

แต่ในที่สุดพลเรือตรีทหาร ข้าราชการ และพลเรือตรีสังวร
 สุวรรณชีพ ก็ให้ความร่วมมือกับนายปรีดี พนมยงค์ อันเนื่อง
 มาจากความผูกพันที่ดีต่อกันมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้ง
 เมื่อเกิดรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ ฝ่ายทหารเรือก็ได้เคยให้ความ
 ช่วยเหลือแก่กลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ หลบหนีภัยขณะรัฐประหาร
 ค่าย สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกับนายปรีดี พนมยงค์ ใน
 การกลับคืนสู่อำนาจครั้งนั้นก็คือ มีการเคลื่อนไหวที่สำคัญของ
 ทหารเรือในวันเดียวกันคือ ได้มีการฝึกซ้อมลำเลียงพลครั้งใหญ่
 ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ น. ในเส้นทางกรุงเทพฯ-นครปฐม โดยใช้

^{๑๑}. พลเรือตรีหลวงสังวรยุทธกิจ, *เรื่องเดิม*, หน้า ๑๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๖,
 หน้า ๑๑๕.

รถยนต์จำนวน ๖๐ คัน

ส่วนกองพลนาวิกโยธินสถิตีบกและชลบุรี ได้ล้อมรบใหญ่ทางจังหวัดชลบุรี ภายใต้การบังคับบัญชาของพลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญทางฐานทัพเรือสถิตีบกก็ล้อมรบโดยใช้รถเกราะสะเทินน้ำสะเทินบก เรือระบายพลภายใต้การบังคับบัญชาของพลเรือตรีผัน นาวาวิจิตร และกองโรงเรียนชุมพล สมุทรปราการ ก็ได้ล้อมรบที่บางปู ภายใต้การบังคับบัญชาของนาวาเอกพิณ พันธุ์แก้ว และในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ หลังจากวันที่รัฐบาลประกาศภาวะฉุกเฉิน กองกำลังนาวิกโยธินได้เคลื่อนกำลังเข้าสู่พระนคร โดยคำสั่งของผู้บัญชาการทหารเรือ การเคลื่อนกำลังได้กระทำกันอย่างคึกคักมาก กล่าวคือ ได้มีคำสั่งให้แต่ละกองพันเคลื่อนมาเป็นระยะ เช่น ให้ทหารสถิตีบกเคลื่อนยึดชลบุรี ทหารจากชลบุรี สมุทรปราการ เข้ากรุงเทพฯ ฯ เตรียมกำลังไว้ ณ กองสัญญาณทหารเรือ ศาลาแดง กรุงเทพฯ^{๑๒}

การล้อมรบของกองทัพเรือดังกล่าว จึงน่าจะมีความหมายถึงการแสดงแสนยานุภาพของกองทัพเรือ อีกด้านหนึ่ง น่าจะเป็นการแสดงถึงสมรรถภาพที่ทัดเทียมกับกองทัพบก และพร้อมที่จะปฏิบัติการใด ๆ ได้ทุกเมื่อ

๑๒. สมุทร สุรักษณะ, ๒๖ การปฏิวัติไทยและรัฐประหารสมัย ๒๔๘๕-๒๕๐๓, (พระนคร โรงพิมพ์สื่อสารพิมพ์, ๒๕๐๓), หน้า ๔๕๐-๔๕๑.

แม้ว่าในกลุ่มทหารเรือ จะมีบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการร่วมมือกับนายปรีดี พนมยงค์ แต่จากการที่ได้ติดต่อกับและพูดคุยกับ พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ และพลเรือตรีทหาร ขำหิรัญ ทำให้ นายปรีดี พนมยงค์ มีความมั่นใจในกำลังสนับสนุนจากฝ่ายทหารเรือเป็นอย่างมาก

เมื่อตกลงที่จะดำเนินการตามแผนแล้ว การเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ฯ ของนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้เริ่มขึ้นในตอนค่ำของวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ โดยเรือตรีสุริยะ (ไม่ทราบนามสกุล) ได้ขับรถจี๊ปไปรับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งอยู่ในชุดเครื่องแบบทหารเรือยศพันจ่าเอกและเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ในเครื่องแบบทหารเรือยศเรือเอก เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ฯ ล่วงหน้าไปก่อน โดยไปหลบซ่อนตัวอยู่ที่บ้านถนนสีลม ส่วนเรือตรีสุริยะก็กลับมาที่วัดเขาบางทรายอีก ในวันต่อมา เวลา ๑๗.๐๐ น. ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย ได้รับคำสั่งจากพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ให้ขนอาวุธขึ้นรถยนต์เพื่อเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ฯ ในรถยนต์นั้น ประกอบด้วย ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย ร.ต.ต. สุกิจิตร เรือตรีสุริยะ พร้อมด้วยพลทหารเรือ จำนวน ๔ คน อาวุธครบมือ ได้เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ฯ ถึงกรุงเทพฯ ฯ ในตอนค่ำ ข้ามสะพาน

๑๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

พุทธยอดฟ้า ไปยังฝั่งธนบุรี แวะพักที่บ้านพักแห่งหนึ่งใกล้กับวัดใหม่ชีโนรส เพื่อเตรียมตัวลงมือตามแผนต่อไป

๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ วันเดียวกันกับที่นายปรีดี พนมยงค์ เดินทางมาถึงประเทศไทย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ทราบข่าวการเดินทางกลับประเทศของนายปรีดี พนมยงค์แล้ว^{๑๓} และในช่วงเวลาที่พรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ กำลังแสวงหาพันธมิตรจากกลุ่มต่าง ๆ อยู่ นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ส่งบทความของตนไปออกอากาศทางสถานีวิทยุของกรมโฆษณาการ ในคืนวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ในหัวข้อเรื่อง “ประเทศไทยจะมีการจลาจลหรือไม่” บทความนี้กล่าวเตือนให้วงวนการโฆษณาทำลายชาติ ถ้าขึ้นทำต่อไปก็จะต้องปราบปรามกัน หรือมิฉะนั้นก็ปล่อยให้เกิดการจลาจลอย่างประเทศใกล้เคียง

จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามที่จะแจ้งให้ประชาชนตระหนักถึงภัยจลาจลที่อาจจะเกิดขึ้น จึงได้ส่งบทความออกอากาศอีก ในคืนวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ในหัวข้อเรื่อง “สถานการณ์ของโลกเกี่ยวกับการจลาจลในประเทศเป็นอย่างไร” โดยเตือนว่า ถ้าหากจะมีการจลาจลเกิดขึ้นในประเทศเพื่อมุ่งความสำ

๑๓. หนังสือพิมพ์สยามนิกร, วันที่ ๑๑ วันศุกร์ที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒, หน้า ๑

เร็จทางการเมืองแล้ว ก็คงจะมีเลือดเท่านั้นที่จะล้างเมืองไทยให้สะอาด

การที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกบทความทางสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นเชิงตักเตือนถึง ๒ ครั้ง เพราะมีความประสงค์ที่จะให้ประชาชนสำนึกว่า การกบฏจลาจลจะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน และเตือนให้ผู้ที่คิดกบฏได้ทราบว่า รัฐบาลได้รู้เท่าทันในแผนการแล้ว

วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ขณะที่ฝ่ายทหารเรือกำลังฝึกซ้อมอยู่นั้น สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ได้มีหนังสือไปยังกรมโฆษณาการ ประกาศให้ประชาชนทราบทางสถานีวิทยุกระจายเสียงว่า ในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ระหว่างเวลา ๐๗.๐๐-๑๗.๐๐ น. กองทัพบกโดยกองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๑ รักษาพระองค์ จะทำการฝึกซ้อมปืนใหญ่ด้วยกระสุนจริง และกระสุนซ้อมบริเวณทุ่งเชียงราก ระหว่างถนนประชาธิปไตย (พหลโยธิน) กับทางรถไฟสายเหนือ ตั้งแต่หลักกิโลเมตรที่ ๓๒ จนถึงหลักกิโลเมตรที่ ๔๑ จึงสั่งห้ามประชาชนและสัตว์พาหนะเข้าไปในเขตซ้อมรบดังกล่าว

จากการซ้อมรบของทหารเรือ และปฏิบัติการโต้ตอบในลักษณะเดียวกันของทหารบก นอกจากจะมีความหมายว่า ทหารบกและ

รัฐบาลได้ล่วงรู้ว่าจะมีการเคลื่อนไหวที่มีความหมายมากกว่าการ
 ซ้อมรบตามปกติของทหารเรือแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นการปรามอยู่
 ในที่ด้วย นักหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้น ถึงกับเรียกรวมการซ้อมรบของ
 ทหารบกว่า “การประลองยุทธที่ตำบลทุ่งเชียงราก”^{๑๔}

ข่าวลือเรื่องการจลาจลเริ่มหนาหูมากขึ้น จอมพล ป. พิบูล-
 สงคราม แสดงแก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ว่า บ้านเมืองกำลังตก
 อยู่ในภาวะที่ไม่น่าไว้วางใจ รัฐบาลจะทำการควบคุมนักการเมือง
 และหนังสือพิมพ์ เนื่องจากเหตุการณ์ภายใน โดยเฉพาะนัก
 การเมืองและนักหนังสือพิมพ์บางคนไม่ยอมให้ความร่วมมือกับ
 รัฐบาล และไม่ยอมรับเหตุการ์ณของบ้านเมือง ซึ่งกำลังอยู่ใน
 ภาวะไม่ปกติ รัฐบาลจำเป็นต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน เพื่อ
 สามารถส่งเคลื่อนกำลังทัพทั้งสามปราบจลาจลได้ โดยได้ขออนุ-
 มัติต่อคณะอภิรัฐมนตรี แต่ไม่ได้รับการอนุมัติ โดยเหตุผลว่าจะ
 ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนและหนังสือพิมพ์ จอมพล
 ป. พิบูลสงคราม จึงยับยั้งที่จะประกาศภาวะฉุกเฉินไว้ก่อน

แต่ความเคลื่อนไหวทางการเมืองและการทหาร เริ่มตึงเครียด

๑๔. ไทยน้อย (นามแฝง), ๒๕ คดีกบฏ (พระนคร ประมวลสาส์น, ๒๕๑๓),
 หน้า ๒๒๒.

ยิ่งขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีในวันพุธที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ที่ประชุมได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประกาศภาวะฉุกเฉิน อันเนื่องมาจากการที่หนังสือพิมพ์โจมตีรัฐบาล ฝ่ายค้านหาทางบ่อนทำลาย วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างไม่เป็นธรรมในสภา เพราะฉะนั้น การประกาศภาวะฉุกเฉินจึงเป็นทางออกทางเดียว เพื่อควบคุมความเคลื่อนไหวของนักการเมืองและปิดปากหนังสือพิมพ์

ไม่ทันที่รัฐบาลจะประกาศภาวะฉุกเฉิน เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าควบคุมสถานที่ราชการหลายแห่ง ได้ทำการจับกุม พ.อ. ทวน วิชัยชัทคะ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยสมัยรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.อ. วิเชียร จารุสตุ ร.อ. สุนทร ศิริทรัพย์ เรือเอกชลิต ชัยสิทธิเวช ส.อ. เซาว์ชอบใช้นายจูล สรนนท์ และนายเซี่ยะปึง แซ่โง้ว จากการให้สัมภาษณ์ของพลโทหลวงชาตินักรบ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้เปิดเผยว่า จะมีการปฏิวัติและฆ่าบุคคลสำคัญ โดยคณะนายทหารชั้นผู้น้อย ซึ่งได้รับสนับสนุนจากพวกกบฏ ให้นำรถถัง ๖ คัน ออกจากกรมรถรบ พร้อมอาวุธร้ายแรง มุ่งหน้าสู่ทำเนียบ ตามแผนการนั้น เมื่อยึดได้เรียบร้อยแล้ว จะนำกำลังรถเกราะทั้งหมด

๑๘ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

เคลื่อนมายึดทำเนียบรัฐบาล^{๑๕} จึงได้สั่งให้มีการเตรียมพร้อมทั้ง กองทัพบกและกองทัพเรือ

การซ้อมรบของกองทัพบก ในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ยุติลง พลโทผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการทหารบก รายงานด่วนไปยังทำเนียบรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามได้สั่งให้เตรียมพร้อม ในขณะเดียวกันพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจ ออกคำสั่งให้ปิดถนนกรุงเทพฯ—สมุทรปราการ ปิดเขตพระบรมรูปทรงม้าและเขตถนนจักรพงษ์ทั้งหมด รถเมล์จำนวน ๑๐๐ คัน ได้รับคำสั่งให้ไปชุมนุมที่ท้องสนามหลวง เพื่อให้พร้อมที่จะส่งกำลังทหารไปยังจุดฉุกเฉินต่อไป

สถานการณ์ในพระนครตั้งเครียดตลอดทั้งวัน ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้น เพราะยังไม่มีแถลงการณ์ใด ๆ ประกาศให้ประชาชนทราบ จนกระทั่งเวลา ๒๐.๑๕ น. รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงประกาศภาวะฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ การประกาศภาวะฉุกเฉินเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ในทำนอง

๑๕. เหตุการณ์ครั้งนั้นเรียกว่า “กบฏระบบสังหารอู อองซาน” โดยฝ่ายรัฐบาลได้กล่าวหาว่า กบฏพยายามที่จะโค่นล้มรัฐบาล โดยวิธีการรัฐประหารแบบพม่าสมัยนายกรัฐมนตรีอู อองซาน ซึ่งถูกฝ่ายรัฐประหารระเบิดทำเนียบขณะประชุมคณะรัฐมนตรีจนเสียชีวิตทั้งหมด

ว่า รัฐบาลสร้างสถานการณ์^๕ขึ้นมาเพื่อปราบปรามฝ่ายตรงกันข้าม คือ อดีตสมาชิกเสรีไทยฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เพราะบุคคลที่ถูกจับกุมในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ล้วนแล้วแต่เป็นพรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ ^๕ ทั้งสิ้น

ภายหลังการประกาศภาวะฉุกเฉินแล้ว รัฐบาลสั่งให้มีการเตรียมพร้อมทั้งกองทัพบกและกองทัพเรือ เพื่อทำการปราบปรามจลาจล ภายใต้แผนการปราบจลาจลตามข้อตกลงที่กระทรวงกลาโหมได้มอบหมายไป โดยเรียกแผนการนี้ว่า “แผนเตรียมการและการใช้กำลัง เพื่อรักษาความสงบภายใน” หรือที่เรียกกันเป็นรหัสลับว่า “แผนช้างดำ-ช้างน้ำ” โดยมีข้อตกลงระหว่างกองทัพบกและกองทัพเรือว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น ให้แต่ละกองทัพแบ่งเขตกันทำการปราบปราม และปฏิบัติงานร่วมกันในเขตพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละกองทัพ^๖

ในส่วนของกองทัพบก ตั้งแต่ตอนเย็นของวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ มีการเตรียมพร้อมตามกองพันต่าง ๆ มีการตั้งปืนกลตามจุดที่สำคัญ ๆ โดยเฉพาะข้างวังสวนกุหลาบมีการปิดการจราจรห้ามไม่ให้รถผ่าน

๖. สยามนิกร, ^๗ ๗๔, วันศุกร์ที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒, หน้า ๑

ความเคลื่อนไหวของฝ่ายรัฐบาลตามที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลล่วงรู้ความเคลื่อนไหวของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มผู้สนับสนุนเป็นอย่างดี พร้อมกับเตรียมมาตรการป้องกันและตอบโต้ไว้แล้ว แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ถึงแม้ทหารบกจะล่วงรู้และมีสิ่งบอกเหตุหลายประการว่า อาจจะมีการกบฏเกิดขึ้นจากการสนับสนุนของทหารเรือ แต่ก็ยังไม่สามารถจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปได้ นอกจากการปรามเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะแสนยานุภาพของกองทัพเรือในขณะนั้น มีสมรรถนะทัดเทียมกับกองทัพบก ประกอบกับทหารบกและทหารเรือมีข้อขัดแย้งที่ลึกซึ้งมาก่อน

ปฏิบัติการยึดอำนาจ

กบฏวังหลวงเริ่มต้นขึ้น เมื่อเวลา ๐๕.๐๐ น. ของวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อยและพวก ได้ขนอาวุธจากบ้านพักใกล้วัดใหม่ซีโนรส ลงเรือจ้างจำนวน ๒ ลำแล้วนำไปจอดบริเวณหน้าท้องพระโรงพระราชวังเดิม อันเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการกองทัพเรือ เพื่อรอเวลาปฏิบัติการตามแผนเวลา ๑๗.๐๐ น. กองกำลังนาวิกโยธิน ซึ่งรวมพลอยู่ที่บริเวณเขาบางทรายและวัดกลาง จังหวัดชลบุรี ได้เคลื่อนกำลังออก

จากที่ตั้ง เพื่อนำกำลังเข้าเสริมตามจุดต่างๆ ให้ทันเวลา ๒๐.๐๐ น. ตามแผน แต่พอมาถึง “ท่าข้ามบางปะกง” ปรากฏว่าแพขนานยนต์ติดแหง^{๑๗} จึงทำให้การลำเลียงพลดำเนินไปอย่างเชื่องช้า

ส่วนกำลังทหารนาวิกโยธินจากกองบัญชาการทหารเรือ ได้เริ่มวางกำลังที่สี่แยกราชประสงค์ ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ น. เป็นต้นไป และได้ปิดถนนสายกรุงเทพฯ-สมุทรปราการจนกระทั่งเวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. เรือจ้างก็บรรทุกอาวุธไปจอดที่ท่าหินมหา-วิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์และการเมือง จากนั้น นายประสิทธิ์ ลุติตานนท์ ก็ขับรถสแตชชั่นแวก้อนไปรับอาวุธและนำไปสมทบกับอาวุธส่วนหนึ่งที่นายประสิทธิ์ ลุติตานนท์ นำมาจากบริษัทเคเถา ของนายบุญชิต เกตุรายนาค^{๑๘} และนำไปแจกจ่ายกับพรรคพวกที่อยู่ภายในมหาวิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์และการเมือง เวลาประมาณ ๑๙.๓๐ น. นายปรีดี พนมยงค์ กับ เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช นั่งรถยนต์ไปในมหาวิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์และการเมือง สั่งการกับบรรดาอดีตสมาชิกเสรีไทยว่าจะทำการปฏิวัติโดยใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ขอให้ช่วยกันโดยพร้อมเพรียงและให้อยู่ในบังคับบัญชาของเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช

๑๗. เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่น้ำลง แพขนานยนต์จึงไม่สามารถที่จะข้ามได้

๑๘. ผู้จัดการบริษัทเคเถา ตัวแทนจำหน่ายปืน จักรเย็บผ้า

เวลา ๒๐.๓๐ น. เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช จึงนำกำลัง
 อติตสมานิกเสรีไทยและทหารเรือจำนวนประมาณ ๓๐ คน อาวุธ
 ครบมือ พร้อมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ขึ้นรถบรรทุกจำนวน ๔ คัน
 ทำการปลดอาวุธทหารกองรักษาการณ์ค้ำประตูวิเศษไชยศรี
 เพื่อยึดพระบรมมหาราชวังเป็นกองบัญชาการ

เหตุผลสำคัญที่ฝ่ายกบฏเอาพระบรมมหาราชวังเป็นกองบัญชา
 การ น่าจะเป็นเพราะพระบรมมหาราชวังมีกำแพงที่มั่นคงแข็งแรง
 มีปราสาทราชมนเฑียรอันล้ำค่าซึ่งฝ่ายกบฏคาดการณ์ว่า ฝ่าย
 รัฐบาลคงจะไม่กล้าที่จะใช้อาวุธหนักเข้าทำการปราบปราม แต่
 เหตุผลประการสำคัญที่สุด ก็คงเนื่องมาจากการที่อยู่ใกล้กับกอง
 เรือรบของกองทัพเรือนั่นเอง

เวลา ๒๑.๑๕ น. อติตสมานิกเสรีไทยในเครื่องแบบทหารบก
 เหล่าสื่อสารจำนวน ๖ คน พร้อมด้วยอาวุธครบมือ ได้ใช้อาวุธปืน
 ชูบังคับนายสถิต สถิติริต หัวหน้าเวรประจำวัน นายเซตต์ โพธิ์-
 สิริธิ เจ้าหน้าที่ควบคุมเครื่องส่ง และเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ ของ
 สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมโฆษณาการ ที่ตำบลพญาไท อำเภอ
 ดุสิต จังหวัดพระนคร ให้ยุติการออกรายการปกติ เพื่อประกาศ
 ล้มรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเอานายติเรก ชัยนาม
 เป็นนายกรัฐมนตรี ควบกบฏรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

เทศ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ฝ่ายกบฏได้แต่งตั้งพลเรือตรีทหาร ข้าหรือผู้บังคับการกรมนาวิกโยธิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน ผู้บัญชาการทหารเรือ เป็นแม่ทัพใหญ่ พลเรือตรีสมบุรณ์ ศรานูชิต เป็นรองแม่ทัพใหญ่ พลตรีเนตร เขมะโยธิน เป็นผู้บัญชาการทหารบก พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ เป็นผู้รักษาความสงบทั่วไปและอธิบดีกรมตำรวจ ให้ย้ายหลวงอุดรศักดิ์ภิบาล จากข้าหลวงประจำจังหวัดชลบุรีเข้าประจำกระทรวงมหาดไทย แต่งตั้งให้ น.ท. ประดิษฐ์ พูลเกษ ผู้บังคับกองพันนาวิกโยธิน ชลบุรี เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดชลบุรี และสั่งห้ามทหารทั้งสามเหล่าทัพทุกกรมกอง เคลื่อนย้ายกำลังออกจากที่ตั้งโดยเด็ดขาด เว้นแต่จะได้รับคำสั่งจากพลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน เท่านั้น

ฝ่ายกบฏใช้เวลาในการประกาศเพียงแค่ ๒ นาที แล้วลงจากสถานีวิทยุไป แต่ก่อนที่จะไป ได้ถอดชิ้นส่วนของเครื่องส่ง จนไม่สามารถทำการกระจายเสียงได้อีกต่อไป

เป็นที่น่าสังเกตว่า ประกาศล้มล้างรัฐบาลเก่าและจัดตั้งรัฐบาลใหม่ น่าจะมีความหมายเพียงเพื่อให้สัญญาณแก่ฝ่ายที่ให้การสนับสนุนว่า ได้มีการลงมือปฏิบัติการยึดอำนาจแล้ว เพราะฝ่าย

กบฏประกาศเพียงครั้งเดียว ก็ลงจากสถานีวิทยุไป โดยไม่มีประกาศหรือแถลงการณ์ใด ๆ เหมือนกับการยึดอำนาจโดยทั่วไป

ขณะเดียวกันกับที่ฝ่ายกบฏเข้ายึดสถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ นายจำ เนตรทอติจิตร และนายไสว ทองเพชร พนักงานประจำห้องการกำลังโทรศัพท์กลางวัดเสียบ กำลังปฏิบัติหน้าที่เวรประจำวันตามปกติ ได้มีกำลังของฝ่ายกบฏ ซึ่งนำโดย พันตรีไผ่น อินทรทัต นายไกร สติฐิต นายแหลม ปารัชเสถียร กับพวกอีก ๑๐ คน พร้อมด้วยอาวุธปืนและลูกระเบิดมือเป็นอาวุธ เข้าควบคุมเจ้าหน้าที่ของที่ทำการโทรศัพท์ บังคับให้ถอดเสื้อจ่ายกระแสไฟฟ้าเข้าเครื่องโทรศัพท์ เพื่อให้โทรศัพท์ในพระนครและธนบุรีใช้การไม่ได้

นับแต่จุดเริ่มต้นของการกบฏ จนกระทั่งมีการประกาศจัดตั้งรัฐบาลใหม่ มีข้อสังเกตบางประการที่ควรหยิบยกขึ้นมาพิจารณาดังนี้

ประการแรก กำลังที่ใช้ปฏิบัติการในเชิงรุกนั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นอดีตสมาชิกเสรีไทย ซึ่งมีกำลังเพียงเล็กน้อย ไม่สามารถที่จะยึดครองพื้นที่อันเป็นจุดสำคัญไว้ได้หมด

ประการที่สอง กำลังสนับสนุนหลักคือทหารเรือที่ฝ่ายกบฏคาดหวังไว้ว่า จะเป็นฝ่ายปฏิบัติการในเชิงรุกและยึดพื้นที่นั้น

ไม่ได้ดำเนินการตามยุทธวิธีของการยึดอำนาจ ทหารเรือเพียงแต่
ตรึงกำลังกระจายในพื้นที่ความรับผิดชอบเฉพาะในเขตทหารเรือ
ตามแผนการปราบปรามจลาจลที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อ
มีการประกาศภาวะฉุกเฉิน การตรึงกำลังเช่นนี้ ไม่เป็นผลดีต่อ
ยุทธวิธีของการยึดอำนาจแต่อย่างใด

อนึ่ง การเคลื่อนกำลังทหารเรือจากชลบุรีก็เป็นไปอย่างล่าช้า
แม้จะมีข้ออ้างที่มีการติดแหงกก็ตาม ข้อที่น่าสงสัยก็คือว่า การ
เคลื่อนกำลังล่าช้า น่าจะมีเหตุผลว่ากองกำลังดังกล่าว มีความ
ลังเลในการที่จะเข้าร่วมในการยึดอำนาจอย่างแท้จริง ดังที่พลเรือ
ตรีสังวร สุวรรณชีพ ได้แสดงความกังขาและผรุสวาทว่า

“อย่างงเป็นทหารทำไมวะ เป็นหมาคีกว่า”^{๒๕}

กระนั้นก็ดี กำลังส่วนนี้ก็มาถึงกรุงเทพฯ จนได้ ในเวลา
ประมาณ ๒๓.๐๐ น. ของวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒
แต่ช่วงเวลาดังกล่าว ฝ่ายรัฐบาลก็สามารถเตรียมรับมือและหา

๑๘. ศาลอาญา, คำให้การของ นรต. เที้ยว บั้หมะสิงห์ พยานโจทก์, วันที่

๕๘๑

๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๙๒, คดีหมายเลขคดีที่ ๑๑๓๑/๒๔๙๒ ระหว่างพนักงานอัยการ
๑๔๔๕

๕๔๒

กรมอัยการ โจทก์ กับพลตรีสมบุรณ์ สุรานุกิต กับพวก จำเลย ฐานความผิดขบถ
ภายในราชอาณาจักร

๘๖ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

มาตรการตอบโต้ได้ทันทั่วทั้งที่ จากที่กล่าวมา ซึ่งให้เห็นว่าการร่วมมือกันระหว่างฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ กับทหารเรือ ไม่ได้มีความแน่นแฟ้นกันเท่าใดนัก และจะยิ่งปรากฏให้เห็นชัดมากขึ้นในช่วงท้ายของเหตุการณ์

หลังจากฝ่ายกบฏประกาศจัดตั้งรัฐบาลแล้ว เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช มอบหมายให้ร้อยเอกล้วน ศรีสุขนันท์ นายประชุม กล่าวหาญ กับพวกอีกประมาณ ๑๐ คน ไปขอพบ พ.อ. พร พรพิระพาน หัวหน้าแผนกกลาง กรมการรักษาดินแดน โดยอ้างว่า ได้รับมอบหมายจากพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ อดีตสารวัตรใหญ่ทหาร ให้มาขอความร่วมมือจากทหารกรมการรักษาดินแดน แต่ได้รับการปฏิเสธ เพราะรับคำสั่งจาก พ.อ. ศิลป์ รัตนพิบูลชัย เจ้ากรมการรักษาดินแดนให้เตรียมร่วมรับมือกับเหตุการณ์ก่อนหน้านั้นแล้ว

ขณะที่สถานีวิทยของกรมโฆษณาการ ประกาศล้มรัฐบาล เมื่อเวลา ๒๑.๑๕ น. ของวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี อยู่ที่บ้านซอย ซิดลม พลโทผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการทหารบก อยู่ที่บ้าน สีเสาทะเวศน์ พลโทกาจ กาจสงคราม รองผู้บัญชาการทหารบก อยู่ที่วังสราญรมย์ เมื่อทราบข่าวว่ามีการกบฏเกิดขึ้น จึงไปตั้ง

มันอยู่ที่กรม ป.ต.อ. บางชื่อ หลังจากนั้น คณะผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ ประกอบด้วยกรมขุนชัยนาทนเรนทร หม่อมเจ้า
ภรรษิตพล อาภากร พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร และพลตำรวจ
เอกออคูล ออคูลยเดชจรัส อภิรัฐมนตรี ก็ตามไปสมทบ

ฝ่ายรัฐบาลเต็มไปด้วยความสับสน จับต้นชนปลายไม่ถูกว่า
เรื่องราวเป็นมาอย่างไร เพราะวิทยุของฝ่ายกบฏประกาศเพียงครั้ง
เดียวก็เงียบหายไป เห็นแต่ทหารเรือเรียงรายอยู่แถวสี่แยกราช-
ประสงค์ ราชดำริ ศาลาแดง ท่าเตียน ปากคลองตลาด เวลาว่าง
เลยไปโดยลำดับ อันตรายก็คืบใกล้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสง-
คราม เข้าไปทุกขณะ ต้นตอใหญ่ของพวกกบฏอยู่ที่ไหน ก็ยัง
ไม่มีใครทราบ กำลังของฝ่ายรัฐบาลก็ได้แต่เตรียมอยู่อย่างมีกม
รัฐบาลได้มอบหมายให้พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการกอง
พลที่ ๑ เป็นผู้อำนวยการปราบจลาจล พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์
ได้ไปกำชับให้กองพันต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชา ปฏิบัติ
ตามแผนการปราบจลาจลที่กระทรวงกลาโหมได้กำหนดเอาไว้
โดยเฉพาะกองพันทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ พลตรีสฤษดิ์
ธนะรัชต์ เดินทางไปถึงเมื่อเวลา ๒๒.๐๐ น. เพื่อสั่งการให้
พ.ท. อรรถ ศศิประภา ผู้บังคับกองพันทหารราบที่ ๑ รักษาพระ
องค์ เตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น

เวลา ๒๓.๐๐ น. ของวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ พ.ท. อรรถ ศศิประภา จึงทราบว่า ทหารเรือและอดีตสมาชิกเสรีไทยได้เข้ายึดกองรักษาการณ์ในพระบรมมหาราชวัง จึงรีบรายงานให้พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทราบ พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งการให้ พ.ท. อรรถ ศศิประภา ไปสอบสวนดูว่าทหารเรือและอดีตสมาชิกเสรีไทยมายึดกองรักษาการณ์ไว้ทำไม เจรจาขอให้ถอนกำลังออกไปเสีย พ.ท. อรรถ ศศิประภา และทหารภายใต้บังคับบัญชาจำนวน ๗ คน จึงเดินทางไปที่ประตูไชยศรี และเจรจากับเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช โดยขอทราบเหตุผลของการยึดกองรักษาการณ์ และขอร้องให้ถอนกำลังออกไปเสีย เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวชได้แจ้งว่า จะถอนไม่ได้เพราะเวลานี้ได้มีการเปลี่ยนรัฐบาลแล้ว โดยมีกองบัญชาการตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ถ้าตกลงกันไม่ได้ขอให้ไปพบพลตรีสมบุรณ์ ศรานุกิตภายในพระบรมมหาราชวัง ครั้นตกลงกันไม่ได้ พ.ท. อรรถ ศศิประภา จึงถอนกำลังกลับ

หลังจากที่เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ยึดวังหลวงได้แล้ว ก็ส่งคนออกมาเชิญนายปรีดี พนมยงค์กับพวก ที่ยังคงตกค้างอยู่ภายในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ให้ตามเข้าไปสมทบภายในพระบรมมหาราชวัง เมื่อเวลา ๒๔.๐๐ น. ของวันที่

๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒

ภายในพระบรมมหาราชวัง พลตรีสมบุรณ์ ศรีานุชิต^{๒๐} ได้พบกับนายปรีดี พนมยงค์ ที่หน้าบันไดกระทรวงการคลัง จากการสนทนากันระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับพลตรีสมบุรณ์ ศรีานุชิต ดูเหมือนพลตรีสมบุรณ์ ศรีานุชิต จะตกกระไดพลอยโจนในเหตุการณ์ครั้งนี้ เนื่องจากพลตรีสมบุรณ์ ศรีานุชิต ถูกทหารเรือไปเชิญตัวมาจากบ้าน ขณะที่กำลังจะเข้านอน นายปรีดี พนมยงค์ ดูเหมือนจะมีความมั่นใจในทหารเรือเป็นอันมาก ถึงที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวถึงบทบาททหารเรือในครั้งนั้นว่า

“... คุณหลวงไม่รู้อะไร ผมมาราวนี้... ทหารเรือเขาให้มาอยู่ที่นี้ ผมก็ได้แต่ทำตามเขา เป็นเรื่องของทหารเรือเขานี่คุณหลวง.”^{๒๑}

ตอนตึกของคืนวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ทหารเรือได้เข้ายึดกองกำกับการตำรวจสอบสวนกลางและสันติบาล ทำให้ครอบครัวของเจ้าหน้าที่ต้องอพยพหลบหนีไปทางด้านราช-

๒๐. นายทหารนอกราชการเคยถูกกล่าวหาว่า เป็นหัวหน้ากบฏเสนาธิการ เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ฝ่ายกบฏวังหลวงแต่งตั้งให้เป็นรองแม่ทัพใหญ่

๒๑. ศาลอาญา, คำให้การของพลตรีสมบุรณ์ ศรีานุชิต จำเลยที่ ๑, วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๔๙๓, กดีหมายเลขคำที่ ๑๑๓๑/๒๔๙๒ ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ กับ พลตรีสมบุรณ์ ศรีานุชิต กับพวก จำเลย ฐานความผิดขบถภายในราชอาณาจักร

๕๐ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

กรีฑาสโมสร ขณะเดียวกัน บริเวณสี่แยกราชประสงค์จนถึงหน้าบ้านของพลตรีสังวร สุวรรณชีพ ที่ซอยสุรางค์ ถนนกรุงเทพฯ-สมุทรปราการ มีทหารเรือจำนวนประมาณ ๓๐๐ คน อาวุธครบมือ วางกำลังเรียงรายโดยตลอด ส่วนกองสัญญาณฑทหารเรือได้จัดส่งสายตรวจของสารวัตรทหารเรือ ซึ่งมีเรือตรีประทักษันทรเชตร เป็นหัวหน้า และมีสารวัตรทหารเรืออีก ๔ นาย พร้อมด้วยอาวุธปืน ลูกกระเบิดมือและพาหนะรถจี๊ป ๑ คัน ออกทำการรักษาความสงบเรียบร้อย ทางด้านทหารบก ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑ สั่งให้ พ.ต. กฤษณ์ สีวะรา นำกำลังเข้ายึดจุดต่าง ๆ ๓ แห่ง คือ สะพานเทวกรรม สะพานขาว และสะพานเฉลิมโลก ร.ท. ชัยย์ เพ็ญโหม ผู้บังคับหมวดกองร้อยที่ ๔ นำทหาร ๑ หมู่ปืนกลเบา ไปทำการยึดพื้นที่บริเวณสะพานเฉลิมโลก โดยมี ร.ท. เกรียง อุดมศิลป์ ผู้บังคับหมวดกองร้อยที่ ๒ นำรถถัง ๒ คัน ไปร่วมปฏิบัติการกับหน่วยทหารราบ ต่อมาทางกองสัญญาณฑทหารเรือ โดยนาวาเอกผัน เปรมมณี รองผู้บังคับการกองสัญญาณฑทหารเรือ ได้สั่งการให้เรือโทจลวย เสือประสงค์ ผู้บังคับกองร้อยทหารราบและเรือตรีประโยชน์ จุณณะปิยะ ผู้บังคับหมวดที่ ๒ กองร้อยพิเศษ นำทหารพร้อมอาวุธไปรักษาการณ์ที่สี่แยกราชประสงค์

การส่งกำลังทหารทั้งสองฝ่ายเข้ารักษาการณ์ในบริเวณดังกล่าว เป็นไปตามแผนการปราบปรามจลาจลที่กระทรวงกลาโหมได้มอบหมายให้กองทัพบกและกองทัพเรือแบ่งเขตกันรับผิดชอบ เนื่องจากบริเวณสะพานเฉลิมโลก ประตูน้ำ สระปทุม เป็นเขตที่มณฑลทหารบกที่ ๑ มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย ส่วนในบริเวณใกล้เคียงกันคือ บริเวณสี่แยกราชประสงค์ เป็นเขตที่กองสัญญาณทหารเรือ มีอำนาจหน้าที่ส่งสารวัตรทหารเรือเข้าไปทำการรักษาความสงบเรียบร้อย และส่งกำลังเข้าไปทำการปราบจลาจล เขตดังกล่าวเป็นเขตติดต่อกันระหว่างทหารบกและทหารเรือ และตามแผนที่ตกลงกันนั้น เมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้น ทั้งสองฝ่ายจะต้องติดต่อประสานงานกัน แต่แล้วก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ขณะที่สายตรวจของสารวัตรทหารเรือ นำโดยเรือตรีประภัทร จันทรเขตร เข้าไปตรวจท้องที่บริเวณสะพานเฉลิมโลก หน่วยรักษาการณ์ของทหารบกห้ามมิให้ผ่านเข้าไป แม้เรือตรีประภัทร จันทรเขตร จะชี้แจงว่าบริเวณสะพานเฉลิมโลกเป็นเขตร่วม ซึ่งสารวัตรเรือมีสิทธิผ่านเข้าไปได้ จึงเกิดมีการโต้เถียงกันขึ้น ในที่สุดก็มีการใช้อาวุธปืนยิงกันขึ้น เมื่อเวลา ๐๑.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ผลปรากฏว่าเรือตรีประภัทร จันทรเขตร ถูกยิงบาดเจ็บสาหัส

อันเป็นเหตุที่สำคัญที่ทำให้มีการใช้อาวุธเข้าปะทะกันขึ้นในเวลาต่อมา^๒

เรื่องราวปะทะกันดังกล่าว ได้รายงานเข้ามายังนาวาเอกชลิตสินธุโสภณ ผู้บังคับการกองสัญญาณทหารเรือ ซึ่งเชื่อแน่ว่าทหารบกยิงนายทหารเรือที่อยู่ในบังคับบัญชาของตน จึงเขียนข้อความประกาศทางสถานีวิทยุของกองสัญญาณทหารเรือ ด้วยข้อความซ้ำ ๆ กันอยู่หลายครั้งว่า ทหารบกกระทำแก่ทหารเรือจนสุดที่จะทนทน ขอให้ทหารเรือกระทำการตอบแทน โดยให้เรือรบทุกลำ เข้ามาในพระนครเพื่อทำการต่อสู้กับทหารบก เพื่อเกียรติและศักดิ์ศรีของทหารเรือเอง

เวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๒ ฝ่ายรัฐบาลสามารถยึดสถานีวิทยุของกรมโฆษณาการคืนจากฝ่ายกบฏได้ แต่ก็ไม่สามารถที่จะส่งกระจายเสียงได้ เนื่องจากฝ่ายกบฏได้ถอดชิ้นส่วนบางอย่างของเครื่องส่งออกจนใช้การไม่ได้ จึงย้ายไปส่งกระจายเสียงที่สถานีวิทยุกรมจเรทหารสื่อสารเพื่อออกแถลงการณ์ให้ประชาชนได้รับทราบในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

๒๒. พลเรือเอกหลวงพลสินธุวณิช, "สาเหตุที่ทหารบกกับทหารเรือยิงกันที่สะพานเฉลิมโลก," *นาวิกศาสตร์*, เล่มที่ ๑๑, (พฤศจิกายน ๒๕๐๘), หน้า ๑๔๓-๑๔๔.

ขณะที่สถานีวิทยุของกรมจเรทหารสื่อสาร ประกาศให้ประชาชนอยู่ในความสงบนั้น ก็มีสถานีวิทยุของสัญญาณทหารเรือประกาศข่าวความเคลื่อนไหวของบรรดาเรือรบที่กำลังทยอยกันมาจากทะเล เพื่อปฏิบัติการในน่านน้ำเจ้าพระยา และคำสั่งให้เรือรบทุกลำฟังคำสั่งปฏิบัติการทางวิทยุ การกระจายเสียงของสถานีวิทยุของสัญญาณทหารเรือดังกล่าว ใช้คลื่นเดียวกันกับคลื่นส่งของสถานีวิทยุของกรมจเรทหารสื่อสารกองทัพบก ประชาชนในพระนครและธนบุรี จึงตกอยู่ในความหวาดผวาในเหตุการณ์อันสับสนนั้น

ฝ่ายกบฏเห็นว่ากองพันทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ สวนเจ้าเขต เป็นกองพันเดียวที่อยู่ใกล้และเป็นอันตรายต่อกองบัญชาการของฝ่ายกบฏมากที่สุด ดังนั้น เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช จึงสั่งโจมตีด้วยเครื่องยิงลูกระเบิด เมื่อเวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ปรากฏว่า ลูกระเบิดตกลงในกองพัน จำนวน ๖ ลูก โคนทหารบาดเจ็บ ๑๒ คน เสียชีวิต ๒ คน นายทหารที่บาดเจ็บสาหัสมีร้อยเอกวันชัย จำเฉลิม ทำหน้าที่รักษาการแทนผู้บังคับกองพัน รวมอยู่ด้วย นอกจากนี้ สะเก็ดระเบิดยังถูกบ้านพักนายสิบฟังไปจำนวนหนึ่ง วิทยุสนามเสียหายใช้การไม่ได้ บินกลหนักถูกสะเก็ดระเบิดทะลุไป ๑

๕๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

กระบอก นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร อดีตผู้อำนวยการทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้รับคำสั่งจากเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ให้ขับรถไปวางกำลังตามแนวกำแพงพระบรมมหาราชวังด้านหน้ากระทรวงกลาโหม และหน้ากองพันทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ จากนั้น นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร ได้ไปขอกุญแจท้ายวังจากเจ้าแม่แดงฤทธิรอนราญ (เชื้อ สุทธิรักษ์) หัวหน้าเวร แผนกตำรวจวัง เพื่อเตรียมไว้ในยามฉุกเฉิน

เมื่อถูกฝ่ายกบฏโจมตีด้วยอาวุธหนักเช่นนั้น พลตรีสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการกองพลที่ ๑ รักษาพระองค์ จึงได้วางแผนตอบโต้อย่างรัดกุมดังนี้

๑. ด้านพระบรมมหาราชวัง กองพันทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ เข้าตั้งมั่นบริเวณโรงทหารข้างวัดโพธิ์

๒. กองพันทหารราบที่ ๒ รักษาพระองค์ เข้ายึดแนวทางรถไฟสายอรุณประเทศ ช่วงถนนพระรามที่ ๖ ถึงถนนราชปรารภส่งทหารราบ ๓ กองพัน เข้ายึดแนวสะพานเฉลิมโลก และวางแผนต้านทานตามแนวถนนเพชรบุรี สะพานยมราช สะพานขาว แนวคลองผดุงกรุงเกษมจนถึงสะพานเทเวศม์

๓. บริเวณกระทรวงกลาโหม จัดให้มีทหารส่วนหนึ่งรักษาการณ์วางแนว ตั้งแต่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองไปตามแนวถนนมะขาม

สนามหลวง ไปถึงปากคลองตลาด

๔. หน่วยทหารบกบางซื่อให้เตรียมพร้อม ห้ามยิงก่อนได้
รับคำสั่ง

ส่วนกำลังฝ่ายตำรวจ ซึ่งนำโดยพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์
จัดกำลังตำรวจเป็น ๓ สาย เพื่อเตรียมบุกเข้าพระบรมมหาราชวัง
เช่นเดียวกัน คือสายที่ ๑ เข้าทางด้านท่าพระจันทร์ นำโดย
ร.ต.อ. พจน์ เกษะนันท์ สายที่ ๒ เข้าทางด้านประตูวัดพระแก้ว
นำโดย ร.ต.อ. พุฒ บรูณสมภพ และสายที่ ๓ บุกเข้าทางด้าน
ประตูสวัสดิโสภณ

การต่อสู้กันระหว่างฝ่ายกบฏที่อยู่ในพระบรมมหาราชวัง กับ
ทหารบกที่อยู่ในกองพันทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ ซึ่ง
ดำเนินมาตั้งแต่เวลา ๐๒.๐๐ น. เริ่มที่จะรุนแรงขึ้น พลตรีสุฤษดิ์
ธนะรัชต์ จึงสั่งการให้พันเอกถนอม กิตติขจร ผู้บังคับการ
กรมทหารราบที่ ๑๑ และพันโทกฤษ ภูณณกันต์ ผู้บังคับการ
กรมรถรบ ให้นำรถถังตรงไปที่ประตูวิเศษไชยศรี และให้กำลัง
ทหารบกและกำลังตำรวจที่ล้อมพระบรมมหาราชวังทั้ง ๓ ด้าน
(ยกเว้นที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นเขตรักษาการณ์ของทหาร
เรือ) บุกเข้าโจมตีเพื่อยึดพื้นที่ของฝ่ายกบฏพร้อมกัน ในที่สุด

๘๖ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

รถถังก็สามารถพังประตูวิเศษไชยศรีเป็นผลสำเร็จในเวลา ๐๖.๐๐ น.^{๒๓}

สถานการณ์ของฝ่ายกบฏเริ่มเลวร้ายลงทุกขณะ การยิงตอบโต้เป็นไปอย่างรุนแรง พลตรีสมบุรณ์ ศรานุกิติ ยืนหลบกระสุนปืนอยู่ทางด้านทิศใต้ของกระทรวงการคลัง ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ อยู่ด้านหน้ากระทรวงการคลัง เมื่อมีเสียงนายทหารร้องตะโกนว่า รถถังเข้ามาได้แล้ว พลตรีสมบุรณ์ ศรานุกิติ จึงรีบเดินไปที่ประตูท้ายวัง ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับกองเรือรบ ส่วนนายปรีดี พนมยงค์กับพวก ก็ลัดเลาะกำแพงวังออกไปท้ายวังตามคำแนะนำของเรือโทวิธาน (ไม่ทราบนามสกุล) พอถึงประตูเทวาริรมย์ ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับท่าราชวรดิษฐ์ นายปรีดี พนมยงค์กับพวกก็เดินผ่านทหารเรือ ซึ่งวางกำลังเรียงรายไปยังท่าราชวรดิษฐ์ แล้วตรงไปที่กองเรือรบ ต่อมา นายปรีดี พนมยงค์ได้เรียกนายปราโมทย์ ฟิ่งสุนทร ขึ้นไปบนตึกกองบัญชาการกองเรือรบแล้วกล่าวว่า

“อย่าเป็นห่วงเลย บอกพวกเราด้วยว่าให้กลับบ้าน... หมดกัน”

^{๒๓}. พลตรีฉลอม วิสมล, ถนอม กิตติขจร ชีวิตที่ผ่านมาในระยะ ๖๐ ปี (พระนคร โรงพิมพ์ กรมแผนกทหาร, ๒๕๑๔), หน้า ๔๔-๔๕

การหลบหนีของฝ่ายกบฏนั้น เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช
สั่งให้ทุกคนไปรวมกันที่กองเรือรบ และมอบอาวุธทั้งหมดให้กับ
ทหารเรือ แล้วสั่งให้ทุกคนลงไปอยู่ในเรือเปิดหัว ซึ่งจอดอยู่ริม
เขื่อน เมื่อเวลา ๐๘.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๔๙๒ มีทั้งหมดประมาณ ๔๐ คน

ตอนสายของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ พวกที่อยู่
ในเรือเปิดหัวต่างก็แยกย้ายลงเรือจ้างไปกันจนหมดทุกคน แต่ใน
ลำน้ำเจ้าพระยา เรือรบทุกลำต่างก็หันปากกระบอกปืนไปทางฝั่ง
พระนครทุกกระบอก และมีการลำเลียงหีบกระสุนปืนอยู่ใน
ลักษณะที่พร้อมรบ ส่วนเรือเปิดหัวก็ได้ลำเลียงทหารขึ้นบก เพื่อ
เสริมแนวบริเวณถนนนอกวง ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

เหตุการณ์ในตอนล่าถอยออกจากพระบรมมหาราชวังครั้งนั้น
นายปรีดี พนมยงค์ ได้บรรยายว่า

“...เมื่อขบวนการ ๒๖ กุมภาพันธ์ ต้องพ่ายแพ้แล้ว ข้าพ-
เจ้ากับเพื่อนในขบวนการนั้น ได้ถอยจากกำแพงพระราชวัง
ท่านริมแม่น้ำเจ้าพระยา ได้รับความช่วยเหลือจากพลเรือโท
ผิน นาวาวิจิตร... ได้อาศัยอยู่ที่กองเรือรบจนถึงเวลา ๒๒
นาฬิกา... คุณมนัสและเรือเอกโกวิท หงสเวส นำเรือยนต์
ไปส่งข้าพเจ้าและเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ที่ท่าเรือคลอง

เคย...”^{๒๔}

ในที่สุด กองกำลังของฝ่ายรัฐบาลก็ยึดพระบรมมหาราชวังได้อย่างเด็ดขาด ในเวลา ๐๙.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ สามารถจับกุมอดีตสมาชิกเสรีไทยที่หลบหนีไปไม่ทันได้ที่บริเวณประตูวิเศษไชยศรี จำนวน ๘ คน คือ นายธรรมศักดิ์ ชลภูมิ นายปลอด เพ็ไพ นายใหญ่ ฉันทชิน นายชาญ แก้วชูใส นายละออ เชื้ออภัย นายโสรัจ สุจริตกุล นายไก่อ แซ่เจ๋า และนายเม่งกัน แซ่หว่าน นอกจากนี้ ยังยึดได้ของกลางอีกจำนวนหนึ่ง คือ ปืนพก ยู.เอส.อาร์มีของนายธรรมศักดิ์ ชลภูมิ จำนวน ๑ กระบอก เครื่องยิงลูกระเบิด กระสุนปืนและประทัดที่ยังไม่ได้ใช้ จำนวน ๒ เช่ง

เหตุการณ์ทางบ้านพระบรมมหาราชวังตั้งแต่ฝ่ายกบฏเข้ายึดจนกระทั่งล่าถอยไปในตอนเช้านั้น รัฐบาลยังไม่ได้ออกแถลงการณ์ให้ประชาชนได้ทราบแต่อย่างใด จนกระทั่งเวลา ๐๖.๐๐ น. ของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๑๔๙๒ แถลงการณ์สลักกับเพลงปลุกใจของกองทัพบก แม้ว่าจะกระท่อนกระแท่นเพราะถูกคลื่นของสถานีวิทยุของกองสัญญาณทหารเรือรบกวน แต่ก็เป็นแถลง

๒๔. ปรีดี พนมยงค์, “ระลึกถึงนาวาตรีมนัส จารุภา ร.น.,” *อนุสรณ์งานศพมนัส จารุภา* (๒๔๖๐-๒๕๑๖) (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า (๑)

การณ์ที่ทำให้ประชาชน ซึ่งเพิ่งตื่นขึ้นจากการหลับใหลตลอดคืนที่ผ่านมา ได้ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังแถลงการณ์ของรัฐบาล ฉบับที่ ๑ เรื่องเหตุการณ์ไม่สงบที่เกิดขึ้นในพระนคร ว่า

“... ปรากฏว่ามีบุคคลซึ่งแต่งตัวปลอมเป็นทหารเรือจำนวนหนึ่ง ได้ทำการยึดพระบรมมหาราชวัง เป็นที่ตั้งบัญชาการแล้วให้อุบายโดยยิงปืนไปยังเขตต์รักษาการของทหารบกและเขตต์รักษาการของทหารเรือ ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน เพื่อลวงให้ทหารบกและทหารเรือทำการต่อสู้กัน...”^{๒๕}

แต่การต่อสู้ยังคงมีอยู่บริเวณราชประสงค์ ทหารเรือยังต่อสู้กับทหารบกอย่างรุนแรง สถานีวิทยุของกองสัญญาณทหารเรือได้เรียกร้องให้เรือรบทุกลำเคลื่อนเข้าสู่พระนคร ทำให้ฝ่ายรัฐบาลเกรงว่า จะทำให้เรือรบลุลกลามไปใหญ่ ดังนั้น จึงหลีกเลี่ยงที่จะไม่พยายามกล่าวหาว่าทหารเรือมีส่วนร่วมในการกบฏ ดังคำแถลงการณ์ของคณะรัฐบาล ฉบับที่ ๒ เรื่อง การกวาดล้างบุคคลที่ก่อความไม่สงบ ในเวลา ๐๘.๐๐ น. ว่า

“... ทหารและตำรวจได้เข้าทำการกวาดล้างในพระบรมมหา-

^{๒๕}. หจช. มท. ๐๒๐๑.๒.๑.๕๘/๒ คำแถลงการณ์ของคณะรัฐบาล ฉบับที่ ๑ เรื่อง เหตุการณ์ไม่สงบที่เกิดขึ้นในพระนคร ลงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒ เวลา ๐๖.๐๐ น.

ราชวัง ปรากฏว่า บุคคลที่ทำการนั้นมิใช่ทหารหรือตำรวจ ซึ่งขณะนั้นกำลังทำการจับกุมและกวาดล้างต่อไป ฉะนั้น จึงแจ้งให้ประชาชนทั้งหลายทราบ เพื่อขอให้อยู่ด้วยความสงบ และคาดว่าเหตุการณ์คงจะสงบโดยเร็ว..."^{๒๖}

เพื่อแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงออกแถลงการณ์เพื่อปรับความเข้าใจกับทหารเรือด้วยตนเอง เวลา ๐๙.๐๐ น. ว่า

"... ขอให้พี่น้องทหารเรือที่รักทั้งหลาย จงได้เชื่อและไว้วางใจ รัฐบาลจะพยายามจนสุดกำลังเพื่อความปรองดองซึ่งกันและกันต่อไป ข้าพเจ้าได้ติดต่อกับผู้บัญชาการทหารเรืออยู่ตลอดเวลา และได้พยายามช่วยกันระงับความเข้าใจผิดซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่แล้ว การยิงกันเพราะเป็นเวลามีศึก ก็อาจมีผิดไปบ้าง ข้าพเจ้าขอสารภาพความเสียใจและขออภัยทุกประการ..."^{๒๗}

เวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. อาวุธหนักของฝ่ายทหารเรือถูกส่ง

๒๖. หจช., มท. ๐๒๐๑.๒.๑.๕๘/๒ คำแถลงการณ์ของคณะรัฐบาล ฉบับที่ ๒ เรื่อง การกวาดล้างบุคคลที่ก่อความไม่สงบ ลงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒ เวลา ๐๙.๐๐ น.

๒๗. หจช., มท. ๐๒๐๑.๒.๑.๕๘/๒ คำแถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรี เรื่อง ปรับความเข้าใจกับทหารเรือ ลงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒ เวลา ๐๙.๐๐ น.

มาสมทบ รถถังของฝ่ายทหารบก ภายใต้การบังคับบัญชาของ พ.อ. ประภาส จารุเสถียร ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑ ได้รับ คำสั่งให้ข้ามสะพานราชเทวีเพื่อเตรียมเผด็จศึก แต่ก๊โคโนบาชูก้า ของฝ่ายทหารเรือยังทำลายกลางสะพาน ทหารบกเริ่มเสียขวัญ ประกอบกับฝ่ายทหารเรือตั้งปืน ค.๘๕ ยิงถล่มเข้าใส่อย่างรุนแรง ทำเอาทหารบกต้องถอยร่นจากสะพานราชเทวี โดยมีทหารเรือ รุกไล่ยึดพื้นที่เข้าไปเรื่อย ฝ่ายทหารบกต้องข้ามทางรถไฟสาย อรัญประเทศไปตั้งหลักที่สี่แยกพญาไท

การรบยังคงดำเนินต่อไป ฝ่ายทหารบกได้เรียกระดมทหาร ต่างจังหวัดเข้ามา ส่วนฝ่ายทหารเรือก็ระดมกำลังหนุนมาจากกรม สรรพอาวุธทหารเรือ โรงเรียนชุมพลทหารเรือ และหน่วยเรือรบ ที่กำลังฝึกภาคในทะเล ให้เข้ามาช่วยสู้รบกับทหารบก ดังนั้นทัก ของพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ว่า

“...ราวสี่โมงครึ่ง เห็นกำลังหนุนเนื่องเป็นสายขึ้นมาจาก เรือ จากท่าเรือใหม่สู่กองสัญญาณ...เสียงพวกทหารเรือเขา พุกกันอย่างมันใจว่า พวกเราเป็นผู้ถูกข่มเหงน้ำใจกันมานาน แล้ว และที่เขาชิงชังกันอย่างใหญ่โตก็คือ เลือดคนาวีต้องสู กันละ แต่เขาหารู้ไม่ว่า ชาวภายนอกกำลังคืบคลานไปอีก

อย่างหนึ่งแล้ว...”๒๘

ขณะที่การปะทะกันบริเวณแนวรบราชประสงค์ มีแนวโน้มว่าจะรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ พลเรือตรีหลวงพลสินธุวณัติก์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ได้มาประจำอยู่ที่พระราชวังเดิม กองบัญชาการกองทัพเรือ เพื่อหาทางให้ทั้งสองฝ่ายหยุดยิงกัน โดยได้แจ้งให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทราบว่า กำลังติดต่อทำความเข้าใจกับฝ่ายทหารเรือ และมอบหมายให้พลเรือตรีสุนทรสุนทรนาวิน เป็นนายทหารติดต่อประจำอยู่กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากนี้ ยังได้ติดต่อกับพลโทผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการทหารบก ให้หาทางระงับ อย่าให้ทั้งสองฝ่ายยิงต่อสู้กัน และพยายามอย่าให้ล่วงล้ำเขตรักษาการณ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ทหารบกรักษาการณ์เพียงหน้าโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย (กำลังทหารเรือรักษาสะพานพระพุทธยอดฟ้า) ส่วนกำลังหนุนของทหารบกที่มาจากเพชรบุรี ให้หยุดอยู่แถวบางแค เพราะเป็นเวลาค่ำมืด อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันได้ง่าย สำหรับทหารบกที่มาจากนครราชสีมา ทหารอากาศได้ยับยั้งไว้ให้อยู่แถวดอนเมือง

สำหรับข้อเสนอหยุดยิง พลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน ผู้บัญชา

๒๘. พลเรือเอกสังวรยุทธกิจ, *เรื่องเดิม*, หน้า ๑๕๐.

การทหารเรือเห็นด้วย และเสนอว่า ถ้าทหารบกหยุดยิงก็จะหยุดยิงด้วย และส่งพลเรือตรีประวิศ ศรีพิพัฒน์ เป็นตัวแทนเจรจาจากฝ่ายทหารเรือ โดยได้เสนอหัวข้อเจรจา ๒ ข้อ คือ

๑. กำหนดเวลาหยุดยิงให้เร็วที่สุดที่จะเร็วได้

๒. เมื่อหยุดยิงแล้ว ให้ทั้งสองฝ่ายถอยออกไปจากถนนเพชรบุรีให้หมด ให้อยู่ห่างกันให้มาก อย่าให้เห็นหน้ากัน แม้แต่หม้อลาดตระเวนก็ห้ามล่วงล้ำเขตที่กำหนดไว้เป็นอันขาด การจะให้ฝ่ายใดอยู่ในแนวใด ขอให้ทหารเรือตกลงกันเองในระหว่างผู้แทนทั้งสองฝ่าย

พลเรือตรีประวิศ ศรีพิพัฒน์ เดินทางไปพบพลตรีสุฤษดิ์ ธนรัชต์ ตัวแทนของฝ่ายทหารบก และได้เดินทางร่วมกันไปตรวจแนวที่ตั้งของทั้งสองฝ่ายเมื่อเวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. หลังจากนั้น เวลา ๑๐.๒๐ น. กองสัญญาณทหารเรือแจ้งไปยังผู้บัญชาการทหารเรือว่า ทหารบกหยุดยิงแล้ว ผู้บัญชาการทหารเรือจึงสั่งให้ทหารเรือหยุดยิงด้วย คณะผู้แทนทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกันว่า ให้กำลังของฝ่ายทหารบก ไปอยู่เส้นทางรถไฟสายอรุณประเทศ ส่วนทหารเรือไปอยู่แนวถนนพระราม ๑ กับถนนเพลินจิต โดยให้เริ่มถอนกำลังตั้งแต่วันที่ ๑๓.๑๕ น.

ต่อมา ทางกระทรวงกลาโหมได้สั่งการให้หน่วยทหารบก

๑๐๔ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ทุกหน่วยตอนกำลังกลับเข้าสู่ที่ตั้ง ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ น. ส่วนในพระบรมมหาราชวังได้มอบให้ตำรวจทำหน้าที่รักษาการณ์แทน จากนั้น คณะรัฐมนตรีก็มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ พิจารณาสอบสวนความเข้าใจผิดระหว่างทหารบกกับทหารเรือ โดยมีพลโทหลวงเสนาณรงค์ ปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นประธานและมีกรรมการซึ่งประกอบด้วย พลตรีเดช เดชประคิยทุธ เสนาธิการทหารบก พลเรือตรีประวิศ ศรีพิพัฒน์ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ พลอากาศโทหลวงเชิดวุฒากาศ เสนาธิการทหารอากาศ พลตำรวจตรีหลวงวิฑิตกมลชัย ผู้บัญชาการตำรวจภูธร และนายเสงี่ยม กาญจนเสถียร รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับความเข้าใจอันดีต่อกันด้วยความเป็นธรรมต่อไป

ถึงแม้กองกำลังของฝ่ายรัฐบาล จะทำการขับไล่กำลังของฝ่ายกบฏที่ยึดพระบรมมหาราชวังไปได้แล้วก็ตาม แต่มาในเวลา ๑๘.๓๐ น. ก็เกิดการยิงต่อสู้กันด้วยปืนเล็กยาวและปืนกลมือทางด้านพระบรมมหาราชวัง วังสราญรมย์ วัดพระเชตุพน ฯ และด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา การต่อสู้ดำเนินไปเป็นเวลาประมาณ ๑๕ นาที เสียงปืนจึงสงบลง เป็นเหตุให้สายไฟฟ้าแรงสูงซึ่งพาดผ่านมาทางท่าช้างวังหลวง เพื่อส่งกระแสไฟฟ้าไปยังกระทรวงมหาด

ไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงการต่างประเทศ และสถานที่
อื่น ๆ ขาดลง ทำให้ไฟฟ้าดับ เจ้าหน้าที่ไม่สามารถซ่อมแซมได้
เพราะทหารเรือห้ามไม่ให้เข้าไปในบริเวณที่สายไฟฟ้าแรงสูงขาด

เหตุการณ์ยังต่อสู้กันถึงกล่าว พลเรือตรีหลวงพลสินธวานัติก็
ได้รับแจ้งทางโทรศัพท์จากพลโทหลวงชาตินักรบ รัฐมนตรีว่า
การกระทรวงกลาโหม เมื่อเวลา ๑๙.๓๐ น. ว่า ทหารกองพัน
ทหารราบที่ ๑ รักษาพระองค์ ถูกยิงจากวัดพระเชตุพน ฯ เข้าใจ
ว่า ทหารเรือเป็นคณิง จึงขอให้พลเรือตรีหลวงพลสินธวานัติก็
ไปอยู่กับทหารเรือ พลโทหลวงชาตินักรบจะไปอยู่กับทหารบก
เมื่อพลเรือตรีหลวงพลสินธวานัติก็ เดินทางไปที่กองบัญชาการ
กองทัพเรือ ก็ได้แจ้งว่า ทหารกองเรือรบ ยศพันจ่าทหารเรือ ๑
นาย และยศพลทหาร ๑ นาย ถูกยิงตาย ขณะที่กำลังเดินทางจาก
ท่าโรงไม้ เพื่อเข้าสู่ที่ตั้งในกองเรือรบ ตามคำสั่งของกระทรวง
กลาโหม ที่สั่งให้ทหารเข้าสู่ที่ตั้งปกติภายในเวลา ๑๙.๐๐ น. ผู้
ยิงได้ยิงลงมาจากกำแพงพระบรมมหาราชวัง ทหารเรือเข้าใจว่า
ทหารบกเป็นคณิง การตายของทหารเรือคราวนี้ ทำให้ทหารเรือ
ที่อยู่ในท้องพระโรงพระราชวังเดิม กองบัญชาการทหารเรือ
โกรธแค้นมาก โดยกล่าวหาว่า ทหารบกเล่นไม่ซื่อ ได้รับคำสั่ง
ให้กลับกรมกองแล้ว แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่ง

ต่อมาเวลาประมาณ ๒๒.๔๐ น. เกิดการยิงต่อสู้กันอีกครั้งระหว่างผู้ที่ยืนบนกำแพงพระบรมมหาราชวัง กับทหารเรือกองเรือรบ การยิงต่อสู้กันได้ยุติลงเมื่อเวลา ๒๓.๐๐ น. ทหารกองเรือรบเข้าใจว่า ทหารบกบนกำแพงพระบรมมหาราชวังยิงก่อนก็เลยยิงตอบโต้ไป ทำให้ผู้บัญชาการทหารเรือออกคำสั่ง ให้ทหารหน่วยต่าง ๆ เตรียมพร้อมที่จะทำการต่อสู้กับฝ่ายทหารบกอีกครั้งหนึ่ง

พลเรือตรีหลวงพลสินธรวาณิชก์เกรงว่า ถ้าเกิดการต่อสู้กันอีกจะระงับไม่อยู่ จึงพยายามที่จะให้ทหารบกกับทหารเรืออยู่ให้ห่างกันมากที่สุด โดยขอให้ทหารบกถอนกำลังออกจากพระบรมมหาราชวัง โรงไฟฟ้าวัดเลียบ และที่ทำการโทรศัพท์กลางวัดเลียบ แล้วมอบให้ตำรวจเข้ารักษาการณ์แทน เพราะทราบดีที่กำลังของทั้งสองฝ่ายคงประจันหน้ากันอยู่ ความเข้าใจผิดก็อาจจะเกิดขึ้นได้

เวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. ของวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ พลเรือตรีหลวงพลสินธรวาณิชก์ ได้รับแจ้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมว่า นายกรัฐมนตรีจะสั่งการให้ทหารทุกหน่วยกลับเข้าสู่ที่ตั้งปกติก่อนเวลา ๑๘.๐๐ น. เวลาต่อมา ก็มีประกาศชมเชยของรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ ๒๘

กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ เนื้อความว่า กองทัพบกใช้กำลังทหารบกในการบังคับบัญชาของพลตรีสุษที ฐานะรัชต์ เข้าทำความสงบ ตลอดจนรักษาการณ์ตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในประกาศได้กล่าวชมเชยฝ่ายต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือจนเหตุการณ์ยุติลงโดยเร็ว

ความพยายามที่จะระงับเหตุการณ์ต่อสู้กันระหว่างทหารบกกับทหารเรือ ประสบผลสำเร็จ เมื่อมีการประชุมระหว่างผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ และอธิบดีกรมตำรวจ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นประธาน เริ่มประชุมเมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น. ของวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ที่ประชุมได้ปรึกษาหารือถึงแนวทางปฏิบัติการถอนทหาร และตกลงกันว่า ฝ่ายตำรวจจะเข้าทำการกวาดล้างในพระบรมมหาราชวังทั้งชั้นนอกและชั้นในให้เสร็จก่อนเวลา ๑๘.๐๐ น. ภายหลังการประชุม ผู้บัญชาการทหารเรือสั่งการให้กองสัญญาณทหารเรือมอบรถถังและอาวุธที่ยึดได้จากทหารบก คืนให้แก่ทหารบก โดยเร็ว โดยได้ทำพิธีส่งมอบอาวุธคืนให้ที่ถนนเพชรบุรี ส่วนหน่วยทหารที่ส่งออกไปรักษาการณ์นอกกรมกอง และที่มาจากต่างจังหวัด ให้ถอนกำลังกลับกรมกองต่อไป ดำเนินการรักษาการณ์ตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ ให้เป็นหน้าที่ของตำรวจ

แต่พฤติกรรมของทหารเรือในเหตุการณ์ดังกล่าว แสดงเป็นนัยว่าทหารเรือบางส่วนได้ให้การสนับสนุนการก่อกบฏ โดยเฉพาะกองพลนาวิกโยธิน ซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของพลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ คังพลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ได้กล่าวถึงเหตุในการเข้าร่วมก่อการกบฏครั้งนั้นว่า

“... มีความคิดเห็นพ้องด้วย ทั้งสนับสนุนเต็มกำลัง หวังจะให้ทหารพรคนาวิกโยธินเจริญก้าวหน้าไปตามแผน โชคไม่อำนวยให้เป็นไปโดยสมหวัง...”^{๒๕}

แต่บทบาทของทหารเรือที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์กบฏ ก็ไม่ได้แสดงตัวให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ให้ความสนับสนุนอย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้ว่า กองพันนาวิกโยธิน ๔ และ ๕ สวอนันต์ ซึ่งอยู่ใกล้กับพระบรมมหาราชวัง อันเป็นที่ตั้งกองบัญชาการของฝ่ายกบฏ ก็มีได้แสดงท่าทีและปฏิบัติการ ที่มีลักษณะหนุนช่วยหรือให้ความคุ้มกันแต่อย่างใด การที่ทหารเรือไม่แสดงออกถึงการสนับสนุนอย่างเต็มที่ในทุกส่วนนี้เอง น่าจะเป็นผลต่อการตัดสินใจอมรับความพ่ายแพ้ของนายปรีดี พนมยงค์

๒๕. พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ, “นาวาตรีมนัส จารุภา กับข้าพเจ้า,” *อนุสรณ์งานศพมนัส จารุภา* (๒๔๖๐-๒๕๑๖) (กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๑๑๒

ส่วนการต่อสู้ที่รุนแรงระหว่างทหารบกและทหารเรือ เกิดขึ้นจากการปลุกเร้าของวิทยุของกองบัญชาการทหารเรือ ที่มุ่งเน้นอยู่ตรงความไม่พอใจ จากการที่ทหารเรือถูกทหารบกยิง มิใช่อยู่ที่การต่อสู้เพื่อยึดอำนาจการปกครองแต่อย่างใด ดังปรากฏในรายงานผลการสอบสวน กรณีที่ทหารบกกับทหารเรือยิงกันที่สะพานเฉลิมโลกโดยระบุว่า นาวาเอกชลี สินธุโสภณ ผู้บังคับการกองบัญชาการทหารเรือ ได้เขียนข้อความประกาศทางสถานีวิทยุของกองบัญชาการทหารเรือด้วยข้อความซ้ำ ๆ อยู่หลายครั้งว่า

“ทหารบกได้กระทำแก่ทหารเรืออย่างโหดร้ายทารุณและไร้ศีลธรรม ทหารเรือสุดที่จะทนทาน จึงขอให้ทหารเรือกระทำการตอบแทน และให้เรือรบทุกลำเข้ามาในพระนคร เพื่อทำการต่อสู้กับทหารบก เพื่อเกียรติและศักดิ์ศรีของทหารเรือ”^{๓๐}

การปลุกเร้าดังกล่าวสามารถระดมกำลังแทบทุกส่วนของกองทัพเรือ แม้แต่เรือรบที่กำลังฝึกทางทะเลก็ยังเดินทางเข้ามาตามคำประกาศนั้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นมูลฐานของความขัดแย้งดั้งเดิมอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด

๓๐. พลโทหลวงเสนานรงค์และคณะ, “การพิจารณาสอบสวนความเข้าใจผิดระหว่างทหารบกกับทหารเรือ”, *นาวิกศาสตร์* เล่ม ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๐๘), หน้า ๑๔๐-๑๕๕

การรับรู้เหตุการณ์ของชาวต่างชาติก็เป็นข้อยืนยันความจริงที่ว่า การใช้กำลังทหารของกองทัพเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความขัดแย้งระหว่างเหล่าทัพ ซึ่งดูไร้สาระในทัศนะของชาวต่างชาติ ดังปรากฏว่า ในวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ได้ยื่นคำประท้วงมายังรัฐบาลไทย และเตือนให้ทราบหน้าที่ของแม่ทัพแต่ละเหล่าทัพ เตือนนายทหารชั้นผู้ใหญ่ให้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตน ถ้าแต่ละฝ่ายไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนแล้ว จะทำให้สถานการณ์ของประเทศไทยไม่มั่นคง ไม่เป็นที่ปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของคนอังกฤษและคนต่างด้าวอื่น ๆ ซึ่งอังกฤษมีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องค่าเสียหายใด ๆ จากรัฐบาลไทยได้อย่างเต็มที่

ขณะที่เอกอัครราชทูตอังกฤษยื่นหนังสือประท้วงรัฐบาลไทยอยู่นั้น ก็มีเรือลาดตระเวนอังกฤษ ๒ ลำ มาลอยลำสังเกตการณ์อยู่บริเวณเกาะสีชังด้วย

การที่เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ประท้วงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อาจเนื่องมาจากบริเวณสู้รบระหว่างทหารบกกับทหารเรือ อยู่ใกล้กับสถานทูตอังกฤษ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของคนอังกฤษได้ รัฐบาลอังกฤษหวังที่จะเห็นความมีเสถียรภาพของรัฐบาลไทย เนื่องจาก

รัฐบาลไทยยังมีภาระผูกพันในความตกลงสมบูรณแบบกับรัฐบาลอังกฤษอยู่ เหตุการณ์ไม่สงบที่เกิดขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของอังกฤษก็เป็นได้

เมื่อพิจารณาการยอมรับการเจรจาหยุดยิงของผู้บัญชาการทหารเรือแล้ว จะพบว่าผู้บัญชาการทหารเรือมิเห็นเป็นการยอมแพ้วร่วมกับฝ่ายกบฏ ตรงกันข้ามกับความคิดของพลเรือตรีทหารข้าหิรัญ ที่คิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการกบฏ ทั้งไม่เห็นด้วยกับการยอมเจรจาของผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งเท่ากับการยอมแพ้นั่นเอง

ความเสียหายที่เกิดจากการกบฏ

เนื่องจากเหตุการณ์กบฏครั้งนี้ดำเนินไปอย่างรุนแรง จึงทำให้عهะสถานและประชาชน ที่อาศัยอยู่ในย่านการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจ ต้องประสบความเสียหาย บาดเจ็บและเสียชีวิต คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาผู้ประสบภัย โดยมีปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานกรรมการ ส่วนกรรมการประกอบด้วย ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกระทรวงสาธารณสุข และอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ เป็นกรรมการและเลขานุการ ทำหน้าที่พิจารณาค่าทำขวัญและ

การรักษาพยาบาลผู้บาดเจ็บ เสียชีวิต ตลอดจนพิจารณาชดใช้ค่าเสียหายแก่ทรัพย์สินและเคหะสถานของประชาชน อันเกิดจากปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่

คณะกรรมการดังกล่าว ได้ออกประกาศให้ผู้ประสพภัยเกี่ยวกับการกบฏ ไปแจ้งความเสียหายแก่เจ้าหน้าที่อำเภอท้องที่ เพื่อพิจารณาชดใช้ค่าเสียหาย ค่าทำขวัญ ตลอดจนค่ารักษาพยาบาล

ผลจากการปะทะกันระหว่างทหารบกกับทหารเรือที่ราชประสงค์ นอกจากจะทำให้ทรัพย์สินสมบัติของชาติและประชาชนได้รับความเสียหายแล้ว ยังทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บ ดังนี้คือ ประชาชนในเขตพญาไท เสียชีวิต ๓ คน บาดเจ็บ ๑๑ คน ส่วนทหารบกและตำรวจที่ปะทะกับทหารเรือบริเวณราชประสงค์เสียชีวิต ๗ คน เป็นพลทหารบก ๔ คน นายทหารเรือ ๑ คน พันจ่าทหารเรือ ๑ คน และพลทหารเรือ ๑ คน ส่วนที่ได้รับบาดเจ็บเป็นทหารบก ๑๔ คน ทหารเรือ ๘ คน และตำรวจ ๑ คน

การชดใช้ค่าเสียหายนั้น คณะกรรมการพิจารณาผู้ประสพภัยเนื่องจากการจลาจล พิจารณามอบค่าทำขวัญและค่าเสียหายแก่ผู้ประสพภัย โดยจ่ายให้ประชาชนที่ได้รับบาดเจ็บ ๑๔,๖๕๐ บาท

การดำเนินการกบฏวังหลวง ๑๑๓

เฉลี่ยแล้วได้คนละ ๑,๓๓๑.๘๑ บาท จ่ายเป็นค่าทดแทนแก่ประชาชนผู้เสียชีวิต ๒๕,๔๕๐ บาท เฉลี่ยได้คนละ ๘,๔๘๓.๓๓ บาท และจ่ายให้กองทัพบก ๑ ล้านบาท กองทัพเรือ ๑ ล้านบาท นอกจากนี้ยังจ่ายเป็นค่าสี่บจบ ค่าสินบน ค่าน้ำมันรถ ค่าพาหนะติดตามจับพวกก่อการจลาจลให้แก่กรมตำรวจอีก ๑ ล้านบาท

บทที่ ๔

ผลกระทบทางการเมืองภายหลังเหตุการณ์กบฏ

หลังจากเหตุการณ์กบฏจบสิ้นลงด้วยความพ่ายแพ้แล้ว การกวาดล้างและจับกุมฐานสนับสนุนฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ก็ดำเนินไปอย่างเฉียบขาดและรุนแรง ภายใต้การบังคับบัญชาของพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจ ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงของรัฐบาลนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ จึงก่อให้เกิดผลกระทบทางการเมือง ๓ ประการ คือ

๑. ผลกระทบต่อนักการเมืองฝ่ายพลเรือน

การวางแผนกวาดล้างและจับกุมนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้าม (กรมตำรวจได้ตั้งกองบัญชาการปราบปรามขึ้นที่วังปารุสกวัน) ภายใต้การอำนวยการของพลตำรวจตรี เผ่า ศรียานนท์ มีเป้าหมายหลักอยู่ที่นักการเมืองฝ่ายพลเรือนกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์

การกวาดล้างเริ่มขึ้นในตอนเช้าของวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนหนึ่งภายใต้การนำของ ร.ต.อ. อรรถพร พุกประยูร ได้ตรงไปยังบ้านพักของ พ.ต.อ.

บรรจงศักดิ์ชีพเป็นสุข อดีตนายทหารเรือ^๑ ซึ่งฝ่ายกบฏประกาศแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยิงตายบนบ้าน เจ้าหน้าที่ตำรวจกล่าวหาว่า ได้ทำการต่อสู้และขัดขืนการจับกุม แต่ลักษณะของศพที่นอนตายอยู่หน้าตู้กระจกแต่งตัวนั้น มือข้างหนึ่งยังคงกำมีดโกนแน่นอยู่ โดยที่ศพก็ไม่ผ่านการชันสูตรพลิกศพ จากแพทย์ของโรงพยาบาลแต่อย่างใด

เห็ยรายถัดมา เป็นอดีตรัฐมนตรีในรัฐบาลของพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้แก่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อตุล จำลอง ดาวเรือง และนายทองเปลว ชลภูมิ^๒ ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจนำไปยิงทิ้งอย่างทารุณ ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ ๑๔-๑๕ ถนนพหลโยธิน บางเขน การตายของอดีตรัฐมนตรีนี้ พ.ต.อ. หลวงพิชิตธุระการ หัวหน้ากองปราบปราม ได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ เมื่อเวลา ๑๑.๐๐ น. ของวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ ว่ามีการย้ายผู้ต้องหาทั้งสี่ไปบางเขน

๑. โอนสังกัดมารับราชการกรมตำรวจและถูกสั่งพักราชการเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

๒. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อตุล นายจำลอง ดาวเรือง ถูกจับเมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๒ เวลา ๑๒.๐๐ น. ที่กองกำกับการตำรวจสันติบาล ขณะที่กำลังจะไปขอประกันตัว

เป็นคำสั่งของ พ.ต.อ. หลวงสัมฤทธิ์สุขุมวาท ผู้ช่วยผู้อำนวยการสอบสวน ในเวลา ๐๑.๐๐ น. ของวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าสถานีตำรวจบางเขนมีความปลอดภัยกว่า โดยมีรถจี๊ปของ พ.ต.อ. หลวงพิชิตธุระการ นำหน้า ตามด้วยรถสะเทิ้นแวก้อนบรรทุกผู้ต้องหา และตามด้วยรถชนิดเดียวกันอีก ๑ คัน บรรทุกตำรวจจำนวน ๑๕ นาย มีนายตำรวจชั้นหัวหน้าคือ พ.ต.ต. ถิ่นทม จิตรวิมล ร.ต.อ. ผาด ตุงคะสมิต ร.ต.อ. พุ่ม บุรณสมภพ ร.ต.ท. บุญสม ประไพ เมื่อรถวิ่งมาเกือบถึงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีชายฉกรรจ์แต่งตัวสีกาก็สวมหมวกแบบมลายูระดมยิงมาที่รถ จากนั้น ก็เกิดการยิงต่อสู้กัน ผลก็คืออดีตรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้ต้องหา ถูกยิงตาย โดยกระสุนเข้าทางคานหน้าคนทั้งสี่ ส่วนรถถูกยิงคานข้าง จากนั้น คนในเครื่องแบบสีกาก็ได้หายไปในความมืด

ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์*ประชาธิปไตย* ได้ถามว่า เหตุใดกระบอกตาของนายทองอินทร์ ฐิริพัฒน์ กับนายทองเปลว ชลภูมิ จึงเชี่ยวชาญขณะตาย พ.ต.อ. หลวงพิชิตธุระการ ตอบว่า คงเกิดจากการกระทบกระแทกของรถบรรทุกศพส่งโรงพยาบาล

เจ้าหน้าที่ตำรวจพยาบาลที่จะจับกุมผู้ต้องหาเพิ่มขึ้น โดยได้

ออกหมายจับลงวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ และได้ปิดประกาศจับทั่วราชอาณาจักรรวม ๑๘ คน ได้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ส.ต.ท. สิงห์โต ไทรย้อย ร.ต.อ. เชื้อสุวรรณศร ร.ต.อ. สมศักดิ์ พัวเวช พลตรีสมบุรณ์ ศรานูชิต นายทวี ตะเวทิกุล นายประสิทธิ์ ลุสิตานนท์ นายพูล พุกกระวีรัตน์ นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร หลวงอรรถการประสิทธิ์ นายไสว สุทธิพิทักษ์ ร้อยตรีนาม วุฒตาทภัย นายเนือง สุขพูล ร้อยตรีอำนาจ สุวรรณกิจบริหาร นายอ้นคับ รองเคช นายจำรัส สืบพิทักษ์ และพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ

๑ ใน ๑๘ คนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ออกหมายจับคือ นายทวี ตะเวทิกุล ซึ่งเป็นคนใกล้ชิดกับนายปรีดี พนมยงค์ หลบหนีการตามล่าของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้เพียง ๓๒ วัน ก็ไปจมน้ำที่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อเวลา ๐๒.๑๕ น. ของวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ในขณะที่จะหลบหนีออกนอกประเทศโดยทางเรือ ได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ปืนคาร์บอนยิงเข้าที่ยอดอกจำนวน ๑๐ นัด ตายคาที่ ส่วนอีก ๔ คน ที่หลบหนีไปด้วยกันคือ นายประสิทธิ์ ลุสิตานนท์ นายพร้อม ลุสิตานนท์ นายวิรัช ลุสิตานนท์ และนายสมพงษ์ ชัยเจริญ ได้ยอมมอบตัว

แต่โดยดี^๔

ถึงแม้ว่าทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ออกหมายจับไปที่พระราชอาณาจักรแล้วก็ตาม แต่การติดตามจับกุมนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ต้องหาคนสำคัญนั้น กองบัญชาการสอบสวนกลางได้ออกประกาศสืบจับที่ ๑๔/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ เรื่อง ประกาศสืบจับนายปรีดี พนมยงค์ ต้องหาว่าสมทบกับพวกก่อการร้าย ก่อการจลาจลและก่อกบฏในพระราชอาณาจักรความตอนหนึ่งว่า

“บัดนี้ ได้รับบันทึกผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๔๙๒ ส่งคำหิ่นรูปพรรณกับรูปถ่าย พร้อมด้วยหมายจับนายปรีดี พนมยงค์ . . . เมื่อจับตัวได้แล้วส่งไปยังกองบัญชาการตำรวจสันติบาล เพื่อจัดการตามกฎหมายต่อไป ภายในกำหนดอายุความ ๒๐ ปี . . .”^๕

๔. ศาลอาญา, คำให้การของนายประสิทธิ์ ลูติตานนท์ จำเลยที่ ๓, วันที่ ๑๕

๕๔๒

๕๘๐

มกราคม ๒๔๙๔ คดีหมายเลขคำที่ ๑๑๓๑/๒๔๙๒ ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ กับพลตรีสมบูรณ สรวานุชิต กับพวก จำเลย ฐานความผิดขบถภายในราชอาณาจักร

๑๔๔๕

๕. ประกาศสืบจับ (ฉบับพิเศษ), ที่ ๑๔/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๙๒ ลงนามโดย พ.ต.อ. หลวงพิสิฐวิทยากร ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง

ช่วงเวลาเพียงเดือนเดียว ก็จากมีนาคมถึงเมษายน นักการเมืองคนสำคัญฝ่ายพลเรือน อันมีนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อตุล นายจำลอง ดาวเรือง นายทองเปลว ชลภูมิ และนายทวี ตะเวทิกุล ถูกยิงตายอย่างทารุณ ผู้รอดตายและถูกจับกุม^๖ ได้ถูกไต่สวนพฤติการณ์ที่วังปารุสกวัน การสอบสวนผู้ต้องหาคนสำคัญ พนักงานสอบสวนได้นำเครื่องบันทึกเสียงมาใช้ในการสอบสวนเป็นครั้งแรก โดยได้ทำการบันทึกเสียงคำสารภาพของนายประสิทธิ์ ลุติตานนท์ ณ วังปารุสกวัน ในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ และนำมาออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ ในวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ทำให้ประชาชนทราบรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์กบฏวังหลวงแจ่มชัดขึ้น

วันต่อมา กรมตำรวจได้ยึดใบอนุญาตของบริษัทเคเถา เพราะให้การสนับสนุนในค่านอาวุธปืนแก่อัตตสมาชิกเสรีไทยในการก่อกบฏ นอกจากนี้ ยังได้เรียกเก็บอาวุธปืนที่สมัยจากเอกชนที่มี

๖. ตั้งแต่วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นต้นมา เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมผู้ต้องหาได้จำนวน ๑๒ คน ได้แก่ นายละออ เชื้ออภัย นายธรรมศักดิ์ ชลภูมิ นายไกร สติฐิต นายแหลม ปานิชเสถียร นายกระมล ชลศึกษ์ ร.ต.อ. ชมภู อรรถจินดา นายประจุม กล้าหาญ นายมานิตย์ จุฑะเดมย์ ร.ต.ท. สมาน สาขาร นายประสิทธิ์ ลุติตานนท์ นายพร้อม ลุติตานนท์ และนายสมพงษ์ ชัยเจริญ

๑๒๐ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

อยู่ในความครอบครองเป็นการชั่วคราว โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕๗ แห่งพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. ๒๔๙๐

เพื่อให้การจับกุมเป็นไปอย่างได้ผล กรมตำรวจจึงได้ออกอากาศ เมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ให้สินบนนำจับผู้ต้องหาสำคัญจำนวน ๑๐ คน คือนายปรีดี พนมยงค์ ๕๐,๐๐๐ บาท พลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ๓๐,๐๐๐ บาท นายอรรถกิติ พนมยงค์ ๒๐,๐๐๐ บาท นายทองเย็น หลีละเมียร ๒๐,๐๐๐ บาท พลตรีสมบุรณ์ ศรานูชิต ๑๐,๐๐๐ บาท พลตรีเนตร เขมะโยธิน ๑๐,๐๐๐ บาท เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ๑๐,๐๐๐ บาท นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร ๑๐,๐๐๐ บาท ร.ต.อ. เชื้อ สุวรรณศร ๕,๐๐๐ บาท พ.ต. พโยม จุฬานนท์ ๕,๐๐๐ บาท

หลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมผู้ต้องหาคนสำคัญได้จำนวน ๑๒ คนแล้ว อีกไม่ถึง ๑ เดือนต่อมา เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจับกุมเพิ่มเติมได้อีก คือ ร.อ. ล้วน ศรีสุขนันท์ ถูกจับกุมเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ นายเยื่อน พานิชวิทย์ ถูกจับกุมเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร ถูกจับเมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๔๙๒ และพลตรีสมบุรณ์ ศรานูชิต ถูกจับกุมเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ เมื่อรวมกับผู้ต้อง

หาที่ถูกจับกุมชุดแรกก็เป็นจำนวน ๑๖ คน

จะเห็นได้ว่า การล่าตัวบุคคลที่พัวพันกบฏ มุ่งเฉพาะนักการเมืองฝ่ายพลเรือนกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ และเมื่อจับกุมผู้ต้องหาสงสัยได้แล้ว พนักงานสอบสวนก็จะใช้วิธีการข่มขู่ผู้ต้องหาให้รับสารภาพ ดังกรณีของพลตรีสมบุรณ์ ศรีวานิชิต ซึ่งถูกนำตัวไปสอบสวนปากคำที่วังปารุสกวัน ได้ให้การในชั้นศาลว่า ถูกข่มขู่จาก พ.ต.ต. ประชา บุรณธนิศ พนักงานสอบสวนว่า

“หลวงศรีวานิชิต อ้ายนายพลอกตัญญู เรื่อง ๑ ตุลาคม ต้องรับให้หมด เรื่อง ๒๖ กุมภาพันธ์ ต้องรับให้หมด เรามันเสนาริการใหญ่วางแผนการนี้ มีแผนการอะไรก็ ๆ ให้บอกมา จะทำให้ตัวตายเสีย อย่าอยู่ให้หนักแผ่นดิน”^๑

พลตรีสมบุรณ์ยังได้ให้การต่อไปว่า พ.ต.อ. ประชา บุรณธนิศ ได้บังคับขู่เข็ญให้ฆ่าตัวตายด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา เช่น ยิงตัว

๑. ศาลอาญา, คำให้การของพลตรีสมบุรณ์ ศรีวานิชิต จำเลยที่ ๑, วันที่ ๑๒

๕๔๒

๕๘๑

กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๓, คดีหมายเลขคำที่ ๑๑๓๑/๒๔๘๒ ระหว่างพนักงานอัยการ

๑๔๔๕

กรมอัยการ โจทก์ กับพลตรีสมบุรณ์ ศรีวานิชิต กับพวก จำเลย ฐานความผิดขบถภายในราชอาณาจักร

ตายและกินยาตาย จากความกดดันที่ได้รับในขณะนั้น พลตรี สมบูรณ์ ศรีานุชิต จึงตัดสินใจที่จะกินยาตาย พลตรีสมบูรณ์ ศรีานุชิต ยังให้การเพิ่มเติมว่า พ.ต.ต. ประชา บุรณธนิต ได้ผสมยาพิษลงไปในกาแฟ พร้อมทั้งได้บังคับให้พลตรีสมบูรณ์ ศรีานุชิต เขียนจดหมายลาบุตรและภรรยาด้วย แต่ยังไม่ทันที่พลตรีสมบูรณ์ ศรีานุชิต จะกินยาพิษที่ผสมอยู่ในถ้วยกาแฟ ก็ปรากฏว่าได้รับการขัดขวางจาก พ.ต.ต. ศิริ กชหิรัญ สารวัตรประจำสถานีบางรัก ซึ่งได้แย้ง พ.ต.ต. ประชา บุรณธนิต ว่า

“ผมเข้าใจว่าที่จะทำนั้น ไม่ใช่ความประสงค์ของผู้ใหญ่ เป็นเรื่องของคุณทำไปเอง... ผมจะยอมให้คุณทำอย่างนั้นไม่ได้ คุณจะต้องข้ามศพผมไปก่อน คุณหลวงไม่ต้องทำอะไรทั้งนั้น คุณไม่รู้หรือคุณหลวงศรีานุชิต ก็เป็นคนของจอมพล เรื่องการเมืองเขาไม่เข้าใจกัน ก็อะอะกันไปพักหนึ่ง เขาเข้าใจกันขึ้นมาแล้วคุณจะเอาคนที่ไหนไปใช้เขา...”^๘

หลังจากที่พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนผู้ต้องหาครบทั้ง ๑๖ คนแล้ว จึงส่งตัวให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องศาล อันประกอบด้วยพลตรีสมบูรณ์ ศรีานุชิต จำเลยที่ ๑ นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร จำเลยที่ ๒ นายประสิทธิ์ ลulitanนท์ จำเลยที่ ๓

๘. เรื่องเดียวกัน.

ผลกระทบทางด้านการเมืองภายหลังเหตุการณ์กบฏ ๑๒๓

นายเยื้อน พานิชวิทย์ จำเลยที่ ๔ นายพร้อม ลุติตานนท์ จำเลย
ที่ ๕ นายสมพงษ์ ชัยเจริญ จำเลยที่ ๖ นายละออ เชื้ออภัย
จำเลยที่ ๗ นายมานิตย์ จุกะเทมีย์ จำเลยที่ ๘ นายธรรมศักดิ์
ชลภูมิ จำเลยที่ ๙ นายกระมล ชลศึกษ์ จำเลยที่ ๑๐ ร.ศ.ท.
สมาน สาขากร จำเลยที่ ๑๑ ร้อยเอกถ้วน ศรีสุขนันท์ จำเลย
ที่ ๑๒ นายประชุม กล้าหาญ จำเลยที่ ๑๓ นายไกร สติจิต
จำเลยที่ ๑๔ นายแหลม ปานษ์เสถียร จำเลยที่ ๑๕ และร้อย
ตำรวจเอกชมภู อรรถจินดา จำเลยที่ ๑๖

พนักงานอัยการฝ่ายโจทก์ได้กล่าวหาว่า จำเลยทั้ง ๑๖ คน
สมคบกับพรรคพวกจำนวนมาก กระทำความผิดฐานขบถภายใน
ราชอาณาจักร อันเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.
๑๒๗ มาตรา ๖๓, ๑๐๑, ๑๐๒ ความผิดของจำเลย พนักงาน
สอบสวนได้ทำการสอบสวนแล้ว พลตรีสมบุรณ์ ศรานุชิต จำเลย
ที่ ๑ นายปราโมทย์ หรือบุญล้อม ฟิงสุนทร จำเลยที่ ๒ นาย
ประสิทธิ์ ลุติตานนท์ จำเลยที่ ๓ นายเยื้อน พานิชวิทย์ จำเลย
ที่ ๔ นายพร้อม ลุติตานนท์ จำเลยที่ ๕ นายสมพงษ์ ชัยเจริญ
จำเลยที่ ๖ ให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน

ศาลอาญาได้มีคำสั่งประทับฟ้องพลตรีสมบุรณ์ ศรานุชิตกับ
พวก รวม ๑๖ คน ในคดีหมายเลขคำที่ ๙๔๒/๒๔๙๒ ฐาน

ความผิดชอบภายในราชอาณาจักร และจำเลยทั้งหมดต้องขังระหว่าง
การพิจารณาของศาลในเรือนจำจังหวัดพระนคร

ศาลได้อ่านคำบรรยายฟ้องให้จำเลยฟัง และนัดวันพิจารณาคดี โดยเริ่มพิจารณาตั้งแต่วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นต้นไป วันแรกที่เริ่มพิจารณาคดี ศาลได้รับฟ้องเพิ่มเติมคดีหมายเลขดำที่ ๙๙๑/๒๔๙๒ ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ กับนายบุญชิต เกตุรายนาก จำเลย และศาลขอให้พิจารณาเป็นคดีเดียวกัน ส่วนคำให้การของจำเลยในวันแรกที่เริ่มพิจารณาคดีนี้ ทุกคนให้การปฏิเสธตลอดข้อหา

การพิจารณาคดีครั้งต่อมาในวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ศาลได้รับฟ้องเพิ่มเติม คดีหมายเลขดำที่ ๑๑๓๑/๒๔๙๒ ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ กับ นายบุญชิต เกตุรายนาก จำเลย ฐานความผิดเกี่ยวกับพระราชบัญญัติเกี่ยวกับอาวุธปืน ซึ่ง

๙๔๒

ศาลได้ขอให้ยกมาพิจารณารวมกับคดีหมายเลขดำที่ ๙๙๑/๒๔๙๒ โดยรวมเป็นคดีเดียวกัน

วันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ ศาลได้รับฟ้องเพิ่มเติมคดีหมายเลขดำที่ ๑๔๔๕/๒๔๙๒ ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ กับ จ.อ.ท. ศิริ คุ้มทวี จำเลยที่ ๑ นายชวลิต

ผลกระทบทางด้านการเมืองภายหลังเหตุการณ์กบฏ ๑๒๕

เหรียญมงคล จำเลยที่ ๒ และนายโกสิต พันธุ์โกศล จำเลยที่ ๓ ในวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ และคดีหมายเลขคำที่ ๑๗๑๐/๒๔๙๒ ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ กับ ร.อ. เจริญ รุยาพร จำเลยที่ ๑ นายสุรีย ทองวานิช จำเลยที่ ๒ และนายโอพาริก พยัคฆากรณ์ จำเลยที่ ๓

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจยังได้จับกุม น.ร.ต. อาทิตย์ ทัพพะจายะ เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๓ พนักงานสอบสวนได้ส่งให้อัยการยื่นฟ้องศาลเพิ่มเติมในคดีคำที่ ๔๒๕/๒๔๙๓ ระหว่างพนักงานอัยการ กรมอัยการ โจทก์ กับ น.ร.ต. อาทิตย์ ทัพพะจายะ จำเลย ฐานความผิดขบถภายในราชอาณาจักร

ศาลอาญาได้พิจารณา โดยสืบพยานโจทก์และพยานจำเลย ตามกระบวนการพิจารณาความอาญา โดยมีพยานบุคคลจำนวน ๑๓๙ ปาก พยานเอกสารจำนวน ๔๙ รายการ และบัญชีของกลาง ซึ่งประกอบด้วยอาวุธปืน กระสุน ลูกกระเบิด ประทัด และรถยนต์ จำนวน ๒๓ รายการ

เมื่อการพิจารณาคดีดำเนินไปเป็นเวลา ๑ ปี จำเลยก็ยื่นคำร้องขอประกันตัว และขอให้ศาลปล่อยตัวชั่วคราว ศาลได้พิจารณาคำร้องของจำเลย โดยตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตาม

๑๒๖ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ และยึดหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญามาตรา ๑๐๘ และพิจารณาพฤติการณ์
เฉพาะตัวของจำเลยโดยถี่ถ้วนแล้ว เห็นว่าหากปล่อยตัวจำเลยชั่วคราว
คงจะไม่หลบหนีในระหว่างการประกันตัว เพราะหลัก
ทรัพย์ที่เป็นประกันและเงินสดที่วางต่อศาลเป็นวงเงินที่สูง อีกทั้ง
บุคคลค้ำประกันของจำเลยแต่ละคน ก็เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือใน
วงสังคม จากจำนวนที่ศาลสั่งฟ้องทั้งหมด ๒๔ คน ไม่ได้รับ
อนุญาตให้ประกันตัวจำนวน ๘ คน และได้รับอนุญาตให้ประกัน
ตัวจำนวน ๑๖ คน คือ นายโอพาริก พยัคฆาภรณ์ ร.ต.ท.
สมาน สาขากร นายพร้อม ลุติทานนท์ นายบุญชิต เกตุรายนา
นายมานิตย์ จุฑะเทมีย์ นายเยื่อน พานิชวิทย์ นายโกลิต
พันธ์โกศล นายประสิทธิ์ ลุติทานนท์ ร.ต.อ. ชมภู อรรถจินดา
นายปราโมทย์ ฟิ่งสุนทร น.ร.ต. อาทิตย์ ทัพพะจายะ พลตรี
สมบุรณ์ ศรานุชิต นายชวลิต เหริยญมมงคล นายไกร สติฐิต
ร.อ. ล้วน ศรีสุขนันท์ ร.อ. เจริญ รุยาพร

ศาลพิจารณาคดีกบฏวังหลวง เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยเริ่มสืบพยานโจทก์ พยานจำเลย และพิจารณา
คดีต่อกันเรื่อยมา จนกระทั่งปี ๒๕๐๐ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูล-
สงคราม ก็ออกกฎหมายว่าด้วยการนิรโทษกรรมในโอกาสครบ

รอบ ๒๕ พุทธศตวรรษ โดยมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งครอบคลุมถึงกรณีความผิดตามกฎหมายลักษณะอาชญาฐานความผิดชบถภายในราชอาณาจักร และให้ถือว่า การกระทำที่เกิดขึ้นก่อนวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๙ นั้น ไม่เป็นความผิดต่อไป ให้ผู้กระทำความผิดพ้นจากการเป็นผู้ทำความผิด ผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษถึงที่สุดแล้ว ก็ให้ถือว่า ผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิด และถ้ากำลังรับโทษอยู่ก็ให้ผู้นั้นพ้นโทษ^๕

จำเลยคดีกบฏวังหลวงทุกคน ตลอดจนผู้ต้องหาซึ่งอยู่ระหว่างการหลบหนีในคดีนี้ทุกคน พันมลทินตั้งแต่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นไป รวมถึงพลเรือตรีสังวร สุวรรณชีพ ผู้ต้องหาที่สำคัญอีกคนหนึ่งที่สามารถหลบหนีไปได้ โดยไปหลบซ่อนตัวอยู่ที่จังหวัดชลบุรี ภายหลังได้มาหลบซ่อนตัวอยู่บ้าน ซอยสุรางค์ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ ฯ เคยถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าตรวจค้น ๒-๓ ครั้ง แต่ก็สามารถหลบรอดได้ทุกครั้ง เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่คิดที่จะจับกุมอย่างจริงจัง ภายหลังได้เข้าต่อสู้คดีโดยการแนะนำของหลวงชำนาญอรุณฤทธิชัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และพ้นมลทินในที่สุด

๕. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๗๔, ตอนที่ ๑๑, ภาค ๑, วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๐๐, หน้า ๒๐๓.

๒. ผลกระทบตมต่อกลุ่มทหารเรือ

ผลการสู้รบระหว่างทหารเรือกับทหารบกที่แนวรบราชประสงค์ ในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ ซึ่งทหารบกถูกตีจนถอยร่นตลอดแนวถนนราชปรารภ มักกะสัน เพชรบุรี จนฝ่ายรัฐบาลของคณะรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ กำลังเตรียมตัวที่จะหลบหนี แต่แล้วก็มีคำสั่งให้ทหารเรือหยุดยิง นายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่คนหนึ่งให้เหตุผลว่า “เกรงว่าจะมีคนตายมากขึ้น” แต่ความจริงนั้นเป็นเพราะผู้บัญชาการทหารเรือยอมรับข้อเสนอของรัฐบาลให้มีการหยุดยิงเพื่อเจรจา ซึ่งหมายความว่ารับข้อเสนอเพื่อยอมแพ้นั่นเอง พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า

“ภาวะการณ์อันไม่พึงปรารถนาตลอดันกาลให้ผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งกำความได้เปรียบอยู่ในมือ ยอมรับคำประนีประนอมด้วยความหลงผิด... พาไปสู่ความล้มเหลว ทหารเรือยอมรับคำประนีประนอมด้วยความเขลา ทำให้เกิดความวิบัติทั้งทหารเรือและพรรคเสรีไทยบางส่วน”^{๑๐}

๑๐. พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ, “นาวาตรีมนัส จารุภากับข้าพเจ้า”, *อนุสรณ์งานศพมนัส จารุภา* (๒๔๖๐-๒๕๑๖), (กรุงเทพฯ ฯ มหานคร จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๓๕

หลังจากที่ทั้งสองฝ่ายหยุดยิงเมื่อเวลา ๑๐.๓๐ น. ของวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ แล้ว ในวันเดียวกัน คณะรัฐมนตรีได้เปิดประชุมด่วนเพื่อปรึกษาหารือถึงสถานการณ์ภายใน และมีคำสั่งพิเศษที่ ๑/๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ เพื่อสอบสวนกรณีที่เกิดการเวรยิงกันที่สะพานเฉลิมโลก โดยมีพลโทหลวงเสนาณรงค์ ปลัดกระทรวงกลาโหม เป็นประธาน และมีกรรมการซึ่งประกอบด้วยพลตรีเกษ เกษประดิกุทธ เสนาธิการทหารบก พลเรือตรีประวิศ ศรีพิพัฒน์ เจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ พลอากาศโทหลวงเชิดวุฒากาศ เสนาธิการทหารอากาศ พลตำรวจตรีหลวงวิทิศกลชัย ผู้บัญชาการตำรวจภูธร และนายเสงี่ยม กาญจนเสถียร รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ โดยมีความมุ่งหมายที่จะปรับความเข้าใจกัน ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะรู้ อยู่แก่ใจว่า ทหารเรือให้การสนับสนุนฝ่ายกบฏก็ตาม แต่ก็ไม่ได้กล่าวหาทหารเรือเป็นกบฏ เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าโดยตรงกับทหารเรือ คณะกรรมการได้สรุปสาเหตุที่ทำให้เกิดการเข้าใจผิด จนถึงขั้นใช้กำลังเข้าปะทะกัน ดังนี้

๑. ความผันผวนทางการเมืองของประเทศไทยและพฤติกรรมของนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม ที่พยายามจะแสดง

ให้เห็นว่า มีทหารของชาติส่วนใดส่วนหนึ่งผูกฝักใฝ่อยู่กับ
ตนด้วย

๒. การยุบส่งเสริมของบรรดาบุคคล ที่พยายามทำให้ทหาร
ของชาติ เกิดมีความระแวงไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน
๓. การส่งกำลังไปรักษาการณ์ จุดที่เกิดเหตุของเรื่องนั้นของ
แต่ละฝ่าย ขาดการติดต่อประสานงานซึ่งกันและกัน
๔. หน่วยรักษาการณ์ของแต่ละฝ่าย ณ จุดที่เกิดเหตุของ
เรื่องนั้นขาดความยิ่งยัก^{๑๑}

เป็นที่น่าสังเกตว่า คณะกรรมการชุดนี้เพียงแต่ทำหน้าที่ไกล่
เกลี่ย มากกว่าจะทำการสอบสวนเพื่อพิจารณาความผิดของทหาร
เรือ ซึ่งให้ความช่วยเหลือฝ่ายกบฏทั้งกำลังคนและอาวุธ ตลอดจน
จนให้ความช่วยเหลือในการหลบหนีของนายปรีดี พนมยงค์ และ
คณะผู้ก่อการกบฏ เหตุที่รัฐบาลของคณะรัฐประหาร พยายามที่
จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากันกับฝ่ายทหารเรือ เป็นเพราะไม่แน
ใจในขีดความสามารถของฝ่ายตน เมื่อเกิดการต่อสู้กับกำลังฝ่าย
ทหารเรือซึ่งอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น จึงเลือก
วิธีประนีประนอมกับทหารเรือมากกว่าจะแสดงความไม่ไว้วางใจ

๑๑. พลเรือเอกหลวงพลสินธวานนท์, "สาเหตุที่ทหารมกกับทหารเรือยังกันที่
สะพานเฉลิมโลก," นววิศาสตร์, เล่มที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๐๘), หน้า ๑๔๓-
๑๔๔.

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งก็ยังคงดำรงอยู่ ทั้งที่พลโทหลวง
เสนาณรงค์ ปลัดกระทรวงกลาโหม ในฐานะประธานกรรมการ
สอบสวนการต่อสู้ระหว่างกองทัพบกและกองทัพเรือได้ชี้แจงว่า

“ผลของการสอบสวนปรากฏว่า มีความพอใจกันดีทั้งสาม
ฝ่าย แต่มีความคิดเห็นขัดแย้งกันบางอย่างที่เปิดเผยไม่ได้”^{๑๒}

ถึงแม้ว่าทหารเรือทั่วไปไม่ต้องรับโทษทัณฑ์ใด ๆ เนื่องจาก
มิได้ถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ แต่ปรากฏว่า พลเรือตรีทหาร ข้าหรือผู้
ผู้บังคับการมณฑลทหารเรือที่ ๒ และรักษาราชการผู้บังคับการ
กรมนาวิกโยธิน สัตหีบ ถูกส่งย้ายไปสำรองราชการกรมเสนาธิ-
การทหารเรือ ตั้งแต่วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นต้นไป
ข่าวการย้าย พลเรือตรีทหาร ข้าหรือผู้ นับว่าเป็นข่าวใหญ่ที่สร้าง
ความหวุ่นไหวแหว่งการทหารเรือเป็นอันมาก เกี่ยวกับกรณี
พลเรือเอกหลวงพลสินธวานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
กลาโหมชี้แจงแก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ว่า เป็นการย้ายภายใน ผู้
ได้รับคำสั่งย้ายไม่จำเป็นต้องมารายงานตัว และชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยว
กับตำแหน่งสำรองราชการว่า ตำแหน่งนี้ไม่มีในราชการ ย้าย
มาเพื่อรอการปลด หรือรอการบรรจุตำแหน่งใหม่เท่านั้น^{๑๓}

๑๒. สุภาพบุรุษ, วันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒.

๑๓. สยามนิกร, วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒.

ภายหลังจากมีคำสั่งย้าย พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ไปสำรวจ
ราชการกรมเสนาธิการทหารเรือแล้ว ทหารมีปฏิกิริยาตอบโต้ต่อ
คำสั่งนี้ โดยการไปชุมนุมเรือรบที่กรมสรรพาวุธ บางนา กรณี
ดังกล่าว พลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน ผู้บัญชาการทหารเรือ ได้
ตอบข้อซักถามของผู้สื่อข่าวถึงสาเหตุของการไปชุมนุมเรือรบที่
บางนาว่า

“เรือที่ไปจอดอยู่บางนานั้น ผมสั่งให้ไปชุมนุมเอง เพราะ
จอดอยู่ในกรุงเทพ ฯ มันลำบากเกี่ยวกับสะพานพระพุทธยอด
ฟ้า ต้องยกขึ้นยกลง เลยไม่อยากจะกวนใจพนักงานเปิดสะพาน
และจะได้เตรียมตัวออกทำการฝึกพวกนักเรียนในปลาย
เดือนนี้ด้วย”^{๑๔}

ต่อมามีข่าวลือว่า พลเรือโทผั่น นาวาวิจิตร ผู้บังคับการกอง
เรือรบ ยื่นใบลาออกจากตำแหน่ง ก่อให้เกิดความสงสัยในวงการ
ต่าง ๆ จนทำให้ พลเรือตรีหลวงพลสินธรวาณิชที่รัฐมนตรีช่วยว่า
การกระทรวงกลาโหม แกลงแก่ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ ในวัน
ศุกร์ที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ความตอนหนึ่งว่า

“รัฐมนตรียังไม่ได้รับใบลาออก ยังไม่ทราบเรื่องนี้เลย ขณะ
นี้ พลเรือโทผั่น นาวาวิจิตร ก็ยังคงประจำทำงานที่กองเรือ

๑๔. สยามนิกร, วันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

รบเป็นปกติ ถ้าหากมีการยื่นใบลาออกจริง ทางกองทัพเรือ ก็คงรายงานมายังกระทรวงกลาโหมแล้ว^{๑๕}”

จะเห็นได้ว่า ทหารบกใช้อิทธิพลในรัฐบาลคณะรัฐประหาร กำจัดอิทธิพลของทหารเรือให้ลดลงอย่างเงียบ ๆ แม้ว่านายกรัฐมนตรีจะแถลงต่อสื่อมวลชนว่า จะไม่มีการกำจัดทหารเรือด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ตาม

ความหวาดระแวงของทหารเรือที่มีต่อทหารบก จึงทำให้มีการคุมเชิงกันทั้งสองฝ่ายอยู่ตลอดเวลา น.ต. มนต์ จารุภา ผู้ซึ่ง นายปรีดี พนมยงค์ ระบุว่า เป็นผู้ที่ได้รับคำสั่งจาก พลเรือโทพัน นาวาวิจิตร ผู้บังคับการกองเรือรบ ให้จัดเรือยนต์นำนายปรีดี พนมยงค์ และ เรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช ไปหลบซ่อนตัวในคืนวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ กล่าวถึงกรณีกบฏวังหลวงว่า

“... ฝ่ายทหารเรือจะได้ร่วมรู้กับฝ่ายพลเรือน ที่เข้ายึดพระบรมมหาราชวังหรือไม่ นายทหารชั้นผู้น้อยไม่สามารถจะล่วงรู้ได้ เมื่อเหตุการณ์สงบลงด้วยการเจรจา... ก็มีการประกาศว่าเป็นการเข้าใจผิด เรื่องจึงเลิกแล้วกันไป คงมีแต่การจับกุมตัวฝ่ายพลเรือนที่ดำเนินการในวังหลวงไปดำเนินคดี และกระทรวงกลาโหมส่งย้าย พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ไปสำรอง

๑๕. สยามนิกร, วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๒

ราชการ... เหตุการณ์ก็ดูจะสงบราบเรียบดี แต่นั่นเป็นเรื่องที่มองดูกันแต่เพียงผิวเผิน เพราะหลังจากนั้นแล้ว ก็มีการคุมเชิงกันในระหว่างผู้ใหญ่ฝ่ายรัฐประหารกับผู้ใหญ่ฝ่ายทหาร เรื่อยยังผลให้กองเรือรบสั่งการเตรียมพร้อมอย่างไม่เป็นทางการอยู่ประมาณ ๓ เดือน”^{๑๖}

นอกจากจะสอบสวนสาเหตุแห่งความเข้าใจผิดของทั้งสองฝ่ายแล้ว กระทรวงกลาโหมยังได้จัดงานเลี้ยง เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนายทหารชั้นผู้ใหญ่ของทั้งสามกองทัพและตำรวจชั้น ที่สนามหญ้าภายในบริเวณกระทรวงกลาโหม เมื่อตอนบ่ายของวันอังคารที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยมีพลโทหลวงชาตินักรบ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นเจ้าภาพ มีนายทหารชั้นผู้ใหญ่ไปร่วมในงานเลี้ยง ประมาณ ๓๐๐ คน ทุกคนล้วนแต่งเครื่องแบบตามเหล่าทัพที่ตนสังกัด แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า พลโทหลวงกาจสงคราม และพลเรือตรีทหาร ข้าหรือผู้ ไม่ได้ไปร่วมในงานเลี้ยงนี้ด้วย

ในงานเลี้ยง ผู้บัญชาการทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ ได้กล่าวสุนทรพจน์ แลกเปลี่ยนความรู้สึกซึ่งกันและกัน

๑๖. น.ต. มนัส จารุกา, “เมื่อข้าพเจ้าจอมพล,” ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖), หน้า ๔๗๑.

หลังจากงานเลี้ยงถึงกล่าว แต่ละกองทัพต่างผลัดกันเป็นเจ้าภาพ จัดเลี้ยงหมุ่เวียนกันไป ตั้งแต่ระดับนายพัน นายร้อย ตลอดจน นายสิบ แม้กระทรวงกลาโหมจะรู้ว่า ไม่ค่อยได้ผลนักในแง่ของ ความสามัคคี แต่ก็ยังดีกว่าที่จะไม่ได้ทำอะไรเสียเลย อย่างน้อยก็ เป็นการเปิดโอกาสให้ทหารแต่ละเหล่าทัพ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นสำคัญ

ส่วนบทบาทของทหารเรือในเหตุการณ์ครั้งนี้ ฝ่ายทหารบก ก็มีได้มองข้ามไปเสียเลยทีเดียว แต่รัฐบาลของคณะรัฐประหารได้ พยายามที่จะ ประนีประนอมและไม่ถือว่าทหารเรือเป็นฝ่ายกบฏ อย่างไรก็ตามก็ตี คำสั่งย้ายพลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ไปดำรงราชการ กรมเสนาธิการทหารเรือ^{๑๗} ตลอดจนการไม่สนับสนุนกิจการของ กองทัพเรือ ทำให้ฝ่ายทหารเรือเห็นว่า เป็นการแสดงความไม่ไว้ วางใจฝ่ายทหารเรืออย่างชัดแจ้ง

การที่คณะรัฐประหารกับทหารเรือไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดภาวะความตึงเครียดยิ่งขึ้น และเป็นสาเหตุทำให้เกิด การต่อสู้กันด้วยกำลังถึงขั้นแตกหักระหว่างสองฝ่าย เมื่อวันที่ ๒๙

๑๗. พลเรือตรีทหาร ข้าหิรัญ ถูกปลดออกจากทุกตำแหน่งเมื่อปลายปี พ.ศ.

๑๓๖ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ในเหตุการณ์กบฏแมนฮัตตัน^{๑๘} แล้วทหารเรือก็ประสบกับความล้มเหลวอีก เนื่องจากผู้ก่อการกบฏเป็นทหารเรือเพียงบางส่วน เมื่อเกิดการสู้รบกันขึ้น นายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ก็ไม่ได้เข้าช่วยเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน กองทัพเรือขาดความพร้อมเพรียง เข้าทำนองที่ พลเรือตรีทหาร ข้าหริฎู ได้กล่าวว่า “คอกประตูคนละต้น มันบานไม่พร้อมกัน” ตรงกันข้ามกับรัฐบาลที่ได้ประสานงานในการปราบปราม ทั้งกรมตำรวจ กองทัพบกและกองทัพอากาศ จึงสามารถปราบปรามฝ่ายกบฏลงอย่างราบคาบ เป็นอันว่า รัฐบาลของคณะรัฐประหาร สามารถเข้าควบคุมกองทัพเรือไว้ในอำนาจได้อย่างเด็ดขาด โดยไม่ต้องหวาดระแวงการคานอำนาจจากกองทัพเรืออีกต่อไป ฝ่ายทหารเรือจึงหมดบทบาทและอำนาจทางการเมือง นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

๓. ผลกระทบที่มตอคณะรัฐประหาร

ภายหลังจากเหตุการณ์กบฏวังหลวง ถึงแม้คณะรัฐประหารจะตระหนักดีว่า ตนเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีอำนาจผูกขาดอยู่ใน

^{๑๘}. โปรดดูรายละเอียดใน สุคา การ์เดอ์, “กบฏแมนฮัตตัน” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท แผนกวิชาปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖

ขณะนั้น แต่ก็ไม่ได้หันมาแก้ไขปัญหาในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของประเทศให้ดีขึ้นอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เนื่องมาจากความแตกแยกกันเองในกลุ่มผู้มีอำนาจในคณะรัฐประหาร ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำฝ่ายทหารบก และกลุ่มพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ผู้นำฝ่ายตำรวจ ทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างก็พยายามที่จะเสริมสร้างกำลังของตนให้เข้มแข็งอยู่เสมอ

ความแตกแยกภายในคณะรัฐประหารดำเนินไปอย่างเงียบๆ ทั้งนี้เพราะคณะรัฐประหารยังจำเป็นต้องร่วมมือกันปราบปรามกลุ่มที่ท้าทายอำนาจของตนอยู่หลายครั้ง แต่ก็ได้อาศัยสถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่น่าไว้วางใจที่เกิดขึ้น ถือเป็นโอกาสเสริมสร้างกำลังของตนให้เข้มแข็ง โดยอ้างว่าเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่คณะรัฐประหาร

กลุ่มตำรวจ ภายใต้การนำของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ได้สะสมกำลังและอาวุธของตน ราวกับว่าจะให้กรมตำรวจเป็นกองทัพขึ้นมาแข่งกับทหาร โดยจัดตั้งกองตำรวจรถถัง กองตำรวจพลร่ม กองตำรวจน้ำ และตำรวจสุนัข อีกทั้งยังจัดให้มีการสวนสนามของกองกำลังฝ่ายตำรวจอยู่เสมอ จากบทบาทดังกล่าว จึงทำให้หนังสือพิมพ์สเตรทไทม์ของสิงคโปร์ ให้สมญานามพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ว่า “บุรุษเหล็กแห่งเอเชีย” ส่วน

๑๓๘ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

ในเมืองไทยก็ได้สมญานามว่า “จอมอัครวิน”

นอกจากนี้พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ยังเสริมสร้างบารมีในกรมตำรวจ เพื่อให้บรรดาตำรวจในการบังคับบัญชาเคารพรักใคร่ อาทิ เมื่อพิจารณาเห็นว่านายตำรวจระดับนายพันคนใดปฏิบัติหน้าที่เป็นที่น่าพอใจ ก็จะทำเนื้องรางวัลให้เป็นพิเศษ และยกย่องให้เป็นนายตำรวจชั้น “อัครวิน”^{๑๕} ในยุคที่ “จอมอัครวิน” เรื่องอำนาจนั้น มี “อัครวินแหวนเพชร” ที่มีชื่อเสียงหลายคน ได้แก่ พันตำรวจเอกพุ่ม บรูณสมภพ พันตำรวจเอกพันธ์ศักดิ์ วิเศษภักดิ์ พันตำรวจเอกวิจิต รัตนภาณุ และพันตำรวจเอก อรรถพร บุคประยูร

ส่วนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นั้น เริ่มมีชื่อเสียงขึ้นมาครั้งแรกจากการเข้าร่วมกระทำการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ในขณะที่มียศทางทหารแค่พันเอก และมีบทบาทมากขึ้นเมื่อคราวปราบปรามกบฏวังหลวงและกบฏแมนฮัตตัน การก้าวขึ้นสู่อำนาจอย่างรวดเร็วของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เนื่องมาจากแรงผลักดันของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งต้องการที่จะให้กานอำนาจกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จึงส่งเสริมให้

^{๑๕} บำเหน็จรางวัลสำหรับ “อัครวิน” คือ แหวนเพชร เรือนแหวนทำเป็นรูปย่อเครื่องหมายของกรมตำรวจล้อมเพชร

ดำรงตำแหน่งที่สำคัญทางทหาร^{๒๐} และเลื่อนยศเป็นจอมพล เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ในขณะที่อายุได้เพียง ๔๗ ปี

การต่อสู้แย่งชิงอำนาจกันเอง ระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ดำเนินไปอย่างเข้มข้น ถึงขั้นโจมตีกันและกันทางสื่อมวลชน โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อยู่เบื้องหลังหนังสือพิมพ์ ไทรยวัน และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อยู่เบื้องหลังหนังสือพิมพ์ อาชญากรรม ของกรมตำรวจ

อย่างไรก็ตาม อำนาจและบารมีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เริ่มลดลงตามลำดับ กลายเป็นตัวคานอำนาจระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ แต่ดูเหมือนกลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีบทบาทที่สูงเด่นกว่าคู่แข่งมากเพราะสร้างตัวเองขึ้นมาในกองทัพบก โดยอาศัยสถานการณ์และความสามารถส่วนตัว ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับจอมพล ป.

๒๐. วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๑, วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑ เลื่อนยศทางทหารเป็นพลตรี, วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ ๑, วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพที่ ๑, วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เลื่อนยศเป็นพลโท วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๔ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก ภายหลังจากกบฏแมนฮัตตัน รับตำแหน่งเป็นรองผู้บัญชาการทหารบก และได้เลื่อนยศเป็นพลเอก

๑๕๐ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

พิบูลสงคราม ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก
แทนจอมพลผิน ชุณหะวัณ และมีอิทธิพลเหนือกลุ่มอื่นทั้งหมด
เพราะได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากกองทัพบก ในที่สุด กลุ่ม
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็อาศัยโอกาสเมื่อมีการเลือกตั้งสภปรก
ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ ทำการรัฐประหารในวันที่ ๑๖
กันยายนของปีเดียวกัน ขับไล่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
และกลุ่มพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ออกไปจากวงการเมือง
เป็นผลทำให้กลุ่มทหารบกครองอำนาจทางการเมืองโดยเด็ดขาด
นับตั้งแต่นั้นเป็นมา

บทที่ ๕

บทสรุปที่ยังมีคำถาม

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ปรากฏการณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะเกิดขึ้นบ่อยครั้งสำหรับการเมืองแบบไทยก็คือ การหาทางออกด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร อันเนื่องมาจากความขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ และการแก่งแย่งอำนาจกันในระดับผู้นำ สาเหตุที่ต้องใช้กำลังเพื่อก้าวขึ้นสู่อำนาจ เพราะผู้ครองอำนาจอยู่ในขณะนั้น มีกำลังทหารให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ฉะนั้น การที่จะล้มล้างหรือเปลี่ยนแปลงรัฐบาลให้ได้โดยฉับพลัน จำเป็นที่จะต้องใช้กำลังเข้าประหัตประหาร เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง ในการใช้กำลังเข้าตัดสิน ฝ่ายที่มีกำลังคนและอาวุธเหนือกว่า ย่อมจะกำชัยชนะได้โดยง่าย

หนังสือเล่มนี้พยายามแสดงให้เห็นเป็นลำดับว่า เหตุการณ์ทางการเมืองที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “กบฏวังหลวง” หรือตามที่ นายปรีดี พนมยงค์ เรียกว่า “ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๒” นั้น เกิดขึ้นมาภายใต้เงื่อนไขทางการเมือง และความขัดแย้งทางการเมืองอย่างไร โดยมุ่งที่จะพิจารณาใน

ลักษณะที่เป็นกระบวนการทางการเมือง มากกว่าที่จะมุ่งเน้นเฉพาะตัวเหตุการณ์ โดยการพิจารณาในลักษณะที่เป็นกระบวนการทางการเมือง^๕ จะนำไปสู่ความเข้าใจในเหตุการณ์ทางการเมืองนั้น และที่จะคลี่คลายในสมัยต่อมาได้แจ่มชัดขึ้น

กบฏวังหลวง มีพื้นฐานอยู่บนความขัดแย้งทางการเมืองที่สำคัญ และดำเนินมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน คือ ความขัดแย้งระหว่างทหารเรือกับทหารบก และความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ นายปรีดี พนมยงค์ ความขัดแย้งระหว่างทหารเรือกับทหารบก เกิดขึ้นมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ^๕ ทั้งนี้ เนื่องมาจากทหารบกที่มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น เข้าแทรกแซงการแต่งตั้งผู้บังคับบัญชาทหารเรือ อันทำให้ทหารเรือเริ่มไม่พอใจ ความขัดแย้งจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อคราวกบฏบวรเดช เพราะทหารเรือไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งทหารบกในการปราบกบฏ และต่อมาเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามผู้นำทหารบกออกคำสั่งที่ขัดต่อความรู้สึกของทหารเรือโดยทั่วไป ในระหว่างสงครามมหาเอเซียบูรพา เป็นผลทำให้ทหารเรือหันไปใกล้ชิดกับพลเรือนมากยิ่งขึ้น

ส่วนความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ นายปรีดี พนมยงค์ ที่เกิดขึ้นภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.

๒๔๗๕ ก็เช่นเดียวกัน มีจุดเริ่มต้นอยู่ที่ความแตกต่างในด้านนโยบายทางการเมือง และคลี่คลายมาถึงขั้นแตกหักเมื่อเกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา ดังจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สนับสนุนญี่ปุ่น และนายปรีดี พนมยงค์ ได้สนับสนุนพันธมิตรรวมทั้งก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นมาต่อต้านญี่ปุ่น จบจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง นายปรีดี พนมยงค์ จึงประสบผลสำเร็จในการขจัดอิทธิพลทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างไรก็ตาม กลุ่มทหารบกได้กลับคืนสู่อำนาจอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการทำรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ และกวาดล้างนักการเมืองฝ่ายพลเรือนกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ จนตัวนายปรีดีต้องเดินทางลี้ภัยออกนอกประเทศ

ในเวลาต่อมา นายปรีดี พนมยงค์ พยายามที่จะกลับสู่ประเทศไทย และหาช่องทางติดต่อกับฝ่ายทหารบก เพื่อจะต่อสู้ทางการเมืองโดยสันติวิธี แต่ถูกปฏิเสธ นายปรีดี พนมยงค์ จึงตกลงใจที่จะใช้กำลังเข้ายึดอำนาจ โดยติดต่อกับฝ่ายทหารเรือ แต่ในกลุ่มทหารเรือก็มีผู้ที่ไม่พึงพอใจนายปรีดี พนมยงค์ อยู่จำนวนหนึ่ง แม้จะมีนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่คือ พลเรือตรีทหาร ข้าหรือผู้บัญชาการมณฑลทหารเรือที่ ๒ และรักษาการผู้บังคับการกองพลนาวิกโยธิน สนับสนุนก็ตาม ตัวนายปรีดี พนมยงค์ ก็จะ

๑๔๕ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

เชื่อมั่นว่า ตนเองได้รับการสนับสนุนจากทหารเรืออย่างเต็มที่โดยปราศจากข้อกังขา ขณะเดียวกับที่นายปรีดี พนมยงค์ กำลังเตรียมการอยู่นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ล่วงรู้และเตรียมรับสถานการณ์อยู่แล้วเช่นกัน

เหตุการณ์กบฏวังหลวงเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ และยุติลงในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจบ่งชี้ได้ว่า ทหารเรือไม่ได้หนุนช่วยนายปรีดี พนมยงค์อย่างเต็มที่กำลัง แต่การต่อสู้รบที่รุนแรงบริเวณแนวรบราชประสงค์ในช่วงก่อนเหตุการณ์จะยุติลงนั้น เป็นเพราะการปลุกเร้าที่เน้นอยู่ที่ความขัดแย้งดั้งเดิมระหว่างทหารเรือกับทหารบก และในที่สุด การเจรจาเพื่อหาข้อยุติระหว่างทหารเรือกับทหารบกก็ประสบผล ส่วนตัวนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้พ่ายแพ้ได้หลบหนีไปก่อนหน้านั้นแล้ว เป็นอันยุติบทบาททางการเมืองนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เหตุการณ์กบฏวังหลวง ช่วยในการทำความเข้าใจถึงเหตุการณ์ทางการเมืองสำคัญที่คลี่คลายในสมัยต่อมา อีกกรณีหนึ่ง คือ กบฏแมนฮัตตัน เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๔ กบฏแมนฮัตตันเป็นการต่อสู้ระหว่างทหารเรือกับทหารบกโดยแท้ จากเอกสารที่มีผู้เขียนเป็นบุคคลที่ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ และบันทึก

เกี่ยวกับการก่อกบฏแมนฮัตตัน พบว่า กลุ่มก่อการกบฏแมนฮัตตัน ไม่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ชัดเจนเลย นอกจากความไม่พอใจจอมพล ป. พิบูลสงครามและทหารบกเท่านั้น การที่นายทหารเรือกลุ่มเล็ก ๆ กล้าที่จะก่อการกบฏขึ้น ก็เนื่องจากความเชื่อมั่นเพียงประการเดียว คือ ความเชื่อมั่นในความเป็นทหารเรือที่จะต้องรวมกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เมื่อเกิดการสู้รบขึ้น แต่เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง ทหารเรือขาดความพร้อมเพรียง ตรงกันข้ามกับรัฐบาลที่ได้ประสานงานการปราบปรามร่วมกันทั้งกองทัพบก กองทัพอากาศและกรมตำรวจ จึงสามารถปราบปรามกบฏลงได้อย่างราบคาบ

ความล้มเหลวในการใช้กำลังโค่นล้มรัฐบาลของคณะรัฐประหารทั้งสองครั้ง ทำให้กลุ่มพลเรือน และกลุ่มทหารเรือหมกมุ่นบาทและอิทธิพลทางการเมืองลงนับตั้งแต่บัดนั้นมา เหลือแต่เพียงกลุ่มของคณะรัฐประหารเท่านั้น ที่ผูกขาดอำนาจแต่เพียงกลุ่มเดียว แต่ภายหลังก็เกิดความแตกแยกกันเอง ระหว่างกลุ่มจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับ กลุ่มพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามแข่งขันและชิงดีชิงเด่นกันมาโดยตลอด ในที่สุด กลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็สามารถกำจัดกลุ่มของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ออกไปจากศูนย์อำนาจทางการเมือง

๑๔๖ กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์

เมืองไค้ โดยเด็ดขาดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา หากถือ
กันว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.
๒๔๗๕ เป็นจุดเปลี่ยนไปสู่ชีวิตการเมืองยุคใหม่ของไทยแล้ว
ขบวนการประชาธิปไตย ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ นับเป็นจุดหัว
เลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของชีวิตการเมืองไทยยุคใหม่ เพราะมิใช่เป็น
เพียงกรณีของการช่วงชิงอำนาจเท่านั้น หากเป็นการต่อสู้กันระ
หว่างแนวความคิดทางการเมือง ๒ แนวทาง เมื่อกลุ่มปรีดี พนม
ยงค์ พ่ายแพ้อย่างราบคาบในคราวกบฏวังหลวงแล้ว แนวความ
คิดประชาธิปไตยของกลุ่มนี้ก็ยุติลงด้วย อันเป็นผลให้เข้มนาฬิกา
การเมืองของไทยหมุนถอยหลังไปสู่ยุคเผด็จการทหารเสร็จ เมื่อ
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก่อรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๐๐ ระบอบ
รัฐธรรมนูญของคณะราษฎร ซึ่งสถาปนามาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕
ถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เป็นอันสิ้นสุด กว่าพัฒนาการในระบอบรัฐ
ธรรมนูญของไทยจะฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งก็ต้องใช้เวลาอีกร่วม ๒ ทศ
วรรษ ซึ่งก็ได้มาด้วยการเสียเลือดเนื้อของวีรชนในยุคนั้น ๑๔ ตุลา
คม พ.ศ. ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

หนังสือเล่มของสำนักพิมพ์อักษรสาส์น ที่วางตลาดแล้ว

<p>๑. ปรีดนาถิต์ สัจจะคนเมือง
ประมวลข่าวและนันทนาการเนื่องในงานอิฐชาติ
รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ๑-๑๑ พ.ค. ๒๕</p>	๑๕ บาท
<p>๒. ความคิดที่ขัดขวางและส่งเสริมประชาธิปไตยของไทย
ส. ศิวรักษ์</p>	๓๐ บาท
<p>๓. ความคิดที่ขัดขวางและส่งเสริมประชาธิปไตยของไทย
ฉบับรวมเล่มสมบูรณ์
ส. ศิวรักษ์</p>	<p>ปกแข็ง ปอนด์ ๘๐ บาท
ปกอ่อน ปอนด์ ๖๐ บาท
ปรีฟ ๕๕ บาท</p>
<p>๔. นรราชสนแผ่นดิน พลังการต่อสู้ของดอกไม้
และลูก้าประจำ
ชานนทร์ งามวิทยาพงศ์ เรียบเรียง</p>	<p>ปอนด์ ๖๕ บาท
ปรีฟ ๔๘ บาท</p>
<p>๕. ความคิดสหกรณ์ของปรีดี พนมยงค์
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา
และ ปรีดี พนมยงค์ กับการสร้างสรรคส์ตบัญญาอย่างไทย
สันติสุข ไสภณศิริ</p>	๓๐ บาท
<p>๖. จริยธรรมของหนังสือพิมพ์
สุภา ศิริมานนท์</p>	ปอนด์ ๑๘ บาท
<p>๗. จากมหาสงครามสู่สันติภาพ
ทศ พนมมเสนา
จินตนา ยศสุนทร</p>	๓๐ บาท
<p>๘. พุทธศาสนานิกายชิน
ทาคาชิ ฮิโรเสะ เขียน
วเนช แปล</p>	๒๐ บาท

๘. ทะไลลามะกับวิกฤตการณ์ในธิเบต ๔๐ บาท
 ประมวลข่าว/บทความนานาทัศนะ/ว่าด้วย
 องค์ทะไลลามะและปัญหาธิเบต
๑๐. ลอกครวญวัฒนธรรมฝรั่ง ๓๖ บาท
 ส. ศิวรักษ์
๑๑. เชื้อคอसानติ ปอนด์ ๔๕ บาท
 ถิ่นนำแห่งลมหายใจและรอยยิ้ม ปรีฟ ๒๘ บาท
 ดิษ นท ฮันท์ เขียน
 สงบ งามมงคล แปล
๑๒. กบฏภูเขาคี ปอนด์ ๓๕๐ บาท
 ทศ พันธมเสนา ปรีฟ ๑๗๕ บาท
๑๓. ปฐมทรรศน์ทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ ๖๐ บาท
 ทิววรรณ เจียมธีรสกุล
๑๔. คอมพิวเตอร์ ความหวังหรือหายนะ? ปอนด์ ๔๕ บาท
 เดวิด โลออน เขียน ปรีฟ ๓๐ บาท
 ยงชัย เจ็ดอำไพ แปล
๑๕. เฟ่เขียน ขบวนการแสวงหาวัฒนธรรม ปรีฟ ๕๐ บาท
 สังคมนิยมอังกฤษ
 นอร์แมน และ จินน์ แมคเคนซี เขียน
 วิภาดา กิตติโกวิท แปลและเรียบเรียง
๑๖. กบฏวังหลวงกับสถานะของปรีดี พนมยงค์
 ประทีป สายเสน

หนังสืออันคับต่อไปของอักษรสาส์น
 ศาสตร์แห่งความเข้าใจ
 (ปรัชญาปารมิตาหฤทัยสูตรฉบับคนรุ่นใหม่)
 ดิษ นท ฮันท์ เขียน
 สงบ งามมงคล แปล

หนังสือเล่มของสำนักพิมพ์ยูววิทยา ที่วางตลาดแล้ว

๑. ก้นห้องสอง ส. ศิวรักษ์	๔๕ บาท
๒. บันทึกการสมโภชพระสงฆ์ กับการประยุกต์ศาสนกิจให้สมสมัย	๔๕ บาท
๓. คนพินลูก	๖๐ บาท
หนังสือที่เขียนโดย ส. ศิวรักษ์	
๔. ลอกกราบสังคมเพื่อครู	๓๒ บาท
๕. ต่างฟ้า ต่างฝัน	๔๐ บาท
๖. เล่นโล่ กระบี่ตัน	๓๕ บาท
๗. ลอกกราบสังคมสงฆ์	๔๐ บาท
๘. ทหารกับการเมืองไทย	๑๘ บาท
๙. ทางเลือกของสังคมไทย	๒๔ บาท
๑๐. ก้นห้องสองบุคคลร่วมสมัย	๔๕ บาท
๑๑. กฎาน : สวรรค์บนดิน	๓๐ บาท
๑๒. ครูและแพทย์ที่พึงปรารถนาในสังคมสยาม	๓๕ บาท
๑๓. สัปดาหฺ์ในออสเตรเลีย หรือไปออสเตรเลียกับพระยาอนุมานราชชน	๔๐ บาท

สนใจติดต่อสั่งซื้อได้โดยส่งตัวแลกเงิน หรือธนาณัติสั่งจ่าย ป.ท.
พัฒน์พงษ์ ในนาม นายสมพล โสภณศิริ ๓๐๓/๗ ซอยสันติภาพ ถนนนเรศ
เขตบางรัก กทม. ๑๐๕๐๐ (บริการจัดส่งฟรี)

๖ เหตุผลสำคัญที่ฝ่ายกบฏยึดพระบรมมหาราชวังเป็นกองบัญชาการ น่าจะเป็นเพราะ พระบรมมหาราชวังมีกำแพงที่มั่นคงแข็งแรง มีปราสาทราชมณเฑียรอันล้ำค่า ซึ่งฝ่ายกบฏคาดการณ์ว่า ฝ่ายรัฐบาลคงจะไม่กล้าที่จะใช้อาวุธหนักเข้าทำการปราบปราม แต่เหตุผลประการสำคัญที่สุดก็คงเนื่องมาจากการที่อยู่ใกล้กับกองเรือรบของกองทัพเรือนั่นเอง

อักษรล้าน

สภามหาวิทยาลัยบูรพา